

AVGVSTINI
TRIVMPHI
ANCONIT.

EX ORD. S. AVGVSTINI

IN CANTICVM
DEIPARAE MARIAE VIRGINIS
COMMENTARIVS

*A M. F. Angelo Recca Augustiniano
e tenebris erutus, & illustratus.*

Ad Illustrissimum & Reuerendiss.
Gregorium Petrochinum S. R. E.
Card. de Monte Elparo,

Summumq. Augustinianorum Magistrum.

ROMAE, Typis Vincentij Accolti 1590.

THEOLOGIA

PHILOSOPHIA

IMT2V 0VA
IMT2V 0VA
IMT2V 0VA

Bayr. Staats-
Bibliothek
München

Handwritten text in German, likely a library inventory or acquisition record, mentioning various titles and quantities.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.

G R E G O R I O
P E T R O C H I N O

S. R. E. CARDINALI
DE MONTE ELPARO,

Summoq. Augustinianorum Magistro.

F. Angelus Camers Augustinianus a Rocca contrata
S. P. D.

TSI iam diu, CARDINALIS amplissi-
me, animuni induxi meum, vt no-
stræ Augustinianæ Sodalitatis litte-
raria monimenta ex verustate illa,
vel rubigine, siue e cimmeriis tene-
bris eruerem, & quoad possem, illustrarem, atque
in lucem proferrem, sicut a me pro virili iam parte
factum esse constat; munus tamen laboriosum, ac
diuturnum quidem, quo intra domesticos parietes
Romæ, atque inter nostra Italiæ cœnobia visi-
tanda, dum a secretis eram, functus sum, effecit,
vt hanc prouinciam a me quàm libentissime susce-
ptam persequi non potuerim, tum eandem ob
causam, tum etiam ob grauissimam deinde curam
mihi in Typographia Apostolica Vaticana tribus

ab hinc fere annis commoranti demandatam .
Quamuis igitur quod cœperam ad hanc vsque
diem fuerit a me intermissum, hoc tamen opuscu-
lum e tenebris erutum, quod hunc in modum Ve-
neriis concinnaram, multis auctum, & ornatum
nunc typis mandandum curavi, tuæq. amplitudi-
ni inscribendum censui, dum alia, & permulta qui-
dem Doctorum nostrorum scripta in meliorem
formam redacta penes me asseruantur, ut tan-
dem aliquando diuulgem, cum primû ego, tua
tamen ope adiutus, id per ocium cōsequi potero,
ut futurum confido. Interim Beatæ Mariæ semper
Virginis Canticû ab Augustino Triûpho explica-
tû, sub tui nominis inscriptione in vulgus ut exi-
ret adlaboravi: tibi enim vni, & summo Augusti-
nianorû Magistro, & Cardinalitia dignitate deco-
rato Cōmentarius iste debetur, quatenus & ab Au-
gustiniano Doctore cōscriptus, & ab Augustinia-
no alumno nunc primum in lucem editus. Adde
etiã quòd Canticum appellatur, in quo immortalì
Deo immortales de beneficiis collatis aguntur gra-
tiæ, diuinæq. laudes iure optimo decantantur. Quid
autem opportunius, quidue concinnius hoc tem-
pore tibi dicari poterat? nihil certe aptius, nihil
prorsus, si Dei beneficium in Sodalitatem nostram
pristino splendore carentem, ac pene destitutam
collatum, nunc vero in tantam sublimitatem, te
in præclarissimum illustrissimorum Cardinalium
Collegium cooptato, euectam perpendamus.
Quid enim hisce in terris Cardinalitia dignitate
præcla-

præclarius , quidue sublimius, Pontificia potestate
excepta? nihil plane sublimius , nihil denique
gloriosius . Huc accedit quòd summus Pontifex
nullo cuiusquam hortatu , sed sponte sua , immo
diuino consilio , vt censendum est , te absentem,
dum ex Hispania , nostris illic cœnobiis non sine
locorum vtilitate, ac decore visitatis, mira catho-
lici Regis commendatione accedente , redibas ,
Cardinalem creauit. At quis nā Pontifex? Sixtus V.
Christianæ disciplinæ instaurator, virtutum remu-
nerator, scelerū vindex, magnarumq. rerū auctor.
Quæ quidem omnia huius generis promotionem
illustrissimam multo illustriorem efficiunt, nosq.
multo magis hoc ingenti beneficio ad diuinas
laudes obstringunt decantandas: nihil enim hono-
ris, vt optime nosti , ad nos ipsos referendum esse
sapientissimi viri affirmant, sed a Deo ipso , qui
perennis , æternusq. bonorum omnium est fons ,
manasse cuncta pro comperto habent. His ita-
que de causis hoc Canticum tibi vni nunc iure
nuncupauit ea animi alacritate, & sane maxima ,
qua meæ in te propensionis non vulgare argu-
mentum me olim declarasse non ignoras. Hoc
igitur munusculum, Cardinalis amplifs. suscipere
ne graueris : quamuis enim , quod ad meas per-
tinet lucubrationes , perexiguum sit ; animum
tamen meum si spectes , magnum & gratissimum
fortasse dices. Romæ , Idibus Ianuarij. Ex Typo-
graphia Apostolica Vaticana. M. D. XC.

IN
STEMMATA GENTILITIA
ET IN ELOGIVM PRAESERTIM
ILLVSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI
GREGORII PETROCHINI

S.R.E. Cardinalis de Montē Elparo,

Summiq. Augustinianorum Magistri

AKPOΣTIKON.

T. T. T.

TARDE TVTO TAMEN.

T Uca ferens valido ceu propugnacula dorso
*A*rdua non flexo Bellua nota genu,
R ara mouet T ARDO gradiens vestigia passu,
*D*um premis aduersos milite facta Duces:
*E*t T AMEN exiguum TVTO glomerata per orbem,
*T*orquet ab inuicta spicula missa cute:
*V*ina tuo radians sic sacro in pectore virtus,
*T*otius Augusta Dux PETROCHINE domus:
*O*mnia in athereos discludens viscera partus,
T ARDA licet solidam germine pressit humum;
*A*cta T A MEN viridi tandem radice sub auras
*M*euur superum culmine TUT A polum,
*E*t super aerios protendens brachia tractus
*N*escit praecipiti cedere victa Notu.

INDEX

INSIGNIORVM RERVM, QVAE IN COMMENTARIO LEGVNTVR.

<i>Abusus in sortilegijs faciendis.</i>	17	<i>tra mortale.</i>	9
<i>Adulteriari sit ne maius peccatum, quàm interficere.</i>	63	<i>Amatores mundi derident bonos vi- ros.</i>	11
<i>Adulterium an sit maius peccatum in muliere, quàm in viro.</i>	64	<i>Anania & Saphira casus.</i>	80
<i>Adulterium quare sit peccatum mor- tale.</i>	67	<i>Anne matris Samuelis dicitur ter- tium canticum.</i>	7
<i>Adulterium & furtum quo modo sint peccata.</i>	71	<i>Angelorum est nonum canticum de humana cum diuina natura vni- on.</i>	8
<i>Aduocatus potest vti deceptionibus.</i>	59	<i>Anima deſita ſpeculabilibus, retra- hitur a ſenſibilibus.</i>	101
<i>Aegyptij aggranantes filios Iſrael quid ſignificet.</i>	16	<i>Anima ſola poteſt laudare Deū.</i>	13
<i>Aſſertio intelligitur in negatione.</i>	16	<i>Anima indiget reſeſtione ſpiritu- ali.</i>	35
<i>Amatoria cantica componere an ſit peccatum.</i>	4	<i>& corpus corporali.</i>	35
<i>Amatoria cantica an edi poſſint ci-</i>		<i>Anima in operationibus non poteſt cogi.</i>	39
		<i>Anima Deo eſt danda.</i>	100
		<i>Animam ſeruare eſt nō occidere.</i>	56
		<i>Apoſtoli quid fecerint in triduo mor- tis Chriſti.</i>	38
		<i>Apoſtolorum letitia inanis de ſub- ſeſtione demonum.</i>	24
		<i>Aquarum in ſanguinem conuerſio Philofophorum & hereticorum idolatriam ſignificat.</i>	6
		<i>Arare</i>	

Index

<i>Arate in Dominica an sit maius peccatum quàm ludere.</i>	39	<i>Cantica amatoria cantare vel audire an sit peccatum.</i>	4
<i>Astrologi an contrariantur primo praecepto.</i>	14.19	<i>Cantica amatoria audire tripliciter potest esse peccatum.</i>	11
<i>Astrologi aliud quàm Deum consti- tuunt rectorem animarum.</i>	20	<i>Cantici versus an sint decem propter decem cantica sanctorum.</i>	4
<i>Assumens nomen Dei in vanum cui iniuriatur.</i>	28	<i>Canticum Virginis quattuor com- mendant.</i>	1
<i>Assumi potest nomen Domini in va- num sex modis.</i>	26	<i>Canticum tria continet.</i>	3
<i>Avaritia facit pecuniam pro Deo ha- beri.</i>	21	<i>Canticum Virginis quare contineat decem versus.</i>	4.6
<i>Avarus numquam impletur.</i>	86	<i>Canticum Virginis effugat omnes dæmones.</i>	7
<i>Audiri, & an cantari possint cantica amatoria citra mortale.</i>	11	<i>Canticum sine charitate cantare an sit meritum.</i>	96
<i>Augustini opinio de Astrologis.</i>	19	<i>Cantilenas amoris componere an sit mortale.</i>	4
<i>Augustini expositio de requietione Dei.</i>	34	<i>Cantilenas componere potest esse in triplici respectu.</i>	9
<i>Augustini opinio de servatione Domi- nica.</i>	40	<i>Copula carnalis operatio an possit exerceri sine peccato.</i>	62
<i>Augustini sententia de dilectione.</i>	46	<i>Catonis dictum commendat Augu- stinus.</i>	18
<i>Auxilium amici, debilitatio est ini- mici.</i>	10	<i>Causa iniusta nō sunt defendenda.</i>	78
B		<i>Charitas quid secundū Augustinū.</i>	96
<i>Babylonij habentes filios Israel in captivitate, interrogabant ver- ba cantionum.</i>	11	<i>Charitate carens psalterium portare potest, cantare non potest.</i>	2
<i>Bel primum idolum Nini regis.</i>	20	<i>Charitatis venenum est cupiditas.</i>	87
<i>Beelzebub Deus muscarum.</i>	20	<i>Chorda prima primo praecepto re- spondens.</i>	15
<i>Benedictio Dei, multiplicatio benefi- ciorum eius.</i>	35	<i>Clerici assumunt nomen Dei in va- num.</i>	27
<i>Beta dicitur herba, & apud Græcos est littera.</i>	18	<i>Cōmendatio humilitatis Virginis.</i>	32
<i>Bonorum temporaliū tria genera.</i>	20	<i>Commotio animi est radix homicidij.</i>	52
<i>Brachium Patris est Filius.</i>	62	<i>Concupiscentia quo modo prohibea- tur.</i>	83
C		<i>Concupiscentia capitur quattuor mo- dis.</i>	87
<i>Calige si corrodiscent mures, ma- gnum signum esset.</i>	18	<i>Concupiscentia rei aliena an sit peccatum mortale.</i>	87
<i>Canere in psalterio de tabordo quid.</i>	1	<i>Concupiscentia triplex.</i>	87.91

Index

Concupiscentia quo modo vitetur.	88	lium.	58
Concupiscentia an possit iuuari re- mediis.	90	Creaturarum amatores an sint con- tra primum praeceptum.	14. 20
Concupiscentia carnis an fuerit per legem prohibita.	90	Cupiditatis bestia quo modo interfi- ciatur.	84
Concupiscentia carnalis quando sit sine peccato.	92		D
Concupiscentia carnis quo modo pos- sit dici morosa.	93	Decalogi sufficientia.	4
Concupiscentia omnis rei aliena an sit mortale.	83	Decem praecepta decem versibus cantici respondent.	4
Coniunctio viri cum muliere an pos- sit esse absque peccato.	82	Decima chorda decimo praecepto re- spondens.	88
Consultores demonum tripliciter fa- ciunt contra primum praeceptum.	17	Dedicare aliquid ad cultum Dei per- tinet ad diem sabbati	22
Consensus in carnalem copulam an semper sit mortale peccatum.	90	Damnatio erit ex transgressione unius praecepti.	21
Cor hominis quo modo possit satiari.	82	Dei proprium est futura scire.	19
Cor humanum quare factum.	82	Dei nomen quando assumatur in va- num.	23
Cor pro quo sumatur.	99	Dei nomen sex modis possumus assu- mere.	25
Corporalia in festis quo modo possint fieri citra mortale.	42	Dei nomen semper sanctum.	44
Corpus indiget refectioe, & anima similiter.	35	Deo, non homini, vel mundo cantan- dum est.	2
Christi & Ecclesia coniunctio conti- netur in primo versu.	8	Deo quattuor sunt danda.	99
Christi caro cur die sabbati iacuerit in sepulchro.	36	Deum requieuisse tripliciter exponi- tur.	34
Christi lex an concupiscentiam de- buerit prohibere.	83	Deus diligitur tribus praeceptis.	4
Christo & Maria exceptis post pec- catum nullus fuit sine concupi- scentia.	90	Deus & parentes magis faciunt.	5
Christus in triduo quod fuerit verus Deus & homo solum in Virgine remansit.	38	Deus laudatur vna laude non tribus, & vna adoratur adoratione.	14
Christus quando dispensauit in festis operari.	40	Deus an integre amari possit.	21
Christianus sit an licita occisio infide- lium.		Deus cur dixerit: Sanctifices, & non custodias.	37
		Deus qua mandauerit fieri in die sabbati.	40
		Deus qua magna fecerit Virgini.	44
		Deus tollit vitam animam, & homo corporis.	58
		Deus deposuit pharisaos. & exalta- uit Apostolos.	70
		Deus quo modo diligendus.	98

Index

<i>Damones inimici capitales totius ge-</i>	<i>Evangelica lex quid prohibeat.</i>	86
<i>neris humani.</i>	<i>Eutrapelia quæ virtus sit.</i>	12
<i>Detractor, & susurro in quo disse-</i>	<i>Exemplum de duobus certantibus.</i>	10
<i>rant.</i>	<i>Exemplum de Ciconiis erga paren-</i>	
<i>Diabolus est aduersarius humani ge-</i>	<i>tes.</i>	45
<i>neris.</i>	<i>Exemplum de iis, qui se interfecerunt, reprobatur.</i>	54
<i>Dicere falsum testimonium an sem-</i>	<i>Exultationis & latitiæ differetia.</i>	23
<i>per sit mortale.</i>	<i>Ezechias dicitur fecisse quartum</i>	
<i>Diffinitio furti.</i>	<i>canticum.</i>	8
<i>Dilectio proximi an sit primum præ-</i>		
<i>ceptum.</i>		

F

85	Diuinares tripliciter faciunt contra primum preceptum.	19	77	Fascinatores demones colunt.	17
	Diuisores Dei quo modo faciant contra primum preceptum.	15		Filij quid teneantur exhibere parentibus.	44
	Dominica dies ex sabbato triplici ratione mutata.	36		Filij parentes honorantes quid consequantur.	45
	Dominico die ludere an sit maius peccatum quam arare.	33		Filij qua recipiant a parentibus.	46
	Dominicum diem cur celebramus.	37		Filij inobedientes qua patiantur.	49
	Domini multi participatiues sed unus essentialiter.	15		Filij adulteri ad abortiendi sunt ad ingressum religionis.	64
	Dominio temporalis debetur honor.	48		Filios inobedientes qua reddant.	48
	Domus duo continet.	87		Filius quoadixerit male illum trahant.	81
	Duo faciunt filios inobedientes.	48			

E cclēsia & Christi vnio in quo re-	tribus praeceptis.	30
periat. 8	Fraudulētia ubi committatur.	74
Eleemosynam dare est appetendum,	Frena ad vincenda carnalia. deside-	
sed non iurare. 229	ria quasint.	61
Error antiquorum de adoratione stel-	Furti nomine an prohibeatur usura.	
larum. 19		
Error triplex circa: Non occides. 53	Furti nomine an prohibeatur omne	
Error est, fornicationem non esse pec-	male ablatum.	70-73
catum. 67	Furti nomine an prohibeatur omne	
Euangelica lex an debuerit prohibe-	fraudulenter uenditum.	70-74
re occisionem. 53	Furti participes tenentur restituere. 71	

Index

- Furti diffinitio.** 72 **Homo quæ beneficia recipiat a Deo,**
Furtum an sit grauius peccatum & quæ a patre. 43
quàm homicidium. 70-71 **Homo quo modo subiiciatur legi hu-**
Furtum quo modo committatur. 72 **mana.** 85
Furtum dicitur causa homicidij. 72 **Homo quo modo teneatur diligere**
Furtum an sit non resistere rem in- seipsum. 101
uentam. 70-75 **Hominum cupiditatē præuidit Deus.**
 35

G

- G**audium spirituale non est de **Honorare parentes an sit primū præ-**
 temporalibus. 23 **ceptum.** 43
Grandinis & pluuiæ fulguratio fur- **Honorare aliquos tamquam parentes**
tuiam concupiscentiam signifi- an sit præceptum. 45
cat. 7 **Honorare parentes triplici ratione**
Gregorij exemplum de vocante dia- ostenditur esse primum præceptum
bolum. 27 **in dilectione.** 45
Honorare aliquos tamquam parentes
an sit præceptum. 47
Honor parentum in quibus consistat.
 47

H

- H**erodes fuit periurus. 30 **Honor paternus quibus exhibendus.**
 47
Hieronymi remedium contra sug- **Humana lex an puniat concupiscen-**
gestionis carnis. 61 **tiam animorum.** 87
Hieronymi consilium de fugiendis **Humilitas Doctoris.** 3
mulieribus. 24 **Humilitas fecit Mariam matrem**
Homicidium iurans facere, periurus Christi. 33
est. 30 **Humilitas Maria a Deo probata.** 5
Homicidium vt euitetur permittitur **Humilitatem Virginis quare respexit**
adulterium. 64 **Deus.** 32
Homines dicunt mulieribus seruan- **Hypocrita quo modo assumunt na-**
dam esse continentiam, & ipsi non men Dei in vanum. 26
seruant. 66
Homini bonum est occupare se in ali-
quo negotio. 41
Hominis recreatio per quid perfe-
cta. 36
Hominis vita quando longa. 10
Hominis occiso an tollat misericor-
diam. 55
Hominis bellum contra animalia.
 54
Hominis occiso triplex. 17

Iacob quando vocatus est Israel. 83

Idolatria tripliciter committi potest
 circa temporalia. 20

Idolatria licet comedere urgente ne-
 cessitate. 68

Imago Dei est in anima. 14

† 2 **Imple-**

Index

Imploratio diuinæ potentia stat in tri- bus.	61	Influs quis dicatur.	84
Infideles possunt interfici in quattuor casibus.	58	L	
Infidelium occisio an sit licita.	53	Latrocinium quid.	73
Ingratitudinis primus gradus quis sit.	43	Laus diuina tria requirit.	13
Ininterfectio hominum est licita cum auctoritate.	54	Leges quare sint factæ.	69
Inuentio rei an computetur pro fur- to.	75	Legis humana & diuinæ differentia.	85
Ioannes in vtero tripudium fecit.	2	Lex noua & vetus per quos diuul- gata sit.	60
Ira facit amittere libertatem.	59	Lex Mosaica an prohibuerit concu- piscentiam rei alienæ.	83
Isaia tribuitur secundum canticum.	7	Lex humana an puniat concupiscen- tiam animorum.	83
Israel patriarcha Iacob in Esau con- cupiscentiam damnauit.	6	Latitia Virginis triplex.	23
Iudæi fecerunt sextum canticum in Aegyptiorum submersione.	8	Latitia & exultationis differētia.	23
Iudicis sententia an prohibeatur no- mine falsi testimonij.	77	Linguam nullus domare potest.	29
Iudicium quattuor requirit.	77	Locutio inordinata an sit falsum te- stimonium.	78
Iurare per Deum quid.	28	Locutionum quinque sunt genera.	78
Iurare falsa fuit prohibitum in vete- ri testamento sed in nouo & vera, & falsa.	29	Loquela est manifestatio hominis.	79
Iurare sed non propter gloriam Dei, an sit nomen Dei in vanum assu- mere.	25	Locustarum corrosio quid.	7
Iurantes falsum quo modo aduersen- tur primo praecepto.	28	Ludere in die Dominico maius pec- catum quam arare.	40
Iurandum non est sine utilitate.	29	M	
Iurandum non esse ostenditur tripli- citer.	29	Magister bonus non erit, qui non fuit bonus discipulus.	49
Iuramentum debet habere tria.	30	Magnificare Dominum, est Deum ado- rare.	13
Iuramentum obseruandum quale.	30	Magnificare unum Deum an sit pri- mum legis praeceptum.	1415
Iuramentum quo modo firmetur.	81	Mahometes quid. promiserit sarace- nis.	15
Iustitia remota, omnia sunt latroci- nia.	73	Mandata diuersa, diuersi modi dili- gendi.	99
Iustitia partes duas.	30	Maria per triduum fuit percussa gla- dio.	38
Iustum non iurare, an sit malum.	25	Maria	

Index

Maria officium cur precedat alia of- ficia.	39	84.	65
Mechanica opera facere an sit ma- ius peccatum quàm a diuinis va- care.	33	Multiplicatio animalium non fuit an- te septimam diem.	35
Mechanica opera exercere cur ma- ius peccatum quàm a diuinis va- care.	40	Mundus rueret, si Deus cessaret a productione.	34
Medicina non est appetenda, nisi per sanitatem.	30	Murmuratio omnis mala.	79
Mendacij vitatio quæ requirat.	76	Muscarum infectio peccatorum petu- lantiam denotat.	7
Mendacium an prohibeatur nomine falsi testimonij.	77	N	
Mendacium prohibetur propter quat- tuor.	79	Naman principi quæ fuerint di- cta.	48
Mæchari an sit maius peccatum quàm occidere.	62	Nomen Dei quo modo sit assumen- dum.	25
Mæchia nomine prohibetur omnis mala carnis operatio.	60	Nona chorda nono præcepto respon- dens.	82
Mæchiæ remedia quatuor.	60	Non occides, quid prohibeat.	53
Milites proditores quid mereantur.	50	Novitas est dimittere vitam vete- rem in baptismo.	1
Missam audire integram quando sit præceptum.	41	O	
Misericordia Dei in quibus fuerit narrata.	8	Observantia de dilectione an re- quirat proximos diligere si- cut nos ipsos.	102
Misericordia subiectum quale sit.	56	Observatores signorum in exeundo domum qui sint.	18
Misericordem esse quid sit.	56	Observatio præceptorum, an requirat Deum diligere ex toto corde.	99
Morosa delectatio an sit mortale.	90	Occidere seipsum quo modo sit lici- tum.	55
Mosaica lex quo modo prohibuerit concupiscentiam.	83	Occidere maius peccatum quàm mæ- chari.	63
Mosaica lex cohibuit manum non animum.	84	Occidere in ventre plus est quàm oc- cidere extra.	57
Moyse est quintum canticum.	8	Occidens proximum, Deum non ma- gnificat.	5
Moyse irriteram facientes promissionem, moriebantur.	16	Occisionis distinctio.	58
Moyse lex non amputabat radicem omnis occisionis.	59	Occisio hominum an sit equaliter pec- catum.	53
Mulier adulterando an plus peccet quàm vir.	62	Occisio hominis an sit prohibita.	53
Mulier an debeat interficere corru- ptorem ne corrumpatur.	63	Occi-	
Mulier adulterans efficitur sacrile-			

Index

Occisio hominis multa mala affert .	Philosophorum opinio de mundi pro-
55 .	ductione .
Occisio dicitur ultimum malum .	59
Oeozig repræbensio .	20
Ostaua Chorda octauo præcepto re-	
spondens .	76
Occupanti conceditur quod non est in	
bonis alicuius .	68
Officium Virginis cur alia præcedat	
officia .	39
Opera seruilia qua dicantur .	39
Operari plus est quàm ore loqui .	10
Operari melius est , quàm de aliis re-	
buis loqui .	41
Operatio sequitur substantiam , &	
naturam rei .	19
Opinio erronea de occisione anima-	
lium .	53
Opinio falsa de fornicatione .	66
Ordo dilectionis qualis sit .	45
Otiū que mala parturiat .	41
P	
Parentes a quibus teneantur re-	
mouere filios .	45
Peccata faciunt hominem seruum	
diabolo .	39
Peccatorum distinctio de maius &	
gravius .	63
Peccatum maius in ore quàm in cor-	
de .	9
Peccatum , quod pœnitentia non di-	
luit , in aliud trahit .	16
Peccatum viri an sit maius peccato	
mulieris .	65
Peccatum esse maius in quo consi-	
stat .	65
Peccatum quando intelligatur con-	
summatum .	88
Pecorum pestilentia quid .	7
Pecuniam amare est res iniqua .	76
Philosophi opinio de educatione fi-	
liorum .	49
	ductione .
	35
	Pœnitentia sacramentum sicut est
	vnum , ita requirit vnum mini-
	strum .
	22
	Pœta componentes carmina ama-
	toria , expellebantur a ciuitati-
	bus .
	10
	Præcepta decalogi an contineantur
	in cantico .
	4
	Præceptum de non occidendo quo mo-
	do intelligatur .
	55
	Præceptum de charitate an sit distin-
	ctum a præceptis primæ tabulæ .
	98
	Præceptum de dilectione proximi an
	sit distinctum a præceptis secunda
	tabulæ .
	100
	Premia filiorum parentes honoran-
	tium .
	50
	Primæ chordæ triplex commendatio .
	14
	Primogenitorum occisio æternæ dam-
	nationis sententiam denotat .
	7
	Prohibitio de acceptione munerū .
	75
	Proæmium primum operis .
	1
	Proæmium secundum operis .
	3
	Proximum occidere quid sit .
	52
	Proximus septem modis diligitur .
	5
	Psalterium quo modo sit decachor-
	dum .
	100
	Pyrata que respõderit Alexandro .
	74
	Q
	Quarta chorda quarto præcepto
	respondens .
	43
	Quattuor sunt de necessitate iudicii .
	77
	Quæ faciant illicitum iuramentū .
	30
	Quæ opera sint strictè prohibita in se-
	stis .
	43
	Quæ beneficia recipiat homo a Deo ,
	& quæ a patre .
	4

Index

Qua sint illa tria parentibus exhibenda.	46	re.	33
Qua concupiscentia sit punienda.	92	Sabbatum an sit deputatum ad laudandum Virginem.	33
Quietatio facit diem sabbati esse mancipatam cultui diuino.	34	Sabbatum cur precedat diem Dominicum.	39
Quies an facienda sit die Dominico, & non sabbati.	33	Sacramenta in nomine Domini sanctificant.	25
Qui sint qui operantur sine A. & Ω.	27	Sacrificium soli Deo offerendum.	17
Quinque consequuntur filij honorando parentes.	50	Sacrilegium quid.	74
Quinque sunt necessaria ad observationem cantici.	94	Salomonis est primum canticum.	7
Quinta chorda quinto praecepto respondens.	52	Salomonis petitio, cōpleto templo.	28
		Sanctorum canticis cantici Mariae respondent.	7
		Sanctorum quis post peccatum fuerit sine concupiscentia.	90
		Saphira & Anania perditio.	80
		Scimiphum multiplicatio dialecticorum fallaciam denotat.	6
		Secunda chorda secundo praecepto respondens.	23
		Separari ab uno contrario est accedere ad aliud.	97
		Septima chorda septimo praecepto respondens.	69
		Seruilia opera die Dominico facere an sit semper mortale.	33
		Sexta chorda sexto praecepto respondens.	60
		Simeoni tribuitur octauum canticum pro satietate desiderij sui.	8
		Sollemnitas Hebraeorum tempus & locum praefigebat.	44
		Sortilegi an faciant contra primum praeceptum.	14. 16
		Spiritalis & corporalis occisio qualis.	57
		Spiritus malus sono cithara expellitur.	4
		Spiritus sunt cupidissimi nocendi hominibus.	19
		Stultum est dimidiam sperare venian.	22

Summa

Index

Summa tractatus, & ordo dicendo.	3	Venia non est speranda dimidiata.	22
Sufurronis, & detractoris differentia.	79	Veritas potest taceri absque peccato.	89

T

T enebrarum obscuratio quid.	7	Vesicarum ulceratio quid.	7
Thesaurus inuentus an licite possit retineri.	75	Vincentij exemplum de inhonoratione parentum.	51
Testamentum nouum dicitur nouum canticum.	1	Virgo Maria canticum inchoauit, & demonstrauit.	2
Testis quare debeat admitti iurare.	81	Vir an plus peccet frangendo fidem quam mulier.	62
Testimonij falsi nomine an prohibeatur omnis inordinata locutio.	77	Vir plus peccat quam mulier adulterando.	66
Testimonium an sit admittendum sine iuramento.	77	Virtutum omnium forma.	34
Testimonium falsum quando sit peccatum mortale.	80	Vitiatio furti duo requirit.	69
Tria requiruntur in omni cantu.	13	Vota non implere, an sit Dei nomen in vanum assumere.	25
Tria genera bonorum temporalium.	20	Votum tria importare dicitur.	31
Tria ad salutem consequendam necessaria.	21	Vsura an prohibeatur] furti nomine.	72
Tria concurrunt in adulterio mulieris.	64	Vsura est acceptio rei alienae.	73
Tyranni deponuntur, & pauperes exaltantur.	6	Vtile & necessarium non iurantes quid faciant.	25
Tyranni qui sint.	73	Uxor Loth quare conuersa in statuam salis.	94
		Vxore carens an possit cognoscere aliam sine peccato.	62

V

Z

V anum accipitur quinque modis.	24	Z acharias inuentor decimi cantici.	8
--	----	--	---

AUGUSTINI TRIUMPHI

ANCONITANI

ORD. FRATRVM EREMITARVM
SANCTI AVGVSTINI

IN CANTICVM DEIPARAE MARIAE
SEMPER VIRGINIS
TRACTATVS

A MAGISTRO F. ANGELO ROCCHENSI
A CAMERINO E TENEBRIS ERVTVS,
ET IL LVSTRATVS.

PROOEMIUM PRIMVM

*De ijs, quæ Canticum B. Mariæ semper Virginis commendabile reddunt:
ac de ordine dicendorum vniuersali.*

AVGVSTINVS super illo verbo Psalmi:
Deus canticum nouum cantabo tibi: in
psalterio decachordo psallam tibi; dicit:
Virginis gloriosæ canticum quatuor
reddunt commendabile.

Primum est noui testamenti inchoatio,
quandod icit: Deus canticum nouum. Nam secundum Au-
gustinum: Nouum testamentum, nouum canticum appella-
tur: quia magna nouitas est, vt quis in baptismo dimittat vi-
tam veteris hominis Adæ: & viuat vita Christi, noui homi-

A nis

In Psal. 143.
To. 8.
149. Et in lib.
de Canticis
nouo statim
post initium
To. 9.

Commenda-
tio prima.

nis, & moriatur Diabolo, & viuat Christo, exuatur culpa peccati, & vestiatur gratia Dei. Istud autem Canticum licet in veteri testamento fuerit per Prophetas, & Patriarchas pronunciatum: quia Moyſes dixit: Scribite vobis canticum istud, & docete filios Israel, vt memoriter teneant. **Dent. 31.** Et Hieremias ait: Consummabo super domũ Iuda testamentum nouum. Et Dauid pluries replicauit: Cantate Domino Canticum nouum. Solum tamen per virginem beatam fuit Canticum istud inchoatum, & demonstratum: quando iam Christus in suo eius vtero benedicto conceptus, in domo Elisabeth cantauit, & dixit: *Magnificat anima mea Dominum.* Quod quidem nouum canticum, Ioannes clausus existens, audiens, exultauit, & tripudium fecit.

Secundum est, vel fuit illius, cui cantauit, præmij remuneratio, quando ait: Cantabo tibi. Deo namque virgo beata cantauit: non homini, non mundo, sed Deo, qui fecit sibi magna, quia potens est, & sanctum nomen eius. Dicebat enim quod pater suus Dauid prædixerat (vt ait Augustinus) Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi: ac si diceret: Tibi Domine cantabo nouum canticum, cordis lætitia, per vitam contemplatiuam: & operis efficacia, per vitam actiuam. Qui tribuit iam mihi bona, non ad humanum diem pertinentia, sed spiritualia, & æterna: alijs promissa, mihi exhibita, & præſentialiter data.

Tertium est instrumenti, in quo cantatur perfectionis explicatio, quando dicit: In psalterio decachordo, ac si diceret: In lege decem præceptorum tibi, Deus, cantabo nouum canticum: quia plenitudo legis est dilectio charitatis: eo quod in charitate Dei, & proximi dicente Saluatore, vniuersa lex pendet, & prophetæ. Ideo in charitate Virgo sanctissima, nouum Canticum decantauit: qua qui caret, secundum Augustinum, psalterium portare potest, cantare vero non potest.

Quartum, modi cantandi mentalis deuotio, quando ait: Psallam tibi: psallebat enim virgo Maria mente, cordis deuotione, ore, & vocis expressione, modo, quo dicit Apostolus.

Dent. 31.**Hier. 31.****Pl. 95. & 97.
& 149.****Commenda-
tio 3.
Plal. 149.****psal. 11.****Commenda-
tio 9.
Pl. 149.****Rom. 13.****Math. 23.****Aug. in psal.
149. idem in
tra. in princ.
Epilogi huius
tractatus.****Commenda-
tio 4.**

Ius: Psallam corde, psallam & mente. Quia gaudium expressum suum signum erat interioris cantici, sicut dicit propheta: Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quanti redemisti. Si ergo queratur, quid Virgo beata cantauerit? certe Canticum nouum, per noui testamenti inchoationem, & demonstrationem. Si vero queratur, cui cantauit? certe tibi Deo: videlicet per eius premij remunerationem. Si vero queratur, in quo instrumento cantauit? certe in psalterio decachordo: per praeceptorum legis explicationem. Sed si queratur, quo modo cantauit? certe per mentis singularem deuotionem; quia psallam tibi. De isto igitur glorioso Cantico, canticum decachordum continente, & explicante, vnum tractatum, ad laudem Virginis, exponere disposui, post tractatum de *Aue Maria*: ut sicut ego miser, & infelix homo, suadente fragilitate humana; quotidie non cesso peccata peccatis adiungere: sic ipsa sua imperiali pietate apud suum filium non cesset pro me preces precibus cumulare. Prædictum siquidem tractatum sicut priorem, non per capitula distinguendo, sed per lectiones, litteralem & moralem expositionem, ac dubitationes continentes, ordinabo. Et singulis Versibus Cantici prælibari, singula præcepta decachordi adaptabo, præstante ipso Domino Iesu Christo, qui est æterni Patris Canticum; & cithara: cui semper sit honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Epilogus & Notum.

Doctus intentio.

Summa, & ordo dicendorum.

Proœmium alterum in Canticum B. Mariae semper Virginis de triplici effectu, ac fine. Cantici spiritualis, necnon de dubitationibus ad Canticum pertinentibus explanandis.

Noniam in Canticum spirituali tria principaliter intenduntur: Primo, Dei & proximi dilectio: Secundo, Diaboli, ac mali spiritus effugatio: Tertio, animæ cantantis delectatio. Ideo in Canticum decachordo, Virginis gloriosæ, seu decem versus continente, debemus intelligere ista tria per nostram tympanistriam esse cantata.

10.14. Primo decem præcepta, quibus Deus & proximus diliguntur. Secundo decem plagas, quibus Pharaos, vel Diabolus, & Dei inimici percutiuntur. Tertio decem sanctorum cantica, quibus animæ fidelium reficiuntur. Nam in decem præceptorum obseruatione Deus, & proximus diliguntur: quia in dilectione Dei, & proximi, vniuersa mandata continentur. Vnde dicitur: Si diligitis me, mandata mea seruate. In decem vero plagarum percussione, Pharaos, & Diabolus, & omnes Dei inimici submerguntur. Vnde dicitur quod

4. Reg. 16.

Psal. 103.

Dauid psallente, & citharam percutiente, malus spiritus recedebat a Saul: & Saul melius se habebat. Sed in canticorum ecclesiasticorum & sanctorum decantatione, animæ fidelium reficiuntur, & delectantur. Ideo dicebat Propheta: Lucundum sit ei eloquium meum: ego vero delectabor in Domino. Antè igitur quàm singulos versus Cantici Virginis litteraliter & spiritualiter exponamus, quasi per modum prologi, quinque dubitationes possunt fieri, vt infra:

1. Vtrum Canticum Virginis contineat decem versus, propter decem præcepta, quibus Deus, & proximus diliguntur.

2. Vtrum eius Canticum contineat decem versus, propter decem plagas, quibus Pharaos, & Diabolus: & omnes Christi inimici percutiuntur, & interficiuntur.

3. Vtrum canticum ipsius contineat decem versus, propter decem cantica sanctorum, quibus animæ sanctorum pascuntur, & delectantur.

4. Vtrum componere cantica amatoria, & cantilenas amoris, sit mortale peccatum.

5. Vtrum huiusmodi cantica amatoria audire, vel ipsa cantare, sit peccatum mortale.

Decem præcepta Decalogi decem versibus Cantici non inconcinne respondent.

Decalogi scientia.

AD primam est dicendum, quod tria sunt præcepta, quibus diligitur Deus. Nam Deus recte diligitur: Primo fidelitate, & sic: Non habebis Deos alienos: Secundo Charitate: & sic: Non assumes nomen Dei tui in vanum

vanū. Tertio quiete, & bonitate, & sic: Memēto vt diē sabbati
 sanctifices. Proximus vero septē modis recte diligitur: primo
 naturæ, & beneficij receptione, & sic: Honora patrem tuum,
 & matrem tuam. Secundo naturæ communicatione: & sic:
 Non occides. Tertio personæ sibi coniunctæ, reuerentiæ ex-
 hibitione, & sic: Non mœchaberis. Quarto suæ vitæ conuer-
 satione, & sic: Non furaberis. Quinto oris testificatione, &
 sic: Non dices contra proximum tuum falsum testimonium.
 Sexto suorum bonorum ordinata affectione, & sic: Non
 concupisces domum proximi tui. Septimo prauæ concupi-
 scentia prohibitione, & sic: Non desiderabis vxorem pro-
 ximi tui. Ista sunt illa decem verba scripta in tabulis, quæ
 Dominus loquutus est ad Moysen, vt scribitur in Deutero-
 nomio. Canticum igitur Virginis decem versus habet se-
 cū dum decem præcepta in eis contenta. Non habebis Deos
 alienos, continetur in primō Versu: *Magnificat anima mea Domi-*
num. Quia plures Deo adorare, non est vnum Deum ma-
 gnificare. Non assumes nomen Dei tui in vanum, contine-
 tur in illo Versu: *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Qui
 in salutari & veritate Dei exultat, nomē Dei in vanum non
 assumit: nec periurium incurrit. Memento vt diem sabbati
 sanctifices, continetur in tertio Versu: *Respexit humilitatē ancilla*
sua: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ideo nam-
 que Virgo erat quæta, & diuino cultui mancipata: quia eius
 humilitas a Deo erat probata. Honora patrem tuum & ma-
 trem tuam, continetur in quarto Versu: *Fecit mihi magna qui po-*
tens est: & sanctum nomen eius. Nam Deus & parentes nobis ma-
 gna faciunt. Deus animam creando: parentes corpora ad-
 ministrando. Ideo a quipollense eis reddere non possumus.
 tenemur tamen nomen Dei sanctificare, & parentes hono-
 rare. Non occides, continetur in quinto Versu: *Et misericor-*
dia eius a progenie in progenies: timentibus eum. Qui proximum oc-
 cidit, misericordiam non seruat, sed credulitatem. Non mœ-
 chaberis, continetur in sexto Versu: *Fecit potentiam in brachio*
suo, dispersit superbos mentē cordis sui. Quod est tantum dice-
 re, vt dicit Glossa, quantum fornicatores & adulteros iudi-
 cabit

Proximus
modis septē
diligitur.

Deut. 10.

Primum præ-
ceptum.

Secundum
præceptum.

Tertium præ-
ceptum.

Quartū præ-
ceptum.

Quintū præ-
ceptum.

Sextum præ-
ceptum.

Septimum
præceptum.

Bapt.

Oſtaui præ-
ceptum.

Math. 5.

Nonum præ-
ceptum.Gen. 29.
Decimū præ-
ceptum.

Gen. 30.

Exo. 70.

Ibid. 2.

2. Tim. 4.

cabit Dominus. Non furaberis, continetur in septimo Versu: *Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles*. Nam omni die conspiciamus, secundum Glossam, tyrannos aliorum bonarapientes, deponi & deprimi, & pauperes exaltari: illos ad infernum demergi: istos ad cælum eleuari. Non falsum testimonium dices, continetur in oſtauo Versu: *Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes*. Dicente enim Saluatore: Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur: & bonis implebuntur. Non concupisces domum proximi tui, continetur in nono Versu: *Suscepit Israel puerum suum: recordatus misericordiae suae*. Nam Israel qui fuit patriarcha Iacob, inordinatam concupiscentiam primo in fratre suo Esau supplantauit & damnauit: per cuius supplantationem primogenita eius comparauit, vt scribitur in Genesi. Sed non desiderabis vxorem eius, continetur in decimo Versu: *Sicut locutus est ad patres nostros: Abraham, & semini eius in secula*. Nā de inordinato desiderio Saræ, vxoris Abraham, primo legimus Abimalech fuisse reprehensus, vt patet in Genesi. Igitur propter decem præcepta, Versus decem in Cantico Virginis continentur.

Canticum B. Mariae semper Virginis ex decem Versibus constat, respondentibus decem Pharaonis plagis, quibus Pharaos, Diabolus, & omnes Christi hostes percutiuntur, & occiduntur.

D secundam dubitationem est dicendū, quod sicut patet in Exodo ad litteram, Pharaos, & Aegyptij decem plagis percussi fuerunt. Prima, aquarum in sanguinem conuersione: per quod spiritualiter, vt dicit Origenes, debemus intelligere philosophorum, & hæreticorum idolatriam: qui gloriam incorruptibilis Dei mutauerunt in gloriam corruptibilis hominis. Secunda, ranarum multiplicatione: per quod debemus intelligere Rhetorum clamorā, & fabulosā eloquentiam: qui a veritate auditū auertunt, ad fabulas aut conuertuntur. Tertia, sciniphū multiplicatione, in quorū production defecerūt magi Pharaonis: per quod debemus intelligere dialecticorū fallaciam, & versutiam. Quarta per muscarum infectionem: per quod

quod debemus intelligere dialecticorum fallaciam & ver-
sutiã. Quarta, muscarum infectione: per quod debe-
mus intelligere carnalium peccatorum petulantiam. Quin-
ta, pecorum & animalium pestilentia: per quod debemus
intelligere peccatorum amentiam & stultitiã. Sexta, ve-
ficarum ulceratione: per quod debemus intelligere spiritua-
liter conceptam & dolosam malitiã. Septima, grandinis
& pluuię fulguratione: per quod debemus intelligere rapi-
nam & furtiuam concupiscentiam. Octaua, locustarum
corrosione: per quod debemus intelligere inuidentium
inconstantiam. Nona, tenebrarum obscuracione: per quod
debemus intelligere veritatis ignorantiam. Decima, pri-
mogenitorum occisione: per quod debemus intelligere æter-
nę damnationis sententiam. Sicut igitur illis decem pla-
gis corporaliter percussi sunt Aegyptij, ita spiritualiter per
decem versus contentos in Cantico Virginis gloriosę, per-
cutiuntur omnes inimici Christi: & effugantur omnes dę-
mones, & omnes nequitie spirituales.

*Decem versus Cantici respondent decem Sanctorum Canticis, quibus
eorum anima pascuntur, ac delectantur.*

AD tertiam est dicendum, quod decem cantica
sanctorum accipit Ecclesia de Sancto Canone:
quę in decem Versibus Cantici gloriosę Virginis
continentur. Primum namque est Canticum
Salomonis, de Christi & Ecclesię cõiunctione. Vnde dicitur
in dicto Cantico, in persona Ecclesię: Veniat dilectus meus,
idest Christus in hortum suum: vt comedat fructum pomor-
um suorum. Secundum est Isaia, de Dei iracundię placat-
ione. Dicebant enim aliqui sic Deum humano generi fore
iratum, vt spes non esset amplius de eius placatione. Contra
quos ait: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi:
conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Tertium, An-
nę matris Samuelis de suę sterilitatis priuatione. Vnde sta-
tim cum dixit: Exultauit cor meum in Domino, adiunxit:
Donec sterilis peperit plurimos. Quartum est Ezechia, de
suę

Dub. 9.

Decem cantica in Canone recepta.

Cap. 5.

Cant. 3.

Isai 12.

Cant. 3.

1. Reg. 24.

Cant. 4.

suę

Isa. 28. suæ mortis prolongatione. Vnde dixit: *Quæ* sui residuum an-
 Cant. 5. norum meorum. Quintum est Moyſi, de beneficiorum Iu-
 Deut. 32. deorum, ac eorum malorum reſtificatione. quando ait: Au-
 Cant. 6. dite cæli quæ loquor. Sextum est Iudeorum, de Aegyptio-
 Exo. 15. rum ſubmerſione: quando dixerunt: Cateſumus Dño: glorioſe
 Cant. 7. enim, &c. Septimū est Abacuch de Chriſti in cruce trium-
 phali glorificatione. Dixit enim quodd ibi ſcilicet in cruce,
 Cant. 8. abſcondita eſt fortitudo eius: ante faciem eius ibit mors.
 Luc. 1. Octauum eſt Symeonis, de eius ſatietate & deſider. j adim-
 Cant. 9. pletionē. Vnde dixit: Nunc dimittis Domine ſeruum tuum
 in pace. Nonum eſt Angelorum, de humanæ naturæ ad
 unitatem diuinæ perſonæ aſſumptione. vnde dixerunt, Glo-
 ria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonæ volun-
 tatis. Decimum eſt Zachariæ, de promiſſionis factæ anti-
 Luc. 1. quis patribus obſeruatione. vnde dixit, Iuſurandum quod
 iurauit ad Abraham patrem noſtrum.

Primum ergo canticum de Eccleſiæ & Chriſti coniun-
 Cant. 1. ctione, continetur in primo Verſu: *Magnificat, &c.* Non poteſt
 Cant. 2. delis anima plus magnificari quàm eſſe cum Chriſto con-
 iuncta. Secundum, de Dei placatione, continetur in ſecun-
 do Verſu: *Exultauit, &c.* Multum poteſt ſpiritus hominis exul-
 Cant. 3. tare, cum ſcit Deum ſibi eſſe placatum. Tertium, de ſterili-
 tatis priuatione, continetur in tertio Verſu: *Quia reſpexit, &c.*
 Non enim minus potuit Virgo dicere Canticum illud de
 fœcunditate ventris, quàm Anna: cum propter fœcundita-
 tem, & fructum ventris eius beatam eam dixerint omnes ge-
 Cant. 4. nerationes. Quartum de mortis, prolongatione continetur
 in quarto Verſu: *Fecit mihi, &c.* Magnæ namque potentiz
 fuit prolongando vitam Ezechiz quindecim annis: & quod
 Cant. 5. Sol decem lineis reuerſus eſt retro. Quintum de Iudeorum
 beneficiorum, & eorum malorum reſtificatione continetur
 in quinto Verſu: *Et miſericordia eius à progenie in progenies.* Nar-
 rata namque fuit miſericordia Dei circa Iudeos in mille ge-
 Cant. 6. nerationes. Sextum de Aegyptiorum & demoniorum ſub-
 merſione, continetur in ſexto Verſu: *Fecit potentiam in brachio*
 Cant. 7. *ſuo, &c.* Septimum de Chriſto in cruce triumphali glorifi-
 catione:

Proœmium. II.

eatione, continetur in septimo versu: *Deposuit potentes de sedes,* vt puta Phariseos & dæmones: & *exaltauit humiles*, idest Apostolos. Octauum, de optati desiderij adimpletione, cōtinetur in octauo versu: *Esurientes impleuit, &c.* Simeon namque desiderans Christum videre, ante mortem repletus fuit bonis: Pharisei, & Scribæ diuites in litterali sensu legis, dimissi fuerunt vacui. Nonum continetur in nono versu: *Suscepit Israel puerum suum recordatus, &c.* De semine enim Israelitico, Dei filius humanam naturam suscepit: quod fuit gloria angelorum, & pax hominum. Sed decimum continetur in decimo versu: *Sicut locutus est ad patres nostros: &c.* Decem igitur versus continentur in Cantico Virginis gloriosæ, propter decem præcepta, quibus Deus & proximus diliguntur. Et propter decem plagas, quibus Diabolus & inimici Christi percutiuntur & effugantur. Et propter decem Cantica: quibus animæ fidelium delectantur.

Quo modo Cantica amatoria edi non possint citra peccatum mortale.

AD quartam est dicendum, quòd tribus modis componere cantilenas amoris, & amatoria verba, potest esse peccatum mortale. Primo, si hoc fiat propter sui vel alterius excitationem & calefactionem. Obedit enim corpus nostrum imaginationi, quantum ad alterationem, & ad motionem. Vnde sicut excitantur oculi ad lacrymandum, auditis aliquibus Hymnis, & Canticis, & Psalmis, sicut dicit Augustinus, quòd voces psalmorum, & hymnorum influebant auribus eius: & eliquabatur veritas in cor eius, & fluebant lacrymæ, & bene illi erat cum illis, sic membra carnis possunt inflammarī, & excitari ad concupiscendum, auditis cantilenis, exprimentibus particulares operationes, & verba amatorum. Qui ergo tali fine, huiusmodi cantica componit, vt concupiscentia sua, vel alterius, inordinate exciteretur & inflammaretur, sine peccato esse non potest, & bene mortale. Quia plus est peccatum ore prurumpere, quàm corde concipere. Sicut plus est peccatum

Quæstio 4.

Augustinus
in libro Con-
f. ff. 9 cap. 5.
To. 1.

B operari

Math. 5.

operari opere, quàm ore loqui: sed constat quòd dicente Saluatore: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Ergo talem concupiscen-

Exemplum.

tiam ore & cantu exprimere, amplius peccatum est. Secundo si fiat propter Dei amici debilitationem. Nam planum est, quòd si duo inimici ad inuicē bellarent, homo non posset auxilium præstare vni, sine iniuria alterius: quia auxilium amici, est debilitatio inimici. Nunc ergo caro nostra est amica huius sæculi, & spiritus est amicus Dei: & sic ini-

Gal. 5.

micantur ad inuicem, vt (dicente Apostolo) semper ad inuicem pugnent. Cum ergo per tales cantilenas caro delectetur, & iuuetur in his, quæ appetit & desiderat, non potest carni tale auxilium præstari, sine iniuria spiritus, & sine debi-

Cap. 4.

litatione eius. Et sic (dicente beato Iacobo) Amicus huius sæculi inimicus Dei constituitur. Oportet quòd qui tali fine Cantica amatoria componit, vt amicū debilitet, & inimicū Dei fortificet, peccatum incurrat. Tertio, si istud fiat propter operationis virtuosæ & spiritualis remotionem & retractionem. Videmus enim ad sensum, quòd anima deducta spiritualibus & speculabilibus, retrahitur a sensibilibus.

Exemplum.

Sicut cum quis vehementer contemplatur aliquid, non videt transeuntem iuxta se. Sic eodem modo cum quis multum afficitur circa cantilenas amoris, oportet quòd retrahatur a diuino amore, & ab operibus virtuosis. Vnde hac de causa Philosophi in Græcia ordinauerunt, quòd Poetæ fingentes & componentes carmina amatoria, deberent de ciuitatibus illis expelli, in quibus moralis philosophia docebatur, aduertentes quòd studentes audientes talia retraherentur a studio, & contemplatione philosophiæ. Igitur propter concupiscentiæ excitationem: & propter amici Dei debilitationem: & propter virtutis retractionem, componere cantilenas amoris carnalis, sine peccato esse non potest.

*Quomodo Cantica amatoria audiri, aut cantari possint
citra mortale peccatum.*

AD quintam est dicendum, quòd Augustinus de- Quæst. 1. c. 17
terminat hanc dubitationem super illum psal- Psalm. 136.
mum: Super flumina Babylonis illic sedimus &
fleuimus, dicens: Quòd sicut Babylonij habentes
huos Israel in captiuitate, interrogabant eos verba cantio-
num dicentes, deridendo: Dicite nobis cantica Dei ve-
stri promittentis nobis aliam vitam quàm istam: & alia de-
lectabilia quàm sint in mundo. Quibus responderunt: Quo-
modo cantabimus canticum Domini in terra aliena? cum
sanctum non sit dandum canibus: nec margarita sit ponenda
ante porcos. Sic hodie amatores mundi totam spem eorū in
delectationibus præsentis sæculi ponentes, & de alia vita dif-
fidentes, quasi deridendo interrogant bonos viros: quot ca-
ptiuos faciunt cum operibus eorum consentire coguntur.
Interrogant, inquam, verba cantionum, dicentes: Quid do-
cuit Christus vester vos cantare? miseri estis si talia creditis.
delectemini, fruimini bonis, & delectationibus huius sæcu-
li, quia qui ista perdit, illis priuabitur. Quibus responden-
dum est, quòd dicit Propheta: Si oblitus fuero tui Ierusalè: Psalm. 136.
obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea fauci-
bus meis, si non meminero tui. Si non proposuero tui Ieru-
salem in principio letitiæ meæ. Ex quibus verbis colligi-
tur secundum Augustinum, quòd cantilenas amoris, & alia
delectabilia mundi, dicere vel audire, tripliciter potest esse
peccatum. Primo si per hoc Ierusalem, idest spiritalis
delectatio obliuioni tradatur. Multi enim in talibus can-
tilenis & ludis sic assuescunt, quòd totam diem in talibus fi-
niunt: nocte etiam occupâtes, & spiritaliū bonorū omnino
obliuiscētes. Talium enim (dicente Propheta) obliuiscetur Psalm. 136.
dextera eorū, id est vita æterna eis promissa: quia ipsa priua-
buntur, vt dicit Augustinus. Secundo si per hoc in spiritua-
libus canticis, & in spiritualibus delectationibus mutus effi-
ciatur. Nam multis adhæret lingua faucibus suis, loquen-

Erou. 19.

Eutrapelia 2.
Eth. 7. & 4.
Eth. 8. & 7.
cap. 13. & 10.
cap. 5. Et est
virtus quædam
circa ludos,
& part mo-
destia.

do bona, & honesta : & audiendo bona verba, & sancta. Et
habent aures apertas, & os apertum ad loquendum, & au-
diendum turpia, & corruptentia bonos mores. De qui-
bus dicit Spiritus sanctus : Qui obturat aures suas ne audiat
verba prudentiæ, & legem eius : oratio eius erit execrabilis.
Tertio, si per hoc delectatio in dicendo, vel audiendo huius-
modi cantilenas, delectationi Ierusalem, cælestisq. pa-
triæ præponatur. Nam audire quandoque talia ad recrea-
tionem quandam, non est dicendum, quod sit semper pecca-
tum mortale : quia virtutis Eutrapeliæ est secundum Phi-
losophum uti ludis & recreationibus corporalibus, secun-
dum debitum modum. Modus autem debitus est iste,
ut homo propter talia, deliciis & spiritualibus
delectationibus non obliuiscatur, ut per
ipsa in spiritualibus doctrinis non sur-
dus nec mutus efficiatur. Et
ut semper delectatio
spiritualis tam-
quam
finis præfigatur, & omni-
bus mundi delecta-
tionibus præpo-
natur.

DE PSALTERII CHORDA

Prima, quæ in Cantico Beata Maria semper
Virginis consideratur.

Magnificat anima mea Dominum. Sicut supra dictum est, in decem versibus Cantici Virginis gloriosæ, decem chordæ Psalterij tanguntur. Prima igitur chorda, secundum Augustinum in libro de decem chordis,

To. 9. cap. 8.
& 5.

tangitur, cum dicitur: Non habebis deos alienos coram me: Sed vnum Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias. Vt dicitur Deuter. 6. Hanc igitur primam chordam Virgo gloriosa tetigit in primo versu sui Cântici, dicens: *Magnificat anima mea Dominum.* Nam Dominum magnificare non est aliud, quàm vnum Deum Dominum adorare. Decebat enim, vt dicit Augustinus, vt statim Dei filio in vtero virginali concepto psalterium decachordum, & legem decem præceptorum, ipsa decantaret, ad demonstrandum quòd mater illius effecta erat, qui non venerat legem soluere, sed adimplere. In omni autem cantu & laude diuina, tria requiruntur. Primo, operatio, per quam Deus laudatur. Secundo, virtus & potentia, quæ laudat. Tertio, obiectum: vt ipse Deus, qui laudatur. Ex parte igitur operationis: Virgo beata tetigit laudis immensitatem, quando ait: *Magnificat.* Nam alta & magnifica debet esse operatio, per quam laudatur: nec posset esse sic magnifica & sic magna, quòd sufficeret ad laudem eius. Vnde Eccl. 43. Non laboretis, quia non peruenietis: magnificetis eum quantum potestis: maior est enim omni laude. Et subditur: Quis magnificabit eum? Sic enim ab initio multa sunt abscondita maiora ijs. Hac de causa Dauid prophetarum eximius, videns quòd solus sufficiens non erat Deum magnificare, alios sanctos adiutores ad hoc inuitat, dicens: Magnificate Dominum mecum, vt dicit Augustinus super dicto verbo. Imaginis vero laudantis proprietatem tangit, cum dixit: *Anima mea.* Non est enim aliquid in nobis, quod Deum laudare possit nisi anima: secundum

Exo. 20.

Matth. 5.

Eccl. 43.

Psal. 33.

Aug. 14. de
Trin. cap. 8.
To. 3.

Origenes.
Hom. 8. in
Lucam.

Deut. 6.

Primæ chor-
dæ cōmenda-
tio triplex.

cundum quam facti sumus ad imaginem, & similitudinem Dei. Omnia autem aliā cōmunia sunt nobis & brutis. Vnde dicit Augustinus de Trinitate, quod in eo vnde excellimus omnia bruta, imaginem Dei quærere debemus. Et hæc est anima, quia tunc Dominus magnificat, quando ipsa magna efficitur. Nam Deus in se nec magnificari nec minui potest: Sed cum anima, imago Dei existens, magnificatur, & magna efficitur, cogitatione, locutione, operatione, Deum laudando, & eius præcepta seruando, tunc ipse Deus, cuius ipsa est imago, magnificatur, & grandis in nobis efficitur, sicut dicit Origenes super hunc locum. Tercio tetigit eius, quem laudat, vnitatem, quando dixit: *Dominum*. & non *Dominos*. Nam licet Dominus sit Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, non tamen sunt tres Domini: sed vnus Dominus. Nec tres dii, sed vnus Deus. Nec tribus laudibus debetur laudari, sed vna laude. Nec tribus adorationibus adorari, sed vna adoratione. Vnde in Deuteronomio dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis*. Et statim additur: *Audi Israel Dominus Deus tuus vnus est*. Tria itaque commendant Canticum istius primæ chordæ Virginis gloriose. Primum est, operationis, per quam laudabat, & cantabat, alta immensitas, cum dicitur: *Magnificat*. Secundum est virtutis, imaginis, quæ laudabat, congrua proprietas, cum additur: *Anima mea*. Tertium, est eius quod laudatur, singularis vnitatis, cum adiungitur: *Dominum*. De ista ergo prima chorda, per quam Virgo beata vnum Deum magnificauit, & primum legis præceptum decantauit, esse possunt quinque dubitationes.

1. Vtrum primum præceptum legis, sit vnum solum Deum magnificare.

2. Vtrum contra istud præceptum faciant fortilegi, & demonum consultores.

3. Vtrum contra istud præceptum faciant Astrologi, & futurorum diuinatores.

4. Vtrum contra istud præceptum faciant creaturarum nignium amatores.

5. Vtrum

57 Vtrum contra istud præceptum faciant Dei diuifores.

De primo legis præcepto, quod prima chorda respondet.

D' primam est dicendum, quòd vnum solum Quæst. 1.
Deum magnificare, vt nullum post ipsum vt
Deum colere, quinque principaliter nos indu-

cunt. Primum est vniuersalis & suprema dignitas. Licet enim sint domini multi participatiue, essentialiter tamen & vniuersaliter non est nisi vnus Dominus. Et quia vniuersali Domino magnificentia, & vniuersalis reuerentia debet exhiberi, ideo sine iniuria talis Domini fieri non posset, quòd alius dominus pro Domino haberetur & coleretur nisi ipse. Sicut sine iniuria regis fieri non posset, quòd alius in regno haberetur præter ipsum. Secundum est beneficiorum eius largitas: omnia enim opera nostra, & beneficia nostra operatus est in nobis: quia in eo viuimus, mouemur, & sumus, & stamus. Aperiente enim manum suam omnia implentur bonitate. Et Iacobus dicit quòd omne Iac. 1.
datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Multum autem esset ingratus, & multum stultus ille, qui talia beneficia sibi a Deo tributa, crederet ab alio sibi dari, & ab alio vellet cognoscere. Quod fieret, quando alius Deus præter ipsum, vt Deus coleretur. Tertium est promissorum immensitas. Nulli enim nationi promittitur tam immensum beneficium, sicut Christianis vnum Dominum magnificantibus. Nam Saracenis fluuius lactis, & mellis fuit promissus per Mahometem. Et Iudeis timore & carnaliter Deum colentibus, terra promissionis fuit promissa. Sed christianis gloria Angelorum: Eritis sicut Angeli Dei in cælo. Si ergo Mahometes in Alchorano
singulare beneficium promittit, singulariter est a nobis habendus vt Deus. Quod non esset si alium præter ipsum coleremus. Matth. 22.
Quartum est nostræ promissionis firmitas. Promissimus namque sibi in baptismo fidelitatem, abrenunciando diabolo & pompis eius. Sicut ergo grauius esset puniendus, qui præstito iuramento alicui Domino, si præstaret auxilium

xilium & fauorem inimico eius, quia proditor esset. Vnde in lege Moyſi irritam faciens promissionem illius legis duobus vel tribus testantibus absque vlla contradictione moriebatur. Ita multo magis, si quis non obseruat talem promissionem factam Deo, comburendus est & lapidandus. Quintum est inimici Dei dominij grauitas. Nam stultus esset ille, qui vellet se subtrahere a dominio beneuoli & mansueti Domini: & cuius iugum esset suaue, & onus leue: & vellet supponere se dominio, & seruituti illius: cuius dominium esset sic graue quod semper vnum grauamen apponeret aliud, & tale est dominium diaboli. In cuius figura I harao & Aegyptij intantū aggrauabant filios Israel, quod semper vnum grauamen super aliud apponebatur. Sic diabolus semper vnum peccatum, quod est maximum grauamen, apponit aliud, dicente Gregorio: Peccatum, quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Talem autem subtractionem facit ille, qui vnum Dominum non magnificat, & qui alium Deum magnificat, præter ipsum. Ista ergo quinque superius dicta ostendunt vnum solum Deum magnificare, & post ipsum alium Deum non habere, esse primum præceptum legis. Quia sicut fides, dicente Apostolo, est substantia & fundamentum omnium sperandarum rerum, & omnium spiritualium bonorum: ita vnum solum Deum magnificare, & plures deos non adorare (quod super fidelitate fundatur) primum est omnium præceptorum.

*Sortilegi, ac dæmonum consultores primo Præcepto
Decalogi aduersantur.*

D secundam est dicendum, quod Augustinus 2. de doctrina Christiana, hanc dubitationem diligenter pertractat, vbi ostendit sortilegos, & fascinatores, & vniuersaliter omnes dæmonum consultores facere contra istud præceptum: Dominum Deum tuum adorabis. Vel: Non habebis plures Deos coram me: quod idem est. Quia affirmatio intelligitur in negatione. Nam omnes tales primo Deum non magnificant, & honorem sibi debitum

Math. 23.

Exo. 5.

Greg. To. 1. lib. 25. Mor. in 34 cap. Iob cap. 9 c. in editione Basileæ: & in Edit. Vatic. To. 3. sed in editione parisiensi cap. 11. Et To. 3. super Ezechiel. Homil. 11. ait: Peccatū, quod per pœnitentiā citius nō deletur, aut peccatum est, aut causa peccati simul & pœna peccati: & iusto iudicio omnipotens Deus obligat peccatis mētem etiam in culpam alteram permittit cadere.

Cap. 14. to. 3.

debitum non impendunt. Secundo, dæmones Christi & Dei inimicos colunt. Tertio, seipsos decipiunt. Et sic tripliciter contra istud præceptum faciunt. Quia ad hoc istud præceptum legis datum est, vt Deus magnificetur & honoretur: vt diabolus tanquam eius inimicus vitetur: & vt homo, cui præceptum datum est, non decipiatur. Quòd ergo Deus non magnificetur per tales, patet, quia fere omnia sortilegia, fascinationes, diuinationes fiunt per quasdā oblationes, & sacrificia quedā. Vnde aliqui super prædicta faciūt dici Missas: Aliqui vero super huiusmodi faciunt cantari Euangelium Sancti Ioannis, vel dici Pater noster, aut aliquid tale. Planū est quòd oblationes & sacrificia non debent offerri nisi soli Deo, quia honor, scilicet Patriæ, quod præcipue in sacrificiis attenditur, est honor soli Deo exhibendus. Quod ergo exhibetur talibus superstitionibus humana & diabolica superstitione inuentis, sine peccato idolatriæ esse non potest. Et dato quòd aliquis faciens hoc non sit infidelis, veruntamen peccatū idolatriæ committit, quia dato quòd non crederet talibus aliquid diuinitatis esse, quod credendo censeretur infidelis: saltem honorem, debitum Deo, dæmonibus exhibet, qui diuinos honores multum appetunt. In tantum vt dicat Augustinus, de ciuitate Dei, quòd mirabilibus & fallacibus signis hominibus persuadent vt deos esse ostendant: Itā vt quibuscumque signis & modis omnibus, quibus possunt, inducunt ad faciendum, quod homines postulant. Primo igitur tales honorem Deo debitum non exhibent: & ipsum vt verum Deum cum gloriōsa Virgine, non magnificant. Secundo, alios deos colunt: quia colunt dæmones, quos colendo, non colunt Deum, quia vt dicit Apostolus: Non potestis esse socij Christi, & dæmoniorum: nec participes mensæ Christi, & dæmoniorum. Quòd autem omnes tales sortilegi & fascinatores, & signorum quorundam obseruatores, vel breuiorum portitores, dæmones colant, expresse dicit Augustinus supradicto libro de doctrina Christiana: vbi ait quòd omnes, pacta quædam significationum cum dæmonibus, placita atque fœderata faciunt. Ad

Aug. lib. 7.
de Ciu. cap.
33. to. 5.

1. Cor. 3.

Aug. 2. de
doct. Christ.
cap. 23. to. 3.

Aug. 25. di.
5. c. Nunc mi
sum.

Aug. lib. 3. de
doct. Christ.
cap. 21. 10. 3.

Aug. lib. 2. de
doct. Christ.
cap. 21. 10. 3.

Idem dicit
Aug. Trium
phus in lib.
de Ecclesia
stica potesta.
te. q. 48. 21. 3.

26. q. 4.

Ecclef. 12.

Aug. 8. de
Ciuic. ca. 22.

quod genus pertinent libri magicarum artium, aruspicum, & augurum, omnes ligaturæ & remedia: quibusdam præcantationibus, aut quibusdam nodis: vel characteribus præsignata: siue quibusdam rebus vel breuibz collo suspendendis, aut alligandis vel alio modo. Ad istud genus similiter pertinent omnes signorum obseruatores: Vt si oculorum vel membrorum aliquod saliat. Si cum homo se calciat, sternu-
tauerit. Si cum domum exit, limen calcauerit. Si cum vestes vel caligas a foricibus corrosas inuenerit. Omnia enim hæc, & cuncta alia signa humana superstitione inuenta ideo significant, quia placent hominibus, diabolica fraude deceptis, quod significant. Sicut Augustinus ponit exemplum de Beta, quod græca lingua est littera: Lingua vero latina est quædam herba: & forte lingua hebraica vel alia lingua, aliud significat. Tot autem significata Beta non habet ex se, sed ex placito hominum volentium tot significata habere. Et in omnibus talibus plures homines diabolica fraude decepti consueuerunt signum futuri mali timere, plusquam præsens damnum, vt dicit Augustinus. Vnde commendat ibi dictum Catonis: qui cum esset consultus a quodam quid arduum significaret, quod caligæ eius corrosæ erant a foricibus, eleganter ille respondit, dicens: Ego nullum arduum puto signum quod caligæ sunt corrosæ a foricibus: sed si caligæ corrodissent mures, hoc magnum signum reputarem. Quia igitur in omnibus talibus signis dæmones se immiscant, per quædam secreta, & fœderata pacta: qui talia obseruant, dæmones colunt, & inimicos Christi adorant. Vnde dicitur quod incantatores & sortilegos tamquam inimicos Christi, insequi oportet: quia dæmones, inimicos Christi colunt. Tertio, dæmones, homines per tales superstitiones & obseruationes decipiunt: quia confidunt de eorum auxiliis, qui semper conantur ad eorum deceptionem. Scriptum namque est: Inimico te ipsum non credas in æternum. Dæmones autem sunt inimici capitales totius humani generis. Vnde nunquam de eorum consiliis & beneficiis obtentis vel impetratis, est confidendum: quia vt dicit Augustinus de ciuitate

ciuitate Dei : Sunt spiritus nocendi hominibus cupidissimi, inuidia inuidi, & fallacia callidi.

Quo modo Astrologi, & sortilegi primo præcepto aduersentur.

Ad tertiam est dicendum, quòd Astrologi & omnes futurorum diuinatores, tripliciter faciunt contra primum præceptum. Primo, aliud quàm Deum rectorem animarum suarum constituunt.

Quæstio 1.

Si enim corpora cælestia (vt dicunt) habent necessariam influentiam in eius productione, cum operatio sequatur substantiam & naturam rei, & sic ipsis stellis & corporibus cælestibus honorem diuinum tenentur exhibere. Qui fuit error antiquorum, qui solem, & lunam, & alias stellas pro diis adorabant. Vnde Moyses prohibuit Iudeis ne oculos suos leuarent, ne Solem & Lunam, & alia corpora cælestia, ad adorandum inducerentur. Secundo, quia nostra opera a Dei seruitio & magnificentia subtrahunt. Si namque orti vel nati sub diuersis constellationibus cogentur necessario talia & talia facere (vt dicunt) nostra opera tanquam coacta & violenta Deo grata & accepta non essent: nec digna laude vel vituperio, sicut nec opera animalium brutorum. Vnde dicit Augustinus, quòd tantum malum incurrit qui Astrologos super iis, vel suis agendis negotiis consulit: quia ad ipsos ingreditur liber, & data pecunia ab eis regreditur seruus: cum ipsum dicant seruum esse Veneris, Mercurij, vel Martis, vel alicuius stellæ, sub cuius influentia & dominio ponunt ipsum esse natum: ac secundum eius dominium, aduersa vel prospera sibi venire, cum hoc quod ponunt, falsum sit. Quia Iacob & Esau, gemini in utero matris sub vna constellatione orti sunt. Et tamen (testante scriptura) Iacob multa bona & prospera: Esau vero multa mala & aduersa eueniunt. Fornicatores item animarum hominum constituuntur: quia eorum opera ab eius reuerentia & magnificentia subtrahunt. Tertio, quia quod Dei est proprium, creaturis attribuunt. Nam omnia futura scire, principaliter Dei proprium est, cui omnia nuda sunt & aperta. Vnde dicitur: 1sa. 41.

August. 2. de
doct. Christi.
cap. 14.

Gen. 25.
Rom. 9.

1sa. 41.

Futura quæque nunciate nobis : & dicemus quia dii estis. Consulere ergo alios quàm Deū super futuris sciendis & cognoscendis, quod propriū est Dei, ideo peccatū idolatriæ est velle alijs attribuire quod Dei est. Vnde reprehēsus fuit Oco-
 4 Reg. 1. zias Rex, quod misit nuncios ad consulendum Deū Acharon. Vtrum deberet liberari de sua infirmitate vel non, vt scribitur 4. Reg. Igitur Astrōlogi aliud quàm Deum rectores animarum nostrarum faciunt : & sic alium creatorem & prouisorē vel rectorem constituunt. Quia secundum Damascenum putandū est creatorem rerum & prouisorē & rectorem. Secundo, nostra opera a Dei seruitio subtrahunt. Et tertio, quod est Dei proprium, alijs attribuunt. Et sic triplā-
 Damascenus cem magnificētiā auferunt, vt supra dicebatur.

Quo modo amantes bona temporalia primo præcepto aduersentur.

Questio 4.

Bona tripli-
cia.

Sap. 14.

Philip. 3.

Ad quartam est dicendū, quod tria sunt genera bonorum temporalium. Aliqua enim sunt carnalia. Aliqua vero utilia. Aliqua honorabilia. Circa quæ, triplex idolatria committi potest. Nam nimium diligentes carnalia, vt filios, vxorem, vel corpus proprium, non magnificant vnū Deum: quia ex nimia carnalitate, talia pro dijs colunt. Vnde dicitur in libro Sapiētiæ quod acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginem, & illum, qui quasi homo mortuus fuerat, postmodum tamquam Deū colere cœpit, & hoc fuit primum idolum mundi, quod vocabatur Bel positum a Ninō rege Babylonie in memoriam patris sui Beli mortui, ad quod omnes malefactores concurrentes erant liberi; & exinde diabolus in illam statuam ingrediens, cœpit idolatria & postea fuit appellatum Beelzebub, id est Deus muscarum. De inordinata carnalitate proprii corporis dicit Apostolus: Quorum Deus venter est. Igitur inordinata carnalitas filiorum, vxorum, seu aliorum carnalium & proprii corporis istud præceptum facit non obseruari. Quia nimis affecti ad talia, vnum verum Deum non magnificant. Immo filios vel illa, quæ nimis carnaliter dili-
 gunt

gunt: tanquam deos colunt, & tales reprobantur a Deo: quia dicente saluatore: Qui diligit filium aut uxorem, aut patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: quia ut dicit Hieronymus: Quod quisque magis diligit & veneratur hoc sibi Deus est. Secundo circa bona utilia committitur idolatria: quia avaritia facit pecuniam pro Deo haberi. Vnde Apostolus signanter de avaritia dicit, quod est idolorum servitus. Et sic inordinata cupiditas omnium bonorum temporalium non facit vnum Deum magnificare: sed quodlibet bonum temporale facit pro Deo coli, & pro Deo adorari. Est enim secundum Augustinum cupiditas venenum charitatis: qua Deus diligitur & proximus propter Deum diligitur: quia cum in aliquo incipit regnare cupiditas, statim extinguitur charitas. Tercio circa bona honorabilia committitur idolatria: quia superba tumositas facit ut homo velit ut Deus honorari. Sicut Nabuchodonosor & Pharaon praeceperunt pro diis coli & adorari. Et in persona Regis Tyri scribitur: Eleuatum est cor tuum & dixisti: Deus ego sum: & in cathedra Dei sedi in corde maris, cum his homo & non Deus. Igitur nimium diligentes bona carnalia ex inordinata carnalitate: & nimium diligentes bona utilia & temporalia, ex avaritiae cupiditate: & nimium diligentes bona honorabilia, ex superbia tumositate, contra istud praeceptum faciunt: quia vnum Deum non magnificant: sed aliud praeter Deum colunt, magnificant, & adorant.

Math. 10.

Ephes. 3.

August. lib. 83. questionū
quæstioe 37.
to. 4.

Ezech. 17.

Quo modo integre Deus amari debeat.

AD quintam est dicendum, quod principaliter sunt necessaria ad salutem hominis tria. Primum est integra fides credendorum: quia qui non credit integraliter, quæ ad fidem spectant, iam iudicatus est. Secundum est, integra observatio praeceptorum: quia qui in vno offendit, factus est omnium reus, quantum ad poenam damni. Ita enim damnabitur pro transgressione vnius praecepti, ut pote pro homicidio, sicut pro transgressione omnium: licet non quantum ad poenam sensus. Tertium

Questio 5.

Tria ad salutem consequenda necessaria.

tiū est, integra receptio sacramentorum. Omnes facientes diuisionem in credendis, vt credentes vnum articulum, puta, Patrem esse Deum alium a Filio, vel Spiritu sancto : ita quod credat Trinitatē in personis, sed non vnitatem in substantiam, plures Deos faciunt. Facientes vero diuisionem in præceptis obseruandis vnum Deum non magnificant : quia ille idem qui præcipit: Non furaberis præcipit, Non mœchaberis. Si ergo mœchatur, & furtum non facit: ita Deum contemnit, ac si omnia præcepta transgrediretur. Similiter facientes diuisionem in sacramentis recipiendis, non magnificant Deum : immo eum fallunt & decipiunt. Vt si quis confiteatur peccatum vnum & non aliud: vel quod poeniteat de vno & non de alio. Stultum namque est dimidiam a Deo sperare veniam: vult enim totum dimittere, non partem. Vel quod quis vnum peccatum confiteatur vni sacerdoti; aliud alteri, diuidunt enim tales sacramentum, quia sacramentum poenitentiae est vnum, & vnum requirit ministrum; sicut habet vnum auctorem. Vult enim sic confitens, aliquid latere Deum, & aliquid sibi esse manifestum. Et sic non perfecte vult habere vnum Deum.

Psal. 61.

Dicit enim Propheta : Effundite cor-
ram illò corda vestra. Igitur
diuifores credendorum, &
diuifores præcepto-
rum, & diuifores
sacramen-
torum,

vnum Deum non magnificant, nec
vnum Deum perfecte colunt,
quod est contra primam
chordam tactam in
Cantico Virgi-
nis Glo-
riose.

SECUNDA CHORDA SECUNDO

Præcepto respondens.

Exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Secunda Chorda psalterij est: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tunc autem (vt ait Augustinus) nomen Dei in vanum non assumitur, cum animus in veritate & iustitia eius delectatur. Vnde dixit Zacharias Spiritu sancto plenus: Seruiamus Domi-

Luc. 1.

no in veritate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Hanc autem secundam Chordam Virgo gloriosa tetigit in secundo versu sui Cantici dicens: *Exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* In quibus verbis monstratur quod lætitia Virginis, quam de diuini nominis veritate & æquitate perceperat, seu conceperat, fuit vocalis, fuit spiritualis, fuit salutaris. In quantum igitur fuit vocalis, dixit: *Exultavit.* Differt enim gaudium mente conceptum, & voce expressum, vt dicit Glossa Augustini super illo verbo: *Exultabunt sancti in gloria.*

Glossa Aug.
Psal. 148.

Quia lætitia est gaudium mente conceptum: exultatio vero voce expressum. Gaudium igitur Virginis fuit mente conceptum, & voce expressum: quia in auribus Elisabeth facta fuit vox eius salutationis: & in domo eius istud Canticum decantauit. In quantum vero fuit spiritualis, dixit: *Spiritus meus.* Multorum namque gaudium, bene potest dici exultatio: quia voce exprimitur: sed non spirituale; quia caret honestate & bonitate, quale est gaudium peccatorum. In quorū persona dicitur in Prouerbij: Letantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis. Talibus enim dicit Iacobus in sua Canonica: Nunc exultatis in superbiis, & iactantiis vestris. Sed omnis exultatio talis maligna est; quia per tales nomen Dei periuratur, & abnegatur tota die. Sed in quantum fuit salutaris, dixit: *In Deo salutari meo.* Nam bene multorum gaudium esse potest spirituale: si de bonis rebus & honestis & spiritualibus est, & non de temporalibus & peccatis. Non tamen eorum gaudium est in Deo salutari nostro: quia non est propter Dei laudem, & Dei veritatem manifestandam:

Prouerb. 1.

Iacob. cap. 4.

Lucæ. 10.

Glossa in
Luc. 10.304. 21. 20
1. 3. 1. 1. 1.

Psal. 119.

Vanum quin-
que modis.

Sap. 13.

Psal. 11.

Psal. 91.

Iob. 11.

Psal. 23.

2. Paralip.
30.

standam: sed magis propter humanam gloriam acquirendam. Gaudent enim bene multi de ieiuniis, orationibus, elemosynis, & aliis bonis, quæ faciunt, quæ spiritualia gaudia dici possunt, sed non sunt salutaria: quia non gaudent in talibus, ut Dei veritas manifestetur, sed ut eorum fama, & gloria diuulgetur. Vnde super illo verbo Lucæ: Nolite gaudere, quia spiritus subiiciuntur vobis, sed magis quia nomina vestra scripta sunt in calis: dicit Glossa quod læritia, qua Christus vidit Apostolos lætos, inanem gloriam sapiebat. Quia gaudebant, quod demonibus & hominibus erant terribiles: & admirabiles effectus, ita ut omnes reuererentur & timerent. Ideo talem læritiam dānauit, dicens: Nolite gaudere quia spiritus vobis subiiciuntur. Læritia ergo solum vocalis & corporalis est peccatorum. Læritia vero spiritualis, & non salutaris, est hypocritarum & simulatorum. Sed læritia habens omnia ista, scilicet: quod sit vocalis, spiritualis, & salutaris, est solum sanctorum & iustorum. Et quia læritia Virginis Mariæ, qua secundam chordam tetigit & cantauit, fuit vocalis: quia *Exultauit*: fuit spiritualis, quia *spiritus meus*: & fuit salutaris, quia *in Deo saluari meo*. Ideo nomen Dei in vanum non assumpsit: Sed Dei veritatem & æquitatem dilexit. Iniquitatem (inquit psalmus) odio habui: & legem tuam dilexi.

Sciendum tamen est quod Vanum quantum ad præsens, quinque modis accipi potest. Primo quod ad laudem Dei non ordinatur. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Secundo, quod false & dolose pronuntiatur. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum: labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Tertio, quod inutiliter & infructuose agitur & cogitur. Dominus scit cogitationes hominum: quia vanæ sunt. Quarto, quod iniuste & nequiter affirmatur. Vnde: Vir vanus erit in superbia. Et in psalmo: Qui accipit in vano animam suam: nec iurauit in dolo proximo suo. Quinto, quod promittitur non obseruatur. Vnde legitur de Rege Assyriorum ad Populum Israel dicente: Vos non decipiat Ezechias: neque vana persuasio-

suasione deludat. Beata igitur Virgo non exultauit in vanum vel frustra: quia exultauit propter diuinæ gloriæ manifestationem, propter veritatis Dei assertionem: propter rei necessariæ & communis procuracionem, propter iustitiæ obseruationem, & propter promissionis diuinæ impletionem.

De istis igitur quinque, possunt fieri quinque dubitationes. Dubitationes quinque.

1. Vtrum non iurantes propter Dei gloriam, & non exultantes in Deo salutari nostro, assumant nomen Dei in vanum.

2. Vtrum non iurantes verum, assumant nomen Dei in vanum.

3. Vtrum non iurantes vtile & necessarium, assumant nomen Dei in vanum.

4. Vtrum non iurantes iustum & actum virtuosum, assumant nomen Dei in vanum.

5. Vtrum non implentes vota promissa, assumant nomen Dei in vanum.

Quo modo nomen Dei ad suam ipsius gloriam, & laudem sit a nobis assumendum.

D primam est dicendum, quòd sex modis quantum ad præsens, nomen Dei assumendum est a nobis ad gloriam & laudem Dei. Primo, in veritatis confessione, & confirmatione sicut in iuramento per quod fit Deo reuerètia, quia ex hoc confitemur primam veritatem esse in Deo: ideo dicitur in Deuter. 6. per nomen Dei tui iurabis. Nam vt manifestetur gloria Dei, & propter laudem eius, veritas est confitenda, & pandenda. Vnde dicitur in Iosue: Confitere peccatum tuum Achor fili mi, & da gloriam Deo Israel. Secundo, in nostræ animæ sanctificatione. Nam in nomine Dei sanctificamur, & iuramus renunciare diabolo, & pompis eius in baptismo. Vnde Apostolus dicit: Vos abluti estis & sanctificati, propter nomen Domini. Omnia enim sacramenta in nomine Domini nos sanctificant & a peccato mundant. Tercio, in nostri aduersarij

Quæstio 1.

Iosue cap. 9.

1. Cor. cap. 6.

D expulsiōe,

Expulsione, scribitur prouerbiorum 18. Turris fortitudinis nomen Domini. Quarto, in nostræ locutionis inuocatione, dicitur enim: Nomen Domini inuocatum est super nos, ne derelinquas nos, Domine Deus noster. Quod in Completorio seruat Ecclesia: ideo congruè debemus laudare nomen domini, iuxta illud psalmi: Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Quinto, in nostræ conuersationis demonstratione, scribitur enim Isaia: Vestimentis nostris operiemur, tantummodo nomen tuum inuocetur super nos: aufer opprobrium nostrum. Sexto, in nostri operis inchoatione. Dicit Apostolus: Quodcumque facitis in verbo vel opere, in nomine Domini facite. Istis sex modis, quibus nomen Domini assumitur ad laudem Dei, & in Deo salutari nostro: similiter assumitur quandoque in vanum, & in nostram damnationem. Primo namque in veritatis confessione assumunt in vanum nomen Dei hypocritæ & simulatores: qui non consentunt nec iurant veritatem propter gloriam Dei & laudem, sed magis propter gloriam hominum, diligentes (vt dicitur Ioan. 12.) gloriam hominum, magis quam gloriam Dei. Contra quos dicebat Propheta: Non nobis Domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam. Secundo, in animæ sanctificatione, in vanum assumunt nomen Domini omnes peccatores: quia eodem præcepto præcipitur nomen Domini in vanum non assumendum: Et nomen Domini non esse polluendum, vbi scribitur: Non periurabis in nomine meo: nec pollues nomen sanctum meum. Polluitur autem, immundatur, & inficitur nomen Domini pro peccatores: quia munditiam & pulchritudinem, quam ex nomine Dei consecuti sunt, non seruant: & iuramentum in baptismo promissum frangunt. Vnde ex quolibet peccato mortali scienter perpetrato, non est dubium quod homo periurat in nomine Domini: & polluit nomen sanctum eius. Tertio, in aduersarij expulsionem. In vanum assumunt nomen Domini omnes dæmonum inuocatores. Stultum namque esset quando homo vadit ad bellum, quod inuocaret bellando, nomen aduersarij domini sui, & sui Principis, cuius signo insigni-

tus

Ierem. 14.

Psalm. 113.

Isaia 4.

Coloss. 3.

Idem intelligitur de omnibus periuris, qui assumunt salutem ad sui dñi confirmationem.
Psalm. 138.

Exo. 20.

Leuit. 19.

tus est. In toto autem bello humani generis, aduersarius nostri Principis est diabolus. Vnde perniciosum est ipsum nominare, vel inuocare in pugna nostra. Recitat enim Gregorius, quod cum diceret quidam volendo suum famulum appellare: Veni diabole, trahe mihi caligas, subito vehementi celeritate ceperunt caligæ dissolui. Quod ille percipiens diabolico opere fieri, ait: Non vocaui te diabole, non, sed meum mancipium. Quarto, in nostræ locutionis inuocatione, assumunt nomen Domini in vanum omnes maledici & blasphematores, per tales enim cum nomen Domini deberet laudari, iuxta illud: Laudate nomen Domini, iugiter omni die nomen Domini, per os eorū blasphematur, sicut conqueritur Isaias. Non solum enim tales maledici, assumunt nomen Dei in vanum, ipsum non laudando & magnificando: immo opprobria & vituperia nominis diuini pronunciando. Quinto, in conuersationis demonstracione. Non enim omnis, qui dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: in vanum assumunt nomen Domini omnes clerici & religiosi, siue religionū professores: qui ex ipso clericatu & religionis habitu, nomen Domini deberet laudari, glorificari, & magnificari per doctrinæ & bonæ vitæ exempla. Igitur quando per eos contrarium fit, in vanum religiosi vocantur: Quia (vt dicit Iacob.) Si quis putat se religiosum esse, & non refrenat linguam suam: sed seducit cor suum, per mala verba, & per mala opera, & exempla: huius vana est religio. Sexto, in operis inchoatione, in vanum assumunt nomē Domini, omnium carnalium & mundialiū insecutores, præponentes enim temporalia & carnalia spiritualibus: & prius curantes temporalia quàm spiritualia in vanum nomen Dei accipiunt: quia non operantur spiritualia propter se, sed vt bene sit eis in temporalibus & carnalibus bonis. Et quia non operantur in illo, qui est A, & Ω, principium & finis omnis operis. Supradicti omnes ex quo non exultant in Deo salutari nostro, in vanum assumunt nomen Domini per os suum, & faciunt contra istud præceptum: Non assumes nomen Dei tui in vanum.

Gregor. Dial. lib.

Psal. 111.

Isa. 53.

Math. 7.

Iac. 1.

Quo modo iurantes falsum, secundo precepto aduersentur.

Questio 8.

AD secundam est dicendum quòd iurare falsum siue dicere mendacium; est assumere nomen Dei in vanum: quia assumitur in testimonium falsitatis & mendacij. Possumus dicere quòd sic iurans in vanum assumit nomen Domini: quia iniuriam facit Deo, sibi ipsi, & proximo. Primo namque facit iniuriam Deo: quia ex quo assumit Deum in testimonium mendacij & falsitatis: credit Deum nescire verum & falsum. Et sic ponit in Deo ignorantiam, cum tamen omnia aperta sint & nuda oculis eius: & ipse nouit decipientem & ipsum, qui decipitur: vt dicitur in Iob. Aut credit quòd ipse diligit mendacium, & defendat falsum. Cum tamen Propheta dicat: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et scribitur: Veritatem meditabitur guttur meum: & labia mea detestabuntur impium, id est mendacem. Vtroque ergo modo iurans mendacium, iniuriam facit nomini diuino. Secundo, iniuriam facit sibi: quia iurans per Deum vel per Euangelium sic esse, nihil aliud iurat, nisi ita eueniat mihi: si sic non est, obligat se æternæ poenæ, falsum vel mendacium iurando. Vnde ista fuit petitio Salomonis, completo templo Domini, quòd iurans falsum, puniretur iudicio Dei tali maledictione: qualem volebat per mendacium, super fratrem vel proximum inducere. Sic enim orauit: Si peccauerit Domine quispiam in proximum suum, & iurare cōtra eum paratus venerit, seq. maledicto constrinxerit, tu exaudies de cēlo, & facies iudiciū seruorum tuorum, ita vt reddas iniquo iuxta viam suam in caput suum, & vlciscaris iustum: retribuens ei secundū iustitiam suam. Tertio, facit iniuriam proximo. Nam secundum Apostolum ad Hebræos: Finis omnis controuersie est iuramentum. Omnia enim litigia & omnes discordie quæ oriuntur inter proximum & proximum, finiuntur & terminantur per iuramentum. Omnes similiter pactiones & confederationes hominum ad inuicem conuersantium, firmanentur & stabiliuntur per iuramentum. Propter quod si iuramentum

Iob. 12.

Psal. 5.

Prou. 8.

3. Paral. 6.

Heb. 6.

contin-

contingat esse falsum & mendacium; nec litigia proximorum, nec pacta determinabuntur: & considerationes ad inuicem conuersantium firmitatem non habebunt. Et sic cessaret omnis amicitia & societas hominum. Igitur iurantes falsum, nomen Dei in vanum assumunt seu accipiunt, quia faciunt iniuriam Deo, proximis, & sibi ipsis.

Quo modo in veteri Testamento iurare tantum falsa prohibitum sit: in nouo autem iuramentum omnino prohibeatur.

AD tertiam est dicendum, quod in veteri lege prohibitum fuit, non esse falsum iurandum. In lege vero Evangelica Saluator, non esse iurandum omnino, id est vniuersaliter & indifferenter mandauit. Quia sine vtilitate & necessitate cogente iurandum non est. Et possumus tripliciter ostendere: quia non iurando vtile & necessarium, est assumere nomen Dei in vanum. Primum, ex parte iurantis. Secundum, ex parte eius, per quem iuratur. Tertio, ex parte iuramenti. Primum sic patet: Nam in iurando propter defectum & lapsum linguæ relata pericula possunt accidere: quia credendo iurare verum, quandoque iuratur falsum. Dicitur enim, quod si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Et causam subdit: Quia omnis natura bestiarum, domata est a natura humana: linguam autem nullus vquam domare potuit, est iniquum malum, plena veneno mortifero. Ne ergo homo incurrat periurium absque magna vtilitate proueniente, & necessitate magna cogente iurare non debet. Vnde scribitur: Iurationi non assuescat os tuum. Secundum sic declaratur: Nam homo iurat per Deum: quia nullus infallibiliter confirmare potest veritatem, nisi Deus. Sed Deus cum magna reuerentia est in confirmatione veritatis inducendus, & cum magno tremore: quia ipse testis est & iudex, iuxta illud: Ego testis & iudex, dicit Dominus. Non igitur sine magna vtilitate & necessitate iurandum est: Quia sic in vanum & irreuerenter nomen Dei assumeretur. Tertium sic ostenditur: Nam iurare, non est per se appetendum, sicut per se est appetendum dare elemosynam.

Quæstio 9.

Math. 5.

Iac. 4.

Ecl. 19.

Hier. 19.

synam. Non enim habet periculū annexum, sicut iurare habet periculum coniunctum, puta quòd iuretur falsum: quod ex multis causis posset in iuramento accidere. Vnde sicut medicina non est appetenda nisi per sanitatem, aliter in vanum & frustra appeteretur: Sic iuramentum non est appetendum nisi propter euidentem utilitatem & cogentem necessitatem, aliter frustra & in vanum nomen Dei assumitur.

Quanam sint, qua faciunt licitum, & illicitum iuramentum: & quodnam sit observandum, quodnam vero non.

Questio 4.

Hier. 4.

Hieron. & 12.
q. 4. cap. 19.

Psal. 33.

Matth. 7.

D quartam est dicendum, quòd sicut scribitur: Iurandum est in veritate, in iudicio, & iustitia. Et isti sunt tres comites, sine quibus iuramentum illicitum habetur: & nomen Dei in vanum assumitur, vt dicit Hieronymus. Ita quòd iuramentū debet habere veritatem inquisitionis & intentionis ex parte iurantis: iudicium discretionis ex parte modi iurandi: & iustitiam concessionis ex parte rei de qua sit iuramentum, quòd fiant de re licita & honesta, partes tamen iustitiæ duæ sunt. Quarum est vna declinare a malo. Secunda vero, facere bonum, iuxta illud: Declina a malo, & fac bonum. Igitur iurare, furtum facere, hominem occidere, parentes non honorare, seruandum non est: quia a talibus malis declinandum est, per vnā partem iustitiæ. Et tamen sic iurans periurus est: Non dare elemosynam, non intrare Ecclesiam, non orare: quæ homo debet facere per aliam partem iustitiæ, iurare non facere, seruandum non est tale iuramentum. Et tamen sic iurans periurus est. Vnde periurus fuit Herodes, Ioannem interficiens, sicut dicitur: Igitur iurans contra iustitiam, vel non declinare a malo, vel non facere bonum, nomen Dei in vanum assumit & periurium incurrit: Quia iurans falsum periurus est. Ita iurans contra aliquam partem iustitiæ periurus efficitur. Vnde cum quis iurat facere homicidium, sic iurans dicitur periurus, etiam implendo iuramentum: quia implere non tenetur, puta quia talis non dicitur periurus, quia iuramentū non impleuit, sed magis quia iniustum & peccatum facere iurauit.

iuravit. Quia sicut iurans falsum periurus est (ut dicebatur) sic iurans iniustum periurus efficitur. Alias si propter non implendum iuramentum incurreret periurium, iurans facere homicidium teneretur implere, quod non est dicendum: quia maius peccatum periurium est, quam homicidium.

Fractio iuramenti quo modo tribus praeceptis aduersetur, iuxta tria in iuramento considerata.

Ad quintam est dicendum, quod votum tria Quaestio 5. importat principaliter. Primo, spontaneam promissionem Deo factam. Secundo, perpetuam obligationem. Posset enim quis sponte aliquid promittere: sed non perpetuo se ad illud observandum obligare. Tertio, dicit rei sacrae obligationem. Non enim quaecumque res est voto offerenda, sed solum talis quae Deo possit in oblatione offerri vel consecrari. Sicut corporis continentiam, abstinentiam, vel alia opera virtuosa, quae diuino seruitio dedicari possunt. Igitur voti fractio quantum ad spontaneam promissionem est contra praeceptum: Dominum Deum tuum adorabis: vel non habebis plures deos coram me. Quia talis fractio pertinet ad infidelitatem. Vnde dicitur: Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: Ecd. 5. quia est melius non vouere, quam post votum promissa non reddere. Et causam ibi subdit: Quia displicet Deo infidelis & stulta promissio. In quantum igitur fractio promissionis pertinet ad infidelitatem, est contra primum praeceptum. Fractio vero voti quantum ad perpetuam obligationem, est contra secundum praeceptum. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Quia in fractione voti iuramento solemnizati incurrit periurium. Vnde super illo verbo: Reddam tibi vota, quae distinxerunt labia mea, dicit Glossa: Quae iuramento labia mea affirmauerunt perpetuo seruare. Ideo quia facere irrita, quae procedunt de labiis nostris, est in vanum assumere nomen Domini. Isto modo fractio voti est contra secundum praeceptum. Sed quantum ad rei sacrae obligationem, & ad cultum Dei dedicationem, fractio voti est contra tertium praeceptum.

Psal. 69.

Glossa.

Exo. 20.

Leuit. vii.

ceptum: Memento vt diem sabbati sanctifices. Dedicare enim aliquid ad cultum Dei, pertinet ad sanctificationem diei sabbati. Dicitur enim in Leuitico: Quod semel voto aliquid consecratum est Deo, mutari non potest. Igitur fractio voti, seu voluntarię promissionis est contra fidelitatem primi præcepti. Fractio vero perpetuę obligationis est contra veritatem secundi. Sed fractio rei sacrę obligationis est contra quietem tertij præcepti.

TERTIA CHORDA TERTIO

Præcepto respondens. Exo. 20.

Quia respexit humilitatem ancilla sua: ecce enim ex hoc beatam me dicent, omnes generationes. Tertia Chorda psalterij est, vt diem Sabbati sanctifices. Diem autem sabbati sanctificare, nihil fuit aliud, quàm diem illam diuinis vsibus & diuino seruitio dedicare: quia tali die mandauit Dominus ab omni opere cessare, & hominem se totum diuino cultui mancipare. Hanc igitur chordam Virgo gloriosa tetigit in tertio versu sui Cantici, dicens: *Quia respexit humilitatem, &c.* Nam in hoc humilitatem Virginis respexit, ipsam suo seruitio, & obsequio dedicando: matrem sui benedicti filij faciendo: vt illum suo vtero conciperet, pareret, & vltimo lactaret: quem ab æterno de sua substantia æqualem sibi genuit. Ex quo merito beatam ipsam dixerunt omnes generationes. Et commendat Virgo beata hanc suam humilitatem, per quam fuit diuino seruitio, & diuino cultui dedicata, tripliciter. Primo, ex parte Dei, a quo fuit magnificata, dedicata, & approbata cum diceret: *Respexit humilitatem*. Nam super illo verbo: *Respexit* in oratione humilium, dicit Augustinus, quòd hoc est humilitatem alicuius respicere, præces eius non spernere, sed ipsas efficaciter exaudire. Secundo, ex parte sui aliqua fuit omnibus exemplariter demonstrata, cum dicit: *Ancilla sua*. Non enim melius potuit exemplo sui humilitatem notificare & demonstrare, quàm in Dominam hominum & angelorum vocatam, se ancillam nominando. Obseruans illud:

Quanto

Psal. 101.

Quanto maior es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Tertio, ex parte aliorum, a quibus fuit laudata, & beatificata. Quia, vt dicitur: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Ex quo omnes superbi, ab initio Deo non placuerunt: sed humilium, & mansuetorum sibi semper placuit deprecatio vt scribitur: Cum humilitas Virginis a Deo laudata, intantum vt in matrem sui filij fuerit vocata: & ad suum obsequium deputata: merito ab omnibus debuit laudari & prædicari: quia honorari & laudari debet: quem Deus honorat & laudat. Sic honorabitur quæcumque rex voluerit honorare, vt scribitur Elther. Igitur Virginis humilitas, per quam tamquam dies Sabbati cultui diuino fuit dedicata, a Deo fuit magnifice approbata: quia *respexit humilitatem*. Ab ipsamet fuit exemplariter omnibus demonstrata: quia *ancilla sue*. Et ab omnibus gentibus fuit laudata, & beatificata: quia *beatam me dicent omnes generationes*. De ista igitur tertia Chorda per Virginem Mariam tacta, sex dubitationes possunt fieri.

1. Vtrum dies sabbati fuerit sanctificata: quia tali die Deus requieuit a suo opere.
2. Vtrum talis quies & talis sanctificatio, nunc facienda sit die Dominico, & non die Sabbati.
3. Vtrum specialiter dies Sabbati laudibus Virginis sit deputata.
4. Vtrum maius peccatum sit die Dominico ludere vel saltare, quam arare vel seminare.
5. Vtrum maius peccatum sit die Dominico a cultu diuino vacare, quam opera mechanica & corporalia exercere.
6. Vtrum semper sit peccatum mortale facere opera corporalia & seruilia die Dominico.

Dies Sabbati quo modo fuerit sanctificata a Deo, qui eo die ab opere, cessauit.

Ad primam est dicendum quod Moyse triplicem causam videtur tangere, quare Dominus mandauerit diem Sabbati esse sanctificandam, & diuino

E cultui

Quæstio 1.

cultui dedicandam. Prima, propter Dei quietationem. Secunda, propter talis diei benedictionem. Tertia, propter eius sanctificationem. Sic enim dicitur: *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Et præterea subditur: *Sex diebus fecit Deus cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt. Et requieuit die septimo*. Idcirco Dominus diem sabbati benedixit, & sanctificauit illū. Igitur vna ratio, quare dies sabbati, mancipata cultui sit diuino, est Dei quietatio: quia in die sabbati, vel die septima Deus requieuit ab omni opere suo, quod fecerat. Quod Augustinus super Genesim ad litterā tribus modis exponit. Primo modo, quod intelligatur tali die requieuisse propter nouę creaturę producendę cessationem. Quia omnia genera creaturarum Deus produxit illis sex diebus. Die vero septima, cessauit nouas creaturas condere. Cessauit ergo & quieuit die septima a nouę creaturę productione, non tamen a creaturę productę continua gubernatione: quia semper Deus continuat suam virtutem in creaturis productis. Aliter inictu oculi totus mundus cessaret, si solum per instans suam operationem subtraheret, ut dicit Augustinus. Et de ista cōtinuatione operis Dei in creaturis loquitur Christus in Ioanne. *Pater meus vsque modo operatus est: & ego operor*, sicut inibi dicit Augustinus. Secundo, propter nostrę mentis in Deo quietationem, ut sit sensus: *Quieuit Dominus die septimo: quia hominem, quem creauerat, quiescere fecit*, sicut scribitur in Genesi: *Nunc cognoui quod Abraham timuerit Deum: id est nunc feci cognoscere homines, quod Abraham Deum timeat*. Quieuit ergo Deus die septimo: quia nos in eo quiescere fecit. Tertio, propter vniuersi terminationem, & Dei legis sibi datę obseruationem. In sex enim diebus totum vniuersum fuit productum. Sed a die septimo in posterum totum vniuersum, & qualibet pars vniuersi tenuit suam legem, & suum ordinem sibi datum a Deo: ita ut quęque creatura ageret secundum ordinem & legem sibi datam. Quia igitur die septimo Deus quieuit a suo opere propter nouę creaturę productionis cessationem, vel propter nostrę mentis quietationem, vel propter vniuersi datę sibi legis

legis seruationem. Ideo talem diem Dominus mandauit sanctificandam, & suo esse seruitio deputandam. Et hoc, vt dicit Augustinus, multum congrue. Primo, propter erroris gentilium improbationem. Voluerunt philosophi gentiles probare mundum fuisse ab æterno, ad cuius erroris exterminationem mandauit Dominus diem septimum, in qua facta est consummatio vniuersi, semper in memoria haberi. Secundo, propter humanæ cupiditatis reprehensionem: Corpus enim terrenū de sui natura terrena appetit, & semper ad terrena tendit, nisi conetur eleuare se ab eis: & ideo oportet habere certum tempus, quo liceat ei vacare ab operibus, & dare se spiritualibus: sicut enim corpus indiget aliquo tempore ad refectionem sui, quæ fit per comestionem, & somnum, ita anima indiget quiete & refectione spirituali, ne deficiat. Præuidit autem Deus tantam esse hominum cupiditatem, vt nisi esset aliqua dies quieti animæ, & corporis deputata, homo non daret quietem sibi, nec suis famulis, & animalibus. Vnde, statim dicto hoc: Memento, vt diem Sabbati sanctifices, subditur: Non facies in ea opus aliquod tu & filius tuus, & ancilla tua, & iumentum tuum, & aduena qui est intra domos tuas. Exo. 361

Secunda ratio principalis fuit, quòd talis dies cultui diuino fuit deputata, propter eius benedictionem. Nam Deus benedixit hanc diem, & non solum quieuit. Ipsa autem benedictio secundum Augustinum non fuit aliud, quàm multiplicatio beneficiorum Dei. Licet enim in sex diebus res & omnes creaturæ fuerint creatæ & distinctæ, & virtutibus ornatæ, non tamen ante diem septimam, cœperunt se ipsas multiplicare: vt capra produceret hyrcum, gallina gallum, & planta plantam. Sed per diem septimum tunc omnes creaturæ dederunt operam productioni & multiplicationi sibi similium, vt se multiplicarent, & vnum quodque produceret & generaret sibi simile, excepto homine, qui tamquam decoratus diuina scientia, eius spirituale mandatum debebat expectare, quando Deo placeret vt generationi operam daret. Omnes enim species creaturarum fuerunt productæ a

Deo in sex diebus per creationem. Sed post diem septimum, seipsas incoeperūt multiplicare, vt gallina produceret ex ouo gallum, & vnumquodque generaret simile, secundum genus suum conueniens. Ergo dignum fuit vt talis dies, in qua data fuit creaturis talis benedictio, ad cultum Dei dedicaretur. Tertia ratio est, propter eius sanctificationem. Non enim Dominus tali die requieuit, & non solum talem diem benedixit, verumetiam prædictam diem sanctificauit. Et secundum Augustinum, vel quia ex tunc talis dies sanctis vsibus & sanctis operibus fuit deputata, vel quia sanctitas bonorum, qui remoti sunt a mundo, & vacant Christo, sicut Maria, quæ sedebat secus pedes eius, & audiebat verbum illius, est demonstrata: vel, quia firmitas, & sanctitas corporis Christi in sepulchro fuit sanctificata. Nam tota die Sabbati Christi caro iacuit in sepulchro incorrupta. Igitur propter Dei quietationem, propter diei Sabbati benedictionem, & propter eius sanctificationem fuit talis dies diuino seruitio dedicata.

Lucæ 10.

Cur, & quo modo sanctificatio Sabbati in veteri Testamento mandata, nunc in die Dominico sit obseruanda.

Questio 1.

AD secundam est dicendum, quòd triplex ratio tangitur ab Augustino in diuersis locis: quare quies & sanctificatio, quæ fiebat in veteri lege, nunc fienda sit in Dominica die. Prima, ratione creationis. Secunda, ratione præcepti imitationis. Tertia, ratione figurationis. Prima est talis: In veteri enim lege, quies & sanctificatio cultus diuini fiebat die Sabbati in memoriam operis creationis: quia, vt supradictum est, in sex diebus Deus perfecit opus creationis, & in septimo quieuit a nouis creaturis condendis. Sed Christus in noua lege perfecit opus recreationis die Dominico & renouationis. Dicitur autem ad Galatas, quòd in Domino Iesu Christo, neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Innuatio autem hominis & recreatio spiritualis perfecta est, per gloriam resurrectionis, dicente Apostolo: Sicut Christus

Galat. 5.

Rom. 6.

resurrexit

resurrexit a mortuis per gloriam patris: ita nos in nouitate spiritus ambulemus. Igitur sicut Iudæi in veteri lege celebrant Sabbatum in memoriam operis creationis, sic nos in noua lege debemus celebrare diem Dominicum in memoriam perfectionis nostræ redemptionis, regenerationis, & renouationis, quod gratia & gloria resurrectionis perfectū est.

Secunda ratio est talis: Nam in obseruatione præcepti celebrationis Sabbati aliquid fuit morale: & ideo per consequens mansuum & perpetuale, non recipiens dispensationem, puta quòd dies aliqua laudibus & seruitio Dei sanctificaretur, & deputaretur ad laudem eius. Aliquid vero ceremoniale, & significatiuum solum, & per consequens mutabile, recipiens dispensationem, puta terminatio talis diei, vel temporis.

Primum igitur in celebratione Sabbati semper manet: quia sicut illi vna die vacabant cultui diuino, & deputabant illam diem ad Dei laudem, & obsequium eius, sic nos facimus. Sed secundum non manet: quia non manet determinatio talis, & talis diei, vt puta non essentialis ad cultum Dei. Vnde nec Deus dixit: Memento vt custodias diem Sabbati, sed vt diem Sabbati sanctifices, dans intelligere, quòd sanctificatio erat quid essentialis in præcepto, non custodia determinata diei: quia dies ille erat mutandus in diem Domini, quem figurabat, vt dicitur. Tertia ratio est talis: Nam quies & sanctificatio, quæ fit die Dominico, significat requiem animarum & corporum, quam expectamus in octaua ætate. Vt sic die octaua, puta die Dominico, quiescimus ab omni opere, & vacamus laudibus Dei. Sic in octaua ætate generalis resurrectionis quiescimus anima & corpore ab omni labore, iuxta illud: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in requie opulenta. Sed quies, quam figurat dies Sabbati, est requies solum animarum, quæ nunc in septima ætate quiescunt. Quanto ergo quies animarum & corporum erit perfectior animarum solum: tanto quies & sanctificatio, quæ fit die Dominica per Christianos, perfectior est requie & sanctificatione, quæ per Iudæos fiebat die Sabbati.

*Cur dies Sabbati Beata Maria semper Virginis
laudibus sit deputata.*

Quæstio 3.

D tertiam est dicendum, quòd in Virgine gloriosa tria possumus considerare. Primo, fidei firmitatem. Nam fides quòd Christus esset verus Deus & verus homo in triduo mortis Christi ab omni-

Luc. 3.

bus recessit: solum autem quieuit & sepulta fuit in Virgine gloriosa. Secundo, doloris acerbiteratem. Nulli namque dubium esse debet, quòd toto illo triduo passionis Christi percussa fuerit illo gladio, de quo dixerat Symeon: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quamuis enim ipsa Christum, ut pote Dei filium, spontanea morte mori, ipsam mortem nostram sua morte victuram non dubitaret: ex sua tamen carne procreatum, non potuit eum videre crucifigi sine

Origenes in
Lucam.

in affectu materni doloris, ut dicit Origenes. Tertio, ad Christum maternalem propinquitatem. Sicut enim inter matrem & filium nullum est medium: quia nihil sit propinquius filio, quàm mater. Sic Virgo immediate absque ullo medio fuit coniuncta Christo. Et propter ista tria multum est pium & sanctum, ac magnæ deuotionis Virginis signum, quòd dies Sabbati sit dedicata laudibus Virginis singulariter. Primo, propter Ecclesiæ fidei in ea quierationem, ut sicut caro Christi tota die Sabbati requieuit in sepulchro: sic tota fides Ecclesiæ in illo die, quæ perdita & mortua fuerat, in Virgine sola intelligatur quieuisse, & in ea tanquam in monumento sepulta fuisse. Secundo, propter doloris eius participatio-

De consecr.
dist. 3. In re-
ligiosa. cap. 2

nem. Scribitur de consecratione, distinctione tertia, toto illo biduo ab hora sepulturæ Christi, usque ad horam resurrectionis eius, Apostolos omnes fuisse in mœrore, & tota die Sabbati ieiunasse. Quia Sabbatum inter tristitiam passionis & lætitiā resurrectionis notatur esse inclusum. Multo igitur magis est credibile, toto illo die Sabbati Virginem gloriosam, ut pote matrem Christi, ieiunasse, & in mœrore fuisse. Volentes ego participes esse gaudij & letitiæ Virginis, dignum est, ut digno illo eam societ, in eius tristitia & mœro-

re per

re perieciunium, & carnis macerationem. Tertio, propter eius ad Christum immediatam appropinquationem. Sicut enim dies Sabbati præcedit diem Dominicum: sic dignum est, quòd laus Virginis præcedat laudem Christi. Vnde Ecclesia laudes & officium Virginis ante officium Christi, & aliorum sanctorum ordinavit. Missæ igitur celebratio, & deuotio oratio, quæ correspondet fidei in Virgine quietationi: & ieiunium, & carnis maceratio, quæ correspondet Virginis doloris participationi: & eleemosynæ largitio, tam spiritalis quàm corporalis, quæ correspondet appropinquationi eius ad Christum: pium & sanctum est, quòd singulariter ad laudem Virginis fiant die Sabbati specialius & feruentius aliis diebus.

Officium B. Virginis cur alia præcedat officia.

Cur maius peccatum sit ludere, vel saltare die Dominico, quàm arare & id genus alia facere.

Ad quartam est dicendum, quòd ratione, & auctoritate probari potest, quòd minus peccatum est diebus Dominicis, & in sollemnitatibus sanctorum arare, vel fodere, quàm ludere, vel saltare, aut aliud facere, quæ dissolutionem animarum inducant. Ratio quidem talis est: Nam die Dominico opera seruilia facienda non sunt: quia sic præcepit Dominus omnipotens: Opus seruile non facies in eo. Sed opera seruilia dicuntur opera corporalia, quia talia opera nos faciunt seruos mundo vel hominibus, eo quòd in operationibus corporalibus homo potest cogi vel constringi, vt in talibus seruiat & obediat quadam violentia & necessitate. Anima vero in suis operationibus cogi non potest. Dicuntur similiter opera seruilia ipsa peccata, quæ dissolutionem & immunditiam in animam inducunt. Nam qui facit peccatum, seruus est peccati. Et quidem prima opera seruilia, vt pote opera carnalia, quæ faciunt hominem seruum mundo, vel alteri homini. Secunda vero, id est ipsa peccata faciunt hominem seruum diabolo. Sed longe peius est, & magis periculosum esse seruum diaboli, quàm mundi, vel hominis: quia seruitus mundi, vel ho-

Quæstio 4.

Ioan. 8.

minis

minis est quandoque sine peccato, seruitus vero diaboli numquam. Igitur maius peccatum est saltare & ludere, & alia facere, quæ inducunt vel inducere possunt hominem ad dissolutionem, & inhonestatem, quàm arare, vel fodere, & alia, vt puta corporalia exercitia. Auctoritas vero est Augustini, qui expresse dicit, quòd minus malum est die Dominico, qui nunc colitur loco diei Sabbati, arare & fodere, quàm ludere vel saltare. Et Gratianus ponit, quod diebus Dominicis, & in sanctorum sollemnitatibus, diuinis officiis sine saltationibus & cantilenis populi debent vacare. Sed Christus Saluator noster in quattuor casibus dispensauit super iis operibus corporalibus, quæ de sua natura non sunt mala, nisi quia prohibita. Primo in corporis necessitate excusans discipulos euellentes spicas die Sabbati, exemplo Dauid, qui cum esuriret comedit panes propositionis. Secundo in proximi charitate, cum hominem in die Sabbati curauit. Tertio pro Ecclesiæ vtilitate de operantibus in templo, quæ necessaria erant in die Sabbati sine crimine. Quarto ex superioris potestate, cum Circumcisionem in die Sabbati fieri posse absque Mosaicæ legis solutione. Ex quibus casibus colligitur, aliqua opera corporalia in die Dominico fieri posse absque peccato, ob causas prædictas, vt etiam fusius dicitur.

S. Thom. 2.2. q. 82. dicit, quòd dies Dominicanò succedit ex vi præcepti legis diuine Sabbati obseruationi, sed ex constitutione Ecclesiæ: & ideo non est ita ardata prohibitio operandi in die Dominico.

De consecra. d. 3. c. ieiunia

Idem instituit Iustinianus imperator C. de feriis l. Dies Dominicos.

Cur maius peccatum sit diebus festis à diuino cultu vacare, quàm opera mechanica, & corporalia exercere.

Quæstio 5.

Ad quintam est dicendum, quòd principaliter tria mandauit Dominus fieri die Sabbati. Primo, sacrificiorum oblationem. Sicut dicitur: Die Sabbati offeretis mane, & alteram vespere. Secundo, eleemosynarum largitionem. Sic enim scribitur in Esdra, quòd congregato populo die Sabbati dixit Esdras, audiente vniuerso populo: Comedite pingua, & bibite mulsum: & mittite partes illis, qui non habent: quia dies Domini sanctus est. Tertio, legis & Prophetarum recitationem. Sic enim dicit Paulus: Viri

Esdræ 2. c. 8.

Ad. 13.

fra-

fratres audite: Principes nostri ignorantes Iesum, & voces Prophetarum, quæ per omne Sabbatum leguntur, iudicantes impleuerunt. Ista igitur diebus Dominicis & festiuis abundantius & perfectius debent fieri, quàm in veteri lege, vel aliis diebus. Primo sacrificiorum oblatio in peccatorum contritione, iuxta illud: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et cor contritum, in orationis deuotione, iuxta illud: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. In Missarum celebratione. Vnde dicitur de consecratione distinctione secunda, quòd die Dominico Missam ex integro omnes sæculares audiant. Secundo, elemosynarum largitio: dicentes cum Dauid: Tua enim sunt Domine, omnia quæ habemus: & quæ de manu tua accepimus, hæc ipsa offerimus tibi & abundantius, quàm aliis diebus, propter cõmunem lætitiã resurrectionis. Vnde Dominus duplicatas decimas die Sabbati iussit offerri, vt patetin libro Num. Terrio, sacræ scripturæ, expositio prædicatio, & intellectio: quia omnis, qui est ex Deo, verba Dei audit. Vacantes ergo ab istis, vel non occupati in istis, puto quòd maius peccatum incurrun, quàm si opera carnalia excercerent: propter periculum negligentia: quia multa mala docet otiositas. Et specialiter natura humana: quia ex sua libertate potest multa & vana cogitare, non occupata licitis & honestis, statim inclinatur ad illicita. Et propter periculum diabolicæ fraudulentia: Legimus enim in libro Machabæorum, quòd quidam Iudæi occultauerunt se die Sabbati, nolentes pugnare cum inimicis. Tunc aduersarij subito irruentes super eos, inuenientes eos impræparatos, multos ex eis occiderunt. Alij vero postmodum remanentes, calefacti & remoti ab otio, dixerunt omnes, qui venient ad nos diebus Sabbatis, pugnemus contra eos. Sic boni viri, & bonæ dominæ, non debent otiosi stare, etiam Dominicis diebus: sed aliquibus bonis se calefacere, & contra diaboli insidias pugnare. Terrio, propter periculum prauæ locutionis, & operationis. Multum namque melius est homini vel mulieri etiam die Dominico occupare se aliquo labore corporali licito & honesto,

F

quàm

Psal. 50.

Psal. 140.

1. Par. VII.

Num. 38.

1. Mach. 2.

Ibidem.

1. Cor. 15.

quàm loqui modo cum vno, modo cum alio verba inhonestà, murmurationis, partialitatis, & vanitatis: quia corrumpunt bonos mores colloquia mala & praua. Vnde bonum est festa celebrare, & illa præsertim, quæ Ecclesia mandat esse custodienda. Honor namque regis iudicium & discretionem diligit & requirit: Vnde discrete creatura suum Creatorem debet honorare, nunc per spiritualia, nunc per corporalia opera: quia corpus & animam, totumq. ab ipso habemus: & totum ad eius laudem debemus impendere. Aliter nostra festa, nec a Deo approbantur, & a demonibus irridentur. Vnde super illo verbo: Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata nostra, dicit Glossa: Maligni spiritus videntes vocationis nostræ otium, ad cogitationes illicitas protrahunt, & sic deludunt. Quod, vt ait, canonicis, monachis & omnibus qui Dei vacant ministeriis, valde est cauendū, ne non solum ab æterno iudice eorum sabbata reprobentur, sed etiam ne ab hostibus irrideantur.

Quo modo opera corporalia die Sabbati citra peccatum mortale fieri possint.

Questio 6.

D sextam est dicendum, quòd opera corporalia, quæ de sua natura sunt peccata, vt fornicari, & inebriari: & alia huiusmodi strictius in noua lege prohibentur fieri, quàm in veteri die sabbati. Sed

alia opera corporalia, quæ de sua natura non sunt peccata, non sic strictè prohibita sunt hic, sicut ibi, seu prohibenda. Maxime, quia inuenimus nostrum Saluatorem, in quatuor casibus specialiter talia concessisse. Primo, in corporis necessitate. Vnde excusauit discipulos vellentes spicas die Sabbati, dicens Pharisæis reprehendentibus eos: Non legis quid fecerit Dauid quādo esuriit: quomodo intrauit templum Domini, & panes propositionis comedit, quos non

Mat. 12.

Mat. 9. &

Mat. 23.

licebat manducare, nisi solis sacerdotibus? Secundo, in proximi sanitate & necessitate. Vnde dicitur quòd curauit hominem habentem manum aridam, & increpauit Phariseos tale opus die sabbati factum calumniantes, dicens: Cuius vestrum

vestrum asinus, aut bos cadet in puteum die sabbati, & non continuo extrahet illum. Itaque licet benefacere etiam die sabbati. Tertio, in Ecclesiæ utilitate. Christus exemplum ponit de sacerdotibus, qui faciebant omnia, quæ necessaria erant in templo, die sabbati; & sine crimine erant. Quarto, in superioris potestate vel auctoritate. Vnde Saluator mandauit fieri Circumcisionem die sabbati: nec propter hoc soluebatur lex Moysei, cum esset etiam Dominus sabbati. Igitur propter corporis necessitatem, propter proximi sanitatem, propter Ecclesiæ & Reipublicæ utilitatem, & propter superioris auctoritatem, opera corporalia sine peccato fieri possunt die Sabbati.

Matth. 23.

Ioan. 7.

Q U A R T A C H O R D A

Quarto præcepto respondens. Exo. 20.

UIA fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

Quarta chorda psalterij decachordi est. Honora patrem tuum & matrem tuam: ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus daturus est tibi. Patrem autem & matrem honorare, non est aliud quàm beneficia ab eis, recepta, non dissimulare, sed recognoscere: & in gratiarum actione prorumpere. Dicit enim Seneca in libro de beneficiis quòd primus ingratitudinis gradus est beneficia recepta dissimulare. Recipit autem homo a patre carnali particulariter, sed a Deo patre spirituali & cælesti integraliter & vniuersaliter, tria beneficia, quæ tene-mur confiteri, & in gratiarum actione surgere. Primo, esse naturale & substantiale, quo generatur. Secundo, esse nutriti-mentale, quo gubernatur. Tertio, esse doctrinale, quo ad cul-tum Dei dedicatur. Si quis ergo tantam gratiam haberet, & tantam gratiam Deus sibi faceret, quòd suum genitorem ge-neraret, suum nutritorem nutriret & lactaret, suum governa-torem gubernaret, & suum instructorem instrueret, & docto-rem disciplinaret, & sibi imperaret, non deberet hanc gra-tiam dissimulare: quia sic transgrederetur istud præceptum: Honora patrem tuum, &c. Sed deberet confiteri, & in actio-

Seneca de be-
nefic. lib. 3.

ne gratiarum prorumpere. Sed Virgo beata singulariter istam gratiam a patre cælesti est consecuta. Ideo ipsa tangens istam chordam quartam psalterij, in quarto versu sui Cantici, ait: *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.* Si autem queratur quænam magna Deus fecerit Virgini, dicit Theophilus: Credo ut creatura ederet Creatorem, famula dominum generaret, ut per eam Deus mundum redimeret, illuminaret, & ad vitam reuocaret. Secundo, confitetur quod ipsa suum gubernatorem nutriuit & lactauit cum ait: *Qui potens est.* Magnæ namque potentiæ fuit, ut Glossa dicit, ipsius Dei in beata Virgine, ut mater fieret, quæ erat Virgo: & maternum cibum daret illi, a quo cibum sumebat ipsa, & omnis creatura. Tertio confitetur quod suum instructorem & doctorem instruebat & disciplinabat, quando ait: *Et sanctum nomen eius.* Nam nomen Dei semper est sanctum. Tunc tamen sanctum apud nos efficitur cum eius sanctitate sanctificamur, illuminamur, & docemur. Et sic beata Virgo Christum in sua pueritia instruendo instruebatur, & sanctificando & ad cultum Dei dedicando sanctificabatur. Vnde super illo verbo: Ibant parentes eius per singulos annos in Ierusalem, in die sollennis paschæ, dicit Chrysostomus, quod in sollennitatibus Hebræorum non solum tempus, sed etiam locum lex iusserat obseruare. Ideo parentes Christi extra Ierusalem, quæ erat ciuitas sancta, pascha celebrare nolebant, sed omnia, quæ mandata erant, ad cultum Dei pertinentia, circa Christum implere cupiebant. Igitur beata Virgo suum genitorem genuerit: suum gubernatorem & nutritorem materno cibo sustentauit: & suum instructorem ad cultum Dei dedicauit. Vnde propter primum dixit: *Fecit mihi magna.* Propter secundum: *Qui potens est.* Propter tertium dixit: *Et sanctum nomen eius.* De ista quarta Chorda, quinque dubitationes esse possunt.

Luc. 1.

Chrysost. in
matena.

1. Vtrum in dilectione proximi, honorare parentes sit primum præceptum.
2. Vtrum teneantur filij aliud exhibere parentibus, quam honorem.

3. Vtrum

3. Vtrum ex præcepto diuino teneantur aliquos tanquam parentes honorare.

4. Vtrum Parentes teneantur remouere filios ab illis, qui impediunt vt parentes honorentur.

5. Vtrum filij parentes honorantes, consequantur aliud præmium,quàm longitudinem vitæ.

An in dilectione proximi Præceptum primum sit honorare Parentes.

D primam est dicendum,quòd in ordine dilectionis proximi, primum præceptum Deus dedit de honore parentum, sicut patet. Et sic intelligitur verbum Apostoli, dicens: Honora patrem tuum

Quæstio 1.

Exo. 20.

ad Eph. 6

& matrem tuam, quod est primum mandatum in lege, quòd ergo conueniens fuerit esse primum mandatum honorare parentes, in dilectione proximi, tribus modis ostenditur. Primo, ex ordine naturæ. Secundo, ex ordine charitatis. Tertio, ex ordine ipsorum præceptorum: Primo sic: Natura primo naturaliter agit in sibi propinqua: vt ignis naturaliter calefacit partem aeris sibi propinquam, magis quàm remotam. Cum natura filiorum propinquior sit naturæ parentum quàm aliorum: vt pote immediate orta & deriuata ab eis, inclinantur, vt citius subueniant & agant in naturam parentum quàm aliorum. Vnde dicit Basilius, quòd Cyconia naturali instinctu, cum vident parentes confectos senectute, in volatu supportant, plumis calefaciunt, & alimenta eis procurant. Ista ratio tangitur per Spiritum sanctum, vbi dicitur: Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Memento, quòd nisi per illos, non fuisses: & ideo retribuas illis, quomodo & illi tibi. Secundo, sic verba charitatis ordinata esse debent iuxta illud: Ordinauit in me charitatem. Super quo verbo dicit Ambrosius, quòd peccat qui præposterū agit. Sed omnes proximos ex charitate debemus diligere. Quia sicut Ioānes dicit: Debemus diligere non lingua vel verbo, sed opere & veritate. Ergo in tali dilectione ordo seruandus est, vt primo Deum, secundo parentes, tertio domesticos,

Exemplum,

Ecd. 7.

Gen. 1.

2. Gen. c. 2.

Aug de doct.
Christ. lib 4.
cap. 12. 10. 3.

1. Tim. 5.

Ioan. 18.

mesticos, quarto omnes alios diligamus. Et hanc rationem tangit Ambrosius. Tercio, sic: Efficacia & virtus omnis præcepti in hoc consistit, ut fugiamus malum, & faciamus bonum. Sed malum non facere alicui, est in potestate nostra. Bonum vero cuilibet facere non est in potestate nostra: Quia vel non habemus facultatem faciendi, vel non habemus possibilitatem. Vnde dicit Augustinus: Quod omnes debemus diligere, & nulli nocere. Sed cum omnibus hominibus prodesse non possumus, ijs potissimum consulendum est & subueniendum qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius nobis quadam quasi sorte iunguntur, ut parentibus & aliis domesticis: Quia, ut dicit Apostolus: Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. Quam regulam Christus seruauit, quia cum suæ matris curam habere non potuit, relinquens mundum & vadens ad patrem, Ioannis Euangelistæ eam curæ commisit. Ergo honorare parentes est primum mandatum, ex ipso ordine præcepti, & vigore.

*Quanam sint illa tria, quæ parentibus a filiis debentur
pro ijs honorandis.*

Questio 1.
Hoc totū ha-
betur ab isto
doctore in li-
bro de Ec-
clesiastica po-
testate, q. 51.
et 4. in corp.

Sap. 2.

AD secundam est dicendum, quod filij tria recipiunt a parentibus. Primo, esse & generationem. Secundo, doctrinam & exhortationem. Vnde peccant parentes non instruentes filios in lege Dei, & actibus virtuosis. Et qui delectantur in malitiis & nequitiiis filiorum, erunt testes nequitiae eorum in damnationem ipsorum. Vnde dicitur quod ex iniquis parentibus, omnes filij qui nascuntur, & testes erunt nequitiae, & aduersus parentes in interrogatione sua. Tercio, sustentamentum & nutritionem: quia nudi nascuntur, nihil nutrimenti vel vestimenti portantes. Propter ista tria ergo, quæ filij a parentibus recipiunt, tenentur eis tria impendere, quæ in hoc præcepto includuntur: Honora patrem tuum & matrem tuam. Primo namque pro esse & generatione, debent parentibus honoris

honoris reuerentiam, maiorem quàm dominis terrenis, a quibus recognoscunt, vel forte recipiunt bona temporalia. Secundo, pro doctrina & exhortatione, debent eis subiectionis obedientiam. Dicit enim Apostolus: Filij obedite parentibus vestris, præter illa quæ essent contra Deum. In omnibus alijs filij tenentur parentibus obedire. Tercio, pro sustentamento & nutritione, quam recipiunt in iuuentute, debent eis in senectute cum dilectione, & sine improperatione vel contristatione, sed cum gaudio, necessaria ministrare. Vnde dicitur: Fili suscipe senectam patris tui. Quòd autem ista tria includantur in hoc præcepto: Honora patrem tuum & matrem tuam. Pater per Spiritum sanctum, vbi dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam: vt veniat tibi benedictio. Et statim subdit in quibus iste honor consistat dicens: In opere & sermone, & omnipotentia. Vt intelligamus filios parentes debere honorare. In opere honoris & reuerentiæ, propter receptam generationem. In sermone, subiectionis obedientiæ, propter receptam exhortationem. Et in omnipotentia subuentionis sufficientiæ, propter receptam nutritionem. Solum ergo honor debetur à filiis parentibus. Sed iste honor includit ista tria superius dicta.

Eph. 6. & Coloss. 3.

Eccles. 3.

Eccles. 3.

*An ex præcepto diuino aliqua persona sint honoranda
tanquam parentes.*

D tertiam est dicendum, quòd ex præcepto sacre Scripturæ, quinque generibus personarum honorem paternum tenemur exhibere. Primo, Apostolis & sanctis doctoribus, doctrina quorum illuminamur, & in vita spiritali regeneramur. Dicit enim Apostolus: Si decem milia pædagogorū habeatis in Christo, non tamen multos patres: in Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui: hos enim tenemur honorare, non solum verbo, sed imitatione, vt nihil sentiamus de scriptura, nisi quod ipsi senserunt: non transgrediendo terminos eorum. De istis patribus dicit Propheta: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: propterea populi

Quæstio 3.

Item hoc idē
habetur de
Ecclesiastica
potest. ab isto
doctore. q. 51.
art. 7.
1.º Cor. 4.

Psal. 44.

Luc. 10.

Heb. vii.

Prov. 17.
Dominum tem-
porali, qui
mandare po-
test ea, quæ
concernunt
publicum, &
commune bo-
nū, obedi-
dum est sub
pœna peccati,
vt dicitur 11.
q. 3. c. Qui
resistit. c. 51
bonum. c. Iu-
lianus. & D.
8. c. Quæ con-
tra mores.
4. Reg. 5.
Rom. 13.
Eccl. 3.
Deut. 31.

Leuit. c. 19.

puli confitebuntur tibi. Secundo, prælatis & pastoribus, quorum regimine in vita & in moribus regulamur. Sunt enim ministri Dei, in ministrando nobis dona & sacramenta Dei. Ideo sicut patres debemus eos honorare, præcipiente ipso Salvatore: Qui vos honorat, me honorat: & qui vos spernit, me spernit. Et Apostolus dicit: Obedite præpositis vestris. Magnum enim bonum est subditis habere tales patres bones, non minus quàm patres carnales. Vnde scribitur: Gloria filiorum sunt patres eorum. Tertio, regibus & doctoribus, quorum potentia protegimur, & a rabie tyrannorum liberamur. Vnde dictum fuit Naaman principi, regi Assyriorum per seruos suos: Pater, & si rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras. Et Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quarto, nostris primoribus & benefactoribus, quorum beneficio viuimus & sustentamur. Tales enim debemus vt patres honorare, & appellare. Vnde dicitur: In iudicando esto pupillis misericors, vt pater, & pro viro matri illorum, & eris filius Altissimi. Quinto senibus, & nostris antiquioribus, quorum narrationes audiuius, & gestis instruimur, & informamur. Interroga (inquit Moyses) patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos & dicent tibi. Vnde præceptum fuit: Coram cano capite surge: & honora personam senis. Omnibus istis supradictis, Scriptura sacra honorem paternum præcipit exhiberi.

Quanam sint illa, qua filios reddunt inobedientes.

Questio 4.

AD quartam est dicendum, quòd duo sunt quæ faciunt filios non reuerentes & non obedientes suis parentibus. Primum est, superbia & contumacia. Postquam enim incipiunt habere rationis vsum, & corporis valetudinem, statim credunt, quòd sint digni dominari, & aliis imperare: & putant se valere plusquam valeant. Ideo monita & præcepta parentum contemnunt, & paruipendunt. Secundum est, eorum luxuria & incontinentia. Postquam enim incipiunt esse passionum insecutores, & vacare

comeffa-

comessationibus & ebrietatibus, conuiujs & luxurijs non curant honorare parentes, sed vxori & vni vilissimæ concubinae, plus reuerentiæ & honoris impendunt quàm patri & matri: Quod tamen est vitium detestabile. Quia licet bonum delectabile, secundum virtutis debitum quærendum sit in vxore, bonum tamen honorabile exhibendum est patri & matri magis quàm alicui, præter Deum. Vnde pro istis duobus lex Moyfi mandauit filium esse lapidandum, si ab eis ex mandato parentum se retrahere nolebat. Sic enim scribitur: Si genuerit homo filium proteruum & contumacem, Deut. 21. qui non audiat patris aut matris imperium, & correctus obedire contempserit: Apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis: & ad portam iudicij dicent ad eos: Filius noster contumax & proteruus est, & monita nostra audire contemnit: hoc quantum ad superbiam. Et comessationibus vacat & luxurijs atque conuiujs: Hoc quantum ad incontinentiam, lapidibus obruent illum populi ciuitatis, & morietur. Tenentur parentes ex præcepto diuino, immo ex scripto iuris naturalis, filios suos potissime ab istis duobus vitijs in iuuentute eorum retrahere, ne efficiantur diuini præcepti transgressores, quo præcipitur eis, vt debeant parentes honorare. Primo, a superbia, & contumacia assignat Philosophus tres rationes, quare filij non debent proteruire, & superbire contra imperia parentum. Prima est, quia præcipiunt eis propter bonum suum & salutem ipsorum. Et quilibet tenetur obedire eis, quos sciunt præcipere sibi bonum. Secunda, quia cum venerit ad ætatem perfectam prompte & absque erubescencia poterit ipse alijs imperare, seipsum in exemplum inducendo. Tertia, quia nullus est bonus præceptor, nisi prius fuerit bonus obediens. Sicut nullus est bonus magister, nisi prius fuerit bonus discipulus, vnde dicitur: Miserum est illum fieri magistrum, qui nūquam nouit se esse discipulum. Secundo, debent eos retrahere ab incontinentia. Est enim complexio iuuenilis sicut cera, quæ facile recipit omnem figuram: sic iuuenes, dum in iuuentute existunt, si retrahantur a luxurijs, comessationibus, & conuiujs ef-

Boetius de
disciplina.
Scholarium in
prin. cap. 3.

1. Reg. 4.

ficiuntur continentes, & virtuosi, vnde scribitur quòd quia Eli sacerdos Domini, neglexit in iuuentute corrigere filios suos, de istis duobus vitiis præcipue, ipsi vna die omnes mortui sunt, & ipse Eli cadens in terra de sella templi, fractis ceruicibus, mortuus est.

Filij parentes honorantes quam præmia consequantur.

Questio 5.

D quintam est dicendum, quòd sacra Scriptura, quinque valde desiderabilia & appetibilia promittit filiis, parentes honorantibus. Primum est vitæ præsentis elongatio. Secundum est, filiorum iucundatio. Tertium est, bonæ famæ & boni nominis diuulgatio. Quartum est, diuitiarum temporalium cùmulatio. Quintum est, diuina recordatio & æternæ gloriæ acquisitio.

Exod. 10.

Eccles. 13.

Primum præmium namque longa vita promittitur filiis honorantibus parentes. Statim cum dictum fuit: Honora patrem tuum & matrem tuam, adiunctum est, vt sis longæuus super terram, & dicitur: Qui honorat patrem suum & matrem suam vita viuet longiore. Et oportet accipere longam vitam non semper annorum vel dierum multiplicatione, sed & pro virtuosa operatione. Tunc enim vita hominis est longa, quando est plena virtute & bona operatione. Si enim vnus faceret mercaturas vno anno, & tantum lucraretur, quantum ille qui fecisset sexaginta annis, longior esset mercatura istius quàm illius, non annorum computatione, sed lucri compensatione, seu consecutione: Sic iuuenis viginti annis virtuose bene operando, plus viuit quàm viuens sexaginta sine virtuosa operatione, vnde dicitur: Consummatus in breui expleuit tēpora multa. Et hoc quia per virtutē placita erat Deo anima illius Nam prolongatio vitæ in multitudine annorum quandoque magis est acquisitio mortis quàm vitæ, sicut fuit in Iuda. Vitæ igitur elongatio promittitur honorantibus parentes: sed non honorantibus debetur mors. Sicut milites proditores regis merentur amittere feudum: Sic multo magis dehonores & iniuriam facientes parentibus, debent amittere vitam. Vnde dicitur in Prouer-

Sap. 4.

Prov. 30.

biis

biis: Qui subfannat patrem perdit oculum, & qui despiciat patrem matris, effodient eum corui de torrentibus, idest Officiales & Rectores, & comedent eum filij aquile, idest Reges, quorum imperio sit iustitarius. Dato tamen quòd euadant quandoque mortem temporalem, spiritualem tamen non effugiunt, quia transgressi sunt præceptum Dei.

Exemplum
poni: sanctus
vincens de
illo qui suspē
sus est.

Secundum præmium est in eorum filiis iucundatio. Dicitur enim: Qui honorat patrem suum, in filiis iucundabitur. In pluribus enim hoc contigit, quòd illi, qui honorant parentes, magnam lætitiā vident de filiis eorum. Dicitur enim de quodam qui ex nimia senectute patris, expulit eum de mensa sua, & scutellam & omnia quæ sibi dabantur, voluit esse separata. Quod aduertens filius eius, dixit patri: Sic ego pater faciam tibi cum fueris senex. Et satis congrue, quia dicente Salvatore: Illa mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Eccles. 3.

Marc. 4. &
Math. 7.

Tertium præmium est, boni nominis & bonæ famæ diuulgatio. Si namque melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ, econuerso mala fama est multum timenda. Vnde dicitur: Quàm malæ famæ est qui relinquit patrem, & maledictus a Deo qui exasperat matrem.

Quartum præmium est, diuitiarum accumulatio. Dicitur enim, quòd benedictio patris, firmat domos filiorum, maledictio autem matris, eradicat fundamenta. Ideo Iacob pro magno dono habuit, quando a matre fuit benedictus.

Eccles. 3.

Quintum præmium est, diuina recordatio, & eternæ vitæ consecutio. Sic enim Saluator noster de suis ministris recordabitur obseruantibus eius præcepta, dicens: Volo pater vt vbi ego sum, ibi sit & minister meus. Sic

10. 12.

non obseruantium obliuiscetur, vnde dicitur: Memento patris, & matris tuæ cum in medio magnatorum consistis, ne forte obliuiscatur te Deus in conspectu illo-

Eccles. 10.

rum.

Q U I N T A C H O R D A

Quinto legis precepto respondens. Exo. 20.

T misericordia eius a progenie in progenies, timentibus eum. Quinta Chorda psalterij est: Non occides. Proximum autem occidere est, sibi non misereri, & misericordiam erga ipsum non habere. Vnde Saluator in Euangelio, seruo volenti suum debitorem occidere &

Matth. 18.

Luc. 10.

suffocare, dixit: Serue nequam, nonne oportuit te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et: Solus ille, qui vulneratum & percussum a latronibus sanauit & alligauit vulnera eius, dictus est facere misericordiam in eo. Hanc ergo chordam Virgo gloriosa tetigit in quinto versu sui Cantici, dicens: *Et misericordia eius a progenie in progenies, timentibus eum.* Ostendens, quod misericordia Dei in non occidendo proximum, fuit a progenie in progenies timentibus eum, Vt intelligatur quod talis misericordia, quam tenemur habere circa proximum in non occidendo ipsum, sed magis sibi miserendo, & misericordiam circa ipsum habendo, fuit a progenie legis naturæ communiter inchoata. Nam ex instinctu legis naturæ inclytæ menti cuiuslibet hominis, inclinatur quilibet, non facere alteri quod sibi noller fieri, & alteri facere, quod sibi vellet fieri. In quo planum est contineri: Non occides. Quia quilibet vellet ab alio non occidi, sed magis sibi misereri, & misericordiam erga ipsum haberi. Et sic lege naturæ tenetur suum proximum non occidere, sed sibi misereri. Et misericordiam erga ipsum habere. Fuit in progenie legis scriptæ talis misericordia explicata: quia Exodo explicitè mandauit proximum non esse occidendum. Et sic particulariter intelligatur esse mandatum sibi, esse misericordem. Sed fuit timentibus Deum, in lege noua perfecta & consummata. Vnde dicitur: Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, quod omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. In quo non solum occisionem, sed animi commotionem, quæ est radix homicidij prohibuit. Quod ergo misericordia Dei in non occidendo proximum

Exo. 20.

Matth. 25.

fuerit

fuerit a progenie legis naturæ communiter inchoata, tetigit Virgo benedicta cum dixit: *Et misericordia eius a progenie.* Quòd vero fuerit in progenie legis scriptæ particulariter explicata, tetigit cum ait: *In progenies.* Sed quòd fuerit timentibus Deum, in lege noua perfecta & consummata, tetigit dicens: *Timentibus eum.* De ista ergo Chorda quinta, quinque dubitationes esse possunt.

1. Vtrum in non occidere, sola occisio hominis sit prohibita.

2. Vtrum solum occisio hominis tollat misericordiam Dei, a progenie in progenies, timentibus eum.

3. Vtrum omnis occisio hominum sit æqualiter peccatū.

4. Vtrum omnis occisio hominum infidelium sit licita Christianis.

5. Vtrum lex Euangelica debuerit prohibere radicem omnis occisionis.

An in Præcepto: Non occides, sola hominis occisio sit prohibita.

D primam, est dicendum, quòd in hoc præcepto: Non occides, aliqui tripliciter errauerunt. Quia aliqui hoc dictum nimis extenderunt dicentes in non occidere, omnia animalia & cuncta animantia, quęcunque vniuersaliter includi. Ita quòd non liceret occidere quęcumque animalia, non solum perfecta, vt oues & boues, verum etiam animalia minuta: vt muscas, araneas, cimices, & pulices. Iste autem intellectus est falsus, & pro hæresi pernicioſa habendus: quòd patet diuina auctoritate, & philosophica veritate. Nam statim post diluuium, dixit Dominus ad Noe & filiis eius: Omne, quòd mouetur & viuut, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. In signum (vt dicit Glossa) quòd conscientia sanguine peccatorum suffocanda non erat, sed per confessionem effundenda & pandenda. Planum est autem quòd animalia, quę mouentur, & viuunt,

Questio 1.

Opinio falsa.

Opinionis improbatio.

Gen. 9.

Aug. de ciuit. Dei lib. 1. c. 20. to. 5.

Pol. t. lib. 1.
cap. 4. prope
finem.

2. O. pino.

Exo. 22. c.

Pro. 3.

Rom. 13.

Aug. 1. de ci-
uit. Dei. c. 19.
tom. 5.

Cap. 15.

Cap. 19.

Cap. 13.

uunt, comedi non possunt, nisi occidantur. Igitur diuina au-
 ctoritate habetur, quòd licet occidere animalia. Philosophi-
 ca item ratio hoc persuadet: Quia Philosophus expresse di-
 cit, quòd iuste possumus venari animalia: & iustum bellum
 inest homini contra cuncta animalia sibi subiecta: quia sicut
 plantæ veniunt in cibum animalium, sic animalia veniunt in
 cibum hominum: Licet igitur nobis occidere quæcumque
 animalia in nostram vtilitatem, nec aliquod peccatum est,
 nisi eorum occisio fieret in nocumentum nostrum. Aliqui
 hoc dictum: Non occides, extorserunt dicentes, non licere
 quacumque auctoritate publica vel priuata. Et iste intelle-
 ctus falsus est & erroneus, quia sic Dei ministri, vt iudices, &
 rectores, interficiētes maleficos & latrones essent homicidæ.
 Quinimmo ipse Deus homicida esset, cuius auctoritate mi-
 nistri eius interficiunt dignos morte. Dictum namque fuit
 Moyse ore Domini: Non patieris maleficos viuere super ter-
 ram. Et quia omnes ministri legis, Dei ministri sunt, iuxta il-
 lud: Per me reges regnant, & legū conditores iusta decernūt.
 Et: Omnis potestas a Deo est. Ideo occidentes hominem
 publica fungentes auctoritate, non censentur homicidæ.
 Quia vt dicit Augustinus: Si obeditur imperatori, & interfi-
 citur hostis eius auctoritate, sine peccato est: nec punitur
 pœna homicidij, immo puniretur si non occideret, multo ma-
 gis sine peccato obeditur Deo omnium Creatori. Sed aliqui
 hoc dictum restrinxerunt dicentes, licere hominem interfi-
 cere seipsum, quod probant. Quia, vt dicit Augustinus primo
 de ciuitate Dei: Samson seipsum cum hostibus interfecit.
 Quædam similiter feminæ volentes fugere illos, qui vole-
 bant earum pudicitiam violare, in flauium se proiecerunt.
 Narrat etiam ibi, quòd quædam Matrona Romana, Lucre-
 tia nomine, cum violenter esset oppressa a filio regis: hoc
 viro & consobрино suo viris fortissimis primo indicauit,
 & constrinxit vt vindictam facerent, postmodum tanquam
 fœdi in se commissi ægra, se ipsam interfecit. Cato (vt
 ibi ait). se ipsum occidit. Et omnes istæ personæ in
 venerabili memoria habentur. Ad quod responderet Au-
 gustinus

gustinus quòd Samson & Iepte, qui filiam in sacrificio occidit offerendam, non aliter excusari debent, nisi quia iussu Spiritus sancti hoc fecerunt. Et si personæ aliæ sunt nominatæ, si tali iussu Spiritus sancti se occiderunt, in memoria debent celebrari, aliter non. Vnde concludit Augustinus, quòd nec propter malorum persecutionem fugiendam, sicut Samson: nec propter aliorum peccatorum vitiationem, sicut Virgines timentes deflorari: nec propter peccatorum prætorum desperationem, sicut Iudas: nec propter melioris vitæ acquisitionem, sicut multi hæretici. Omnibus istis modis non licet interficere se ipsum. Glossandum est ergo sic: Non occides hominem tibi coniunctum humana societate. Et sic excluduntur animalia. Non occides hominem, priuata tua auctoritate & voluntate. Et sic excluduntur Iudices & ministri legis. Non occides hominem, in quo est imago Dei representata: Et sic ipsemet homo excluditur. Quia cum sit ipse ad imaginem Dei factus, se ipsum occidere non debet. Vnde scribitur: Sanguinem humanum non effundas, quia ad imaginem Dei factus est homo. Et ideo de manu omnium sanguinem hominum requiram.

Præceptum
de non occi-
dendo, quo
modo intelli-
gatur.

Gen. 9.

*Hominis occisio quot damna secum afferat, & bona
auferat occidenti.*

AD secundam est dicendum, quòd sola occisio hominis tollit Dei misericordiæ præceptum. Tollit misericordiæ Dei subiectum. Tollit misericordiæ Dei effectum. Nam primo tollit misericordiæ Dei præceptum. Mandat enim Saluator: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Super quo verbo dicit Augustinus, quòd pater. celestis sic est misericors, quòd vniuersaliter vitam non tollit; sed pro culpa poenam apponit. Est enim in potestate Dei tollere vitam animæ per annihilationem, longe amplius, quàm sit in potestate hominis tollere vitam corpori per occisionem. Sicut ergo Pater noster misericors est, non auferendo vitam animæ, sic homo misericors esse debet, non auferendo vitam corpo-

Quæstio 1.

Luc. 6.

ri.

Iac. 9.

Misericor-
dem esse.Arist. in pre-
dic. substan-
tiaz.

q. 127

2. 2. 1. 1. 1.

2. 2. 1. 1.

Iac. 9.

ri. Aliter dicēte Iacobus in cānonica sua, iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Secundo tollitur per occisionem, misericordiæ subiectum. Nam proprie subiectum misericordiæ est homo. Non enim est aliud esse misericordem, quàm miserum & pium cor habere erga proximum, vt non lapideum, sed molle & carneum cor habeamus ad proximi compassionem. Sed habere cor sic compassiuum, & sic molle erga proximum, non pertinet ad angelos, nec ad animalia irrationabilia, sed solum ad homines. Vnde solum cor humanum est subiectum misericordiæ. Qui igitur occidit hominem, tollit ex toto misericordiæ subiectum. Et hoc a progenie in progenies, quia destructis primis substantiis impossibile est aliquid aliorum remanere. Destructo namque homine, amplius non remanet possibilitas in eo ad generandam progeniem filiorum & nepotum, & aliorum, qui Deum timere possent, & diuino cultui dedicari. Tertio tollitur per occisionem, misericordiæ effectus. Nam effectus misericordiæ est, aliorum miseriam compati & condolere. Qui autem alicui aufert bonæ fortunæ vel temporalia, vt diuitias, non aufert misericordiæ effectum ex toto ab eo, quia sanitas corporis, & bona corporalia, quæ sibi seruantur, meliora sunt & pretiosiora bonis temporalibus, eo quòd non est census super census salutis corporis, & non est oblectamentum super cordis gaudium. Similiter qui aufert alicui sanitatem corporalem, & omnia bona corporalia, dummodo seruet sibi vitam, ita quòd per mortem non separet animam a corpore, adhuc non vniuersaliter tolleret ab eo misericordiam seu misericordiæ effectum. Vnde post quàm diabolus bona temporalia abstulerat a Iob, petiit tangere carnem eius. Quòd Deus concessit, dum modo seruaret animam eius, scilicet quòd eum non occideret. Sed qui occidit hominem, vniuersaliter tollit misericordiæ effectum ab eo, quia ex quo tollit sibi vitam & animam a corpore separat, tollit bona corporalia & bona temporalia. Et hoc a progenie in progenies, quia nunquam remanet sibi spes in hoc sæculo, ubi est opus misericordiæ, sibi misereri. Igitur sola occisio homi-

hominis tollit Dei misericordiæ præceptum, tollit misericordiæ subiectum, tollit misericordiæ effectum.

An omnis occisio hominum sit equaliter peccatum,

AD tertiam est dicendum, quòd occisio hominis potest esse triplex. Primo corporalis. Secundo spiritualis. Tertio utroque modo. Occisio namque corporalis est, quando separatur anima a corpore. Spiritualis est, quando separatur a Deo & a gratia eius. Corporalis vero & spiritualis est, quando utroque modo. Maior igitur culpa est, spiritualis occisio, quàm corporalis. Vnde maior homicida est diabolus, qui sua instigatione separat animam a Deo, quàm homo qui gladio separat animam a corpore: propter quod de eo dictum est, quòd homicida erat ab initio. Occisio autem spiritualis & corporalis, maior est culpa quàm spiritualis tantum. Vnde magis est homicida qui interficit puerum vel puellam in vêtre pregnantis, quàm si interficeret iam natum & adultum, quia antequam nascatur baptizari non potest, & Christo incorporari. Propter quod si in vêtre interficiatur, dummodo sit animatus anima rationali, separatur anima a corpore, & separatur anima a Deo. In qualibet tamen occisione multiplex gradus culpæ inuenitur. Quia potest quis occidere aliquem corporaliter consensu, eo quòd posset impedire ne occideretur, & non impediuit, & talis occidere dicitur: quia in ijs, quæ per se mala sunt, non solum facientes, sed etiam qui consentiunt facientibus digni sunt morte, ut dicit Apostolus: Secundo, potest quis alium occidere corporaliter verbo, vel prouocando aliquem ad occisionem, vel accusando, vel detrahendo, vel consulendo, vel auxilium præbendo, seu præstando. De talibus occisoribus dicit Propheta: Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Tertio, potest quis alium occidere manu & opere. De quibus dicitur: Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Igitur culpa est occidere opere, magis quàm verbo solo, & magis verbo quàm solo consensu. Et talis distinctio est faciendi in occisione

Questio 3.

Ioana. 8.

Rom. 1.

Psalm. 56.

Mat. 23.

H spi-

spirituali. Similiter in occisione spirituali & corporali eodem modo facienda est distinctio ex parte occisi, quia maior culpa est ceteris paribus, si occidatur clericus quàm laicus: Maior si prælatus vel princeps, quàm subditus, maior si persona utilis pro Republica quàm aliter conditionata. Et sic non omnis occisio hominis est æqualiter peccatum.

An omnis occisio hominum infidelium sit Christianis licita.

Questio. 4.

Deut. 20.

Num. 26.

23. q. 8.

23. q. 1.

D quartam est dicendum, quòd infideles occidere licet Christianis, quatuor dumtaxat conditionibus appositis. Primo, quòd nobiscum noluit pacifice viuere & conuersari. Vnde mandauit Dominus Moyse: Si quando ingressus fueris ad expugnandum ciuitatem aliquam, offeres primum ei pacem. Si acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur. Et sicut erant gentiles respectu Iudæorum, sic nunc sunt infideles respectu Christianorum. Secundo, si nobiscum nollent stare, sine contumelia nostri Creatoris, & absque eo quòd eorum conuersatione, persuasione, vel seductione vellet trahere fideles ad ritum ipsorum. Vnde hac de causa, mandauit Moyses occidi mulieres & paruulos Madianitarum, dicens: Cur feminas reseruastis? Nonne iste sunt quæ deceperunt filios Israel, & præuaricari fecerunt vos in Domino? Tertio, si nobis seruire & tributa soluere essent parati. Vnde Dominus mandauit Moyse, vt gentes quas suo dominio subiugabat, sibi tributarias facerent. Et dicitur quòd dispar nimis est Iudæorum & Saracenorum causa, quia in Saracenis qui Christianas persequuntur & de propriis vrbibus pellunt iuste pugnant. Iudæi vbi-que nobis seruire, & tributa soluere sunt parati. Quarto, quia iura nostra & ciuitates nostras violenter ab eis vsurpata parati erunt restituere, & de iniuriis illatis nobis plene satisfacere. Nam propter istam causam non solum contra infideles, immo etiam contra fideles iustum bellum committi potest, quia per Augustinum dicitur: Tunc gens & ciuitas iuste per bella plectenda est, quando vindicare

vindicare neglexerit quod improbe a suis factum est vel redde quod per iniurias ablatum est. Nec differt secundum Augustinum, quantum ad iustitiam, seruata tamen fide Aug. ibidem. aperte pugne vel dolo & insidiis uti ad impugnandum hostes. Quia ex quo iustum bellum committitur, iuste potest decipi aduersarius. Et eodem modo ut notat Glosator ibi, aduocatus defendens iustitiā, & iustam causam, licite potest uti deceptionibus & insidiis ad conuincendum aduersarium. His ergo quattuor conditionibus supradictis seruatis, puto quod non licet Christianis infideles occidere.

An lex Evangelica debuerit prohibere omnis occisionis radicem.

AD quintam est dicendum, quod radix occisionis hominis est ira propter tria. Primo propter prouocationem. Ex ira namque quis prouocatur ad iniuriandum fratri suo, vel signo cum nihil dicit, vel verbo expresso, cum dicit, famæ vel facti, cum percutit & verberat. Secundo, propter subiectionem. Ex ira namque homo amittit libertatem, & liberum iudicium rationis, & efficitur seruus passionis: ut non possit discernere, quod bene vel male dictum vel factum sit. Ideo de ira faciliter currit in occisionem, perdita ratione & libertate, quæ est frenum bestialium & irrationabilium passionum. Tertio, propter rationis & odij contemprionem. Ex ira namque nisi statim euellatur de corde, concipitur odium. Ille autem, qui odit, non ratat vindictam sicut facit iratus, sed tantum infert de malo ei, quem odit quantum potest. Et quia occisio est vltimum malum cum ex ea sequatur mors: quæ est finis malorum & omnium terribilium. Ideo ex ipsa producta ad odium radicaliter nascitur. Hanc ergo radicem occisionis hominis lex Evangelica prohibet. Vnde dicitur: Audistis quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis: omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Decens autem fuit legem Euangelicam, hanc radicem occisionis hominis prohibere, quod non facit lex Moysei propter tria. Primo, quia maiori pretio fuit acquisita. Illa namque sanguine hyrcorum aut

Questio 5.

Matth. 5.

Math. 5.

vitulorum acquisita & data populo Iudæorum, hæc autem Christi sanguine acquisita & data populo Christianorum. Secundo, quia maiori præmio est remunerata, quia illa præmiata est & remunerata bonis terrenis & temporalibus, hæc autem præmiata est & remunerata bonis cælestibus & æternis. Tertio, quia maiori doctore est diuulgata. Quia illa per Moysen, qui fuit purus homo, hæc autem per Christum, qui fuit Deus & homo. Lex enim per Moysen data est: sed gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Propter ista ergo tria decens est, quod Euangelica præcepta Dei cum maiori & super abundantiori iustitia obseruetur, quàm lex Moyse, vnde dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et quia lex illa prohibet occisionem dicens: Non occides, lex Euangelica debuit prohibere radicem occisionis, quæ est ira, vt dictum est.

S E X T A C H O R D A

Sexto Legis Præcepto respondens. Exo. 20.

Augustinus.
13. q. 4. cap.
Meretrices

Sap. 8.

Ecclef. 7.

FECIT potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Sexta Chorda psalterij est: Non mœchaberis. Vt nomine mœchiæ intelligatur prohibita omnis operatio carnalis, præter matrimonialem copulam, sicut dicit Augustinus: Hanc Chordam Virgo gloriosa tetigit in sexto versu sui Cantici, dicens: *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.* In quibus verbis tetigit Virgo quattuor remedia, ad vitandam mœchiam & omnem carnalem operationem mœchiæ nomine prohibitam. Primum est diuinæ potentiæ auxilij imploratio. Sic enim est forte bellum carnis tentatio, vt nisi homo iuuetur Dei potentia specialiter, victoriam habere nō potest. Vnde dicitur: Cum essem bonus, veni ad corpus coinquinatum & sciui, experimentaliter cognoscendo, quod aliter non possum esse continens nisi Deus det. Inueni mulierem amariorem morte: quia laqueus venatorum, & sagena piscatorum est cor eius:

eius: Vincula enim sunt manus eius. Et postea subditur: Qui timet Deum, effugiet illam: qui vero peccator est, capietur ab illa. Ista autem imploratio diuinæ potentie specialiter consistit in tribus. Primo, in lectionibus diuinorum, quod homo semper diuinis laudibus in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus insistant. Sunt enim talia quædam frena ad vincenda carnalia desideria, vnde dicitur: Laude mea infrenabo te, ne intereas. Secundo, in exhortationibus proximorum. Sic enim Deus ordinauit quod qui vult sibi dimittere peccata, debet suis debitoribus dimittere. Sic qui vult a Deo iuari in suis tentationibus, debet & ipse & alios iuare & exhortari. Exhortetur in exhortando, & iuuetur in iuando. Tertio, in doctrinis magistrorum, vt semper delectetur audire verba Dei. Vnde dicit Augustinus quod statim perlecto illo verbo Apostoli: Induimini Dominum Iesum Christum, subito factum est sibi carere suauitatibus peccatorum suorum, & quas sibi dimittere erat metus, postmodum gaudium præstabat. Ad ista tria auxilia diuinæ potentie hortatur Apostolus Timotheum semper cogitare & meditari: Dum venero ad te, attēde lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Et præterea subdit hæc: Præmeditare, & in iis esto. Secundum est Christi passionis recordatio. Vt sicut clauī fixerunt carnem Christi in cruce, sic homo reducendo ad memoriā Christi illusiones, irrisiones, tormenta, & passionēs, quasi quibusdam clauīs crucifigat carnem suam cum vitiis & concupiscentiis. Vnde dicit Apostolus ad Galatas: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Multum enim valent verba diuinæ sapientiæ, qualiter ipsa sapientia Dei est incarnata & passa, pro salute humani generis. Leuat enim hominem in altum & separat a carnalibus, vnde dicitur: Verba sapientum sunt quasi clauī in altum defixi. Tertium est diabolicæ suggestionis expulsio. Secundum enim Hieronymum in epistola ad Eustochium: Summum remedium ad vincendam carnem est, diabolicas suggestiones statim expellere, quia carnaliter cogitare de carnalibus delectationibus, multum incendit carnem

Isa. 48.

Aug. li. conf.
to. 1.
Rom. 13.

1. Tim. 5.

Galat. 5.

Eccl. vii.

Hieron. to. 1.
Epist. 22.

nem

nem & prouocat ad libidinem. Vnde ille laudatur & prædicatur beatus qui statim vt incipit cogitare interficit cogitatus, & allidit eos ad petram: petra autem erat Christus. Quartum est humanæ mentis virtuosa occupatio. Dicit enim Chrysostomus, quod abscissio membri non ita comprimit tentationes carnis sicut occupate mentem in bonis cogitationibus & honestis laboribus. Et ideo dicitur: Multam malitiam docuit otiositas. Et tale remedium ponit Apostolus dicens: De cætero fratres, quæcumque verba sancta, quæcumque pudica, quæcumque casta, quæcumque amabilia, quæcumque bona, quæcumque bonæ famæ, si qua laus, si qua virtus, hæc cogitate. Igitur diuinæ potentie auxilij implorationem tetigit beata Virgo cum dixit: *Fecit potentiam.* Christi vero passionis rememorationem tetigit cum ait: *In brachio suo.* Nam brachium Dei patris filius eius est, quo mediante facit quidquid facit vt dicit Augustinus in libro de essentia Dei, diabolicæ suggestionis expulsionem tetigit cum adiunxit: *Dispersit superbos.* Dæmones scilicet impugnantes vt dicit Glossa. Sed humanæ mentis virtuosam occupationem tetigit cum postposuit: *Mente cordis sui.* De ista ergo Chorda sexta, quinque dubitationes esse possunt.

Hecl. 25.

Philip. 4.

Aug. de essentia Dei to. 4.

1. Vtrum mœchari vel adulterari sit maius peccatum, quàm occidere, vel homicidium facere.
2. Vtrum mulier in adulterando vel mœchando maius & grauius peccatum committat quàm vir.
3. Vtrum vir plus peccet frangendo fidem matrimonij quàm mulier.
4. Vtrum homo carens vxore possit cognoscere suam ancillam, vel aliam mulierem solutam sine peccato mortali.
5. Vtrum operatio copulæ carnalis per virum & vxorem possit exerceri sine peccato veniali.

*An machari, vel adulterari sit maius peccatum,
quàm homicidium perpetrare.*

D primam est dicendum, quòd vnum peccatum potest dici maius & grauius alio tripliciter. Primo si proximus plus læditur & charitati proximi magis opponitur. Secundo si per eum maius bonum, tollitur vel destruitur. Tertio si per euentiam eius aliquid peccatum licite committatur antequam illud perpetretur. Propter igitur ista tria hominem occidere est maius peccatum quàm mœchari vel adulterari. Nam per occiderem offenditur homo in persona propria, & tollitur vita personæ propriæ, per mœchari vero offenditur in persona coniungæ quæ est quasi vna caro cum eo. Constat autem quòd magis repugnat charitati proximi offendere eum in persona propria, & destruere vitam eius, quàm in persona coniuncta. quia mœchari procedit ex ardore carnalitatís, occidere vero ex liuore crudelitatis. Et multum plus repugnat charitati proximi liuoris crudelitas quàm ardoris carnalitas, grauius enim peccatum est occidere quàm mœchari, vel adulterari. Secundo hoc patet quia per mœchari destruitur bonum prolis nascendæ & producendæ, per occidere vero tollitur & destruitur homo iam natus & productus. Et constat quòd maius bonum est homo iam natus & productus, quàm futurum produci vel nasci. Maius ergo bonum destruitur per homicidium quàm per adulterium. Tertio sic ostenditur: Quærit enim Augustinus: Si mulier non potest aliter vitare corruptorem, nisi interficiat ipsum, debet ne eum interficere, antequam se permittat violari, vel corrumpi. Et respondet Augustinus quòd castitas mentis tolli non potest per violentiam corporis, immo magis coronatur. vnde dixit Beata Lucia Paschasio: Si me inuitam feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Sed dato quòd dubitaret quòd in tali commixtione corporis (esto quòd violenta) accederet consensus mentis, deberet ne sic timendo occidere corruptorem? Et respondet Augustinus quòd istud non est aliud

August. 1. de
Tribit. cap.
23. to. 3.

Breu. Rom.
dic 13. De-
comb. lect. 6.

aliud dicere quàm nūc perpetremus, ne forte præterea peccemus. Et nunc perpetremus homicidium, ne forte incidamus in adulterium. Quod est (vñ ait) indetestabile scelus & damnable facinus. Hinc concludit Augustinus ibi quòd sanctius & minus malum est de futuro adulterium, quàm de præsentis homicidium certum. Et subdit causam. Quia sanctius est flagitium committere quod pœnitendo sanetur quàm tale facinus vbi locus salutis pœnitentiæ non relinquitur. Et istud expresse etiam dicit Glossa super illo verbo: Si acceperit homo vxorem, & non inuenerit gratiam in oculis eius, scribat in manu eius libellum repudij, & dimittat eam. Vide (inquit) quantum malum homicidium, pro quo vitando adulteria multa tolerantur.

Deut. 23.

An adulterium sit grauius peccatum in muliere quàm in viro.

Quæstio 7.

D secundam est dicendum, quòd mulier mœcha & adultera maius peccatum & grauius committit quàm vir, propter tria. Primo quia ad mulieris adulterium tria mala concurrunt. Primo, furtum. Secundo, homicidiū. Tertio,

sacrilegiū. Ita quòd omnis mulier mœchans & adulterans est furatrix, est homicidij, prouocatrix, & est sacrilega. Est autem furtum acceptio rei alienæ inuito domino. Quia igitur filiis debetur paternā hereditas, ex quò mulier adulteratur, hereditatem paternam dat filiis alienis; & hoc inuito domino scilicet viro. Et sic furtum committit. Vnde quando talis casus euenerit sollicitè deberet procurare quòd tales filij ex adulterio generati efficerentur religiosi. Aliter furti iudicio condemnanda esset. Secundo est prouocatrix homicidij: quia cum vxor cum viro suo sit vna caro, non potest vir maiorem iniuriam accipere, præter suam propriam quàm audire vel videre adulterium vxoris. Vnde propter magnum incentiuum, quòd habet vir de adultera & mœcha vxore, lex ciuilis pœnam homicidij non apposuit viro interficienti vxorem actualiter adulterantem & actualiter mœchantem. Et dico quòd lex humana & ciuilis, quia lege diuina, quæ humanæ le-

ginon

Furtum quid sit.

Gen. 2.

Si non est subiecta qualitercumque vxorem interficiat, tamquam homicida puniendus est. Igitur adulterium mulieris est graue peccatum, quia prouocatur & incitatur vir ad occisionem sui, & illorum, cum quibus adulterata est. Tertio, efficitur sacrilega, quia post multiplicationem humani generis ad cultum Dei dedicandi, licitum fuit vni viro plures vxores habere, sicut fuit de Abraham, & Iacob, & aliis antiquis patribus, sed numquam lege diuina licuit vni mulieri plures viros habere. Vnde mulier mœchans & adulterans vniuersaliter secundum omne tempus est præuaricatrix legis diuinæ, & violatrix legis Christi, & legis Mosaicæ. Sed non sic secundum omne tempus efficitur sacrilegus vir mœchans & adulterans. Igitur tria arguunt adulterium mulieris magis quam viri, scilicet furtum, homicidium, & sacrilegium.

An vir plus quam mulier in frangenda matrimonij fide peccet.

AD tertiam est dicendum, quòd aliud est quærere, Quæstio 3. quis maius peccatum emittit, mulier vel vir adulterans: & aliud est quærere, quis horum plus peccet. Quia maius peccatum refertur ad operationem & actum peccandi: Sed plus peccare refertur ad conditionem & statum peccantis. Maius peccatum committit mulier & vxor adultera, quam vir adulter, propter illa tria, quæ dicta sunt, quæ arguant adulterium mulieris magis quam viri. Sed plus peccat vir quam mulier adulterando, propter triplicem conditionem, qua vir præcellit mulierem. Primo namque vir est Deo propinquior. Secundo est complexione fortior. Tertio, est in doctrina & ratione doctior. Fuit enim vir immediate creatus a Deo sine medio: sed mulier producta est mediante viro. Vnde dicit Apostolus quòd mulier debet velare caput suum, quia est gloria viri, sed vir non debet velare, quia est gloria Dei. In complexione vero est fortior. Est enim propria passio mulierum carnalis concupiscentia, & ex debilitate complexionis, non sic facilius vitare potest & vincere, si-

1. Cor. 14.

cut homo. Vnde mulier fragilior est in natura quàm vir. In doctrina vero & ratione est doctior & efficacior. Ideo dicit Apostolus: Mulieres in Ecclesia taceant. Sed si quid volunt discere, domi viros suos interrogent. Sed plus peccat prælatus quàm subditus, plus clericus quàm laicus, & plus religiosus quàm secularis eodem genere peccati. Quia sunt superiores quantum ad statum & Deo propinquiore. Ergo eodem modo plus peccat vir adulterus quàm mulier, quia est ipsa superior, & Deo propinquior. Secundo plus peccat vir quàm mulier, quia est ipsa fortior. Vnde si ipse, qui fortior est, non vincit concupiscentiam carnalem, excusatur mulier saltem a tanto, plus quàm vir, si ipsa non vincat. Tertio, plus peccat, quia debet ipsam instruere cum teneatur ipsam docere. Vnde si eodem genere peccati plus peccat magister quàm discipulus, sic plus vir adulterus quàm mulier. Debent ergo illud seruare mulieres de seruanda continentia quod Christus dixit Iudæis de Scribis & Phariseis: Quæcumque dixerint vobis, scilicet docendo, seruare, & facite, secundum vero opera eorum nolite facere. Dicunt enim viri vxoribus suis quòd seruent continentiam, sed ipsi non faciunt: & imponunt eis onera grauius & importabilia, & suo ipsorum digito nolunt ea mouere.

Math. 23.

.2. 012. 2. 0

An fornicatio simplex sit peccatum mortale.

Questio. 4.

Gen. 1.

De quartam est dicendum, quòd quibusdam visum est fornicationem simpliciter non esse peccatum mortale, quia indifferenter dicitur omnibus: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Similiter & lex civilis dicit: Quod in nullius est bonis, occupati conceditur, ut insula nata in mari, quia in nullius bonis est, occupanti licite conceditur. Sed mulier soluta carere viro in nullius bonis est: occupanti ergo licite conceditur uti: ergo uti ea ad usum, ad quem facta est, nullum peccatum videtur esse, & maxime uti re sua: ergo cum quis utatur ancilla sua ad actum generationis, cum ad hoc mulier sit facta, non videtur esse mortale peccatum. Ad hoc respondet Augustinus in libro de decem chordis

chordis dicens, simplicem fornicationem esse contra ius naturale, quia est contra istud præceptum legis naturæ: Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias. Quod quidem præceptum (vt ait) extendit se ad dilectionem Dei & proximi: quia homo non debet facere proximo quod sibi nolle fieri. Et multo magis Deo non debet facere, quod nolle sibi fieri. Aliter (vt ait) charior esset homini proximusquàm Deus. Sed ideo adulterium est peccatum mortale, quia homo facit proximo quod nolle sibi fieri. Corrupt enim uxorem eius, & tamen suam nolle ab aliquo corrumpi. Ergo eodem modo fornicatio simplex erit peccatum mortale, quia facit homo Deo quod nolle sibi fieri. Nam corrumpitur domus & templum Dei, & tamen domum & templum suum nolle ab aliquo corrumpi vel deturpari. Si enim aliquis habere tabulam aliquam tersam & impollutam, vbi imago sua depicta esset, nolle (vt dicit Augustinus) ab aliquo ipsam immundari vel deturpari. Domus autem Dei, & templum, in quo Deus habitat, est anima nostra, cuius corpus est sibi in baptismo consecratum. Et per gratiã est in illa anima imago Dei depicta. Corruptendo ergo ipsam, facis Deo quod nolle tibi fieri: ac per consequens facit contra præceptum legis naturæ. Vnde dicit Apostolus: Nescitis, quòd corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Nam templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et præterea subdit: Qui ergo violauerit templum Dei, disperdet illum Deus. & ratio est: quia, vt idem Apostolus dicit: Fornicatores, & adulteri regnum Dei non consequentur: sed non excluditur aliquis a regno Dei nisi propter peccatum mortale. Vnde error est dicere fornicationem simplicem non esse peccatum mortale, eo quòd sit secundum inclinationem naturalem: Ideo hæc opinio ab Ecclesia tanquam hæresis est condemnata in Clementina. Ad nostram: Extra de hæreticis. Et ratio est secundum Glossam, ibi: quia fornicatio est contra Dei præcepta. Nam vbi dicit: Non mœchaberis, a septuaginta interpretibus expositum est: Non fornicaberis. Vnde: Simplex fornicatio computatur inter peccata mortalia, vt sæpius Paulus ponit in suis epistolis,

Aug. de bono
conjugali. 10.
6. & 32. q. 4.
c. in eo.

1. Cor. 3. & 6.
6.

2. 2. 2. 2.

22. q. 1. cap.
Predicand. 9.

Communiter etiam assignatur causa, quare est peccatum mortale, quia est contra bonum proles, quia proles educatio; & eius instructio ad Dei cultum requirit perpetuam habitationem, & indissolubilem adhesionem viri & vxoris per totam humanam vitam. Ratio tamen Augustini est melior, ut habetur in libro de bono coniugali, quare ratio posita in 32. q. 4. c. Sicut, est ista: Sicut satius est fame mori, quam idolathicis vesci, ita satius est defungi sine liberis, quam ex illicito concubitu stirpem querere. Dicitur tamen satius esse mori famæ, quam vesci idolathicis: sed si non fiat in venerationem idoli, licet idolathica comedere propter famem, quia necessitas non habet legem, ita propter necessitatem famis licet furari, sed nulla necessitas excusat a fornicatione, ut ait Glossa. Quod vero dictum est: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, dictum est hoc post formationem Eux, & institutionem matrimonij. Et si ante dictum est, fuit propter operum sex dierum continuationem, non propter præcepti executionem. Quod autem subditur: Occupanti conceditur quod non est in bonis alicuius. Intelligitur de iis, quorum dominium datum fuit homini, non de mulieribus vel hominibus. Talibus enim ex peccato provenit quod homo dominetur, ut dicit Gregorius. Vel intelligitur, occupanti ad usum licitum, non ad usum illicitum.

An copula carnalis inter virum & uxorem exerceri possit absque peccato.

Questio 5.

Quintam est dicendum, quod coniunctio viri & vxoris in operatione carnali & in copula matrimoniali: quandoque est opus gratiæ: quandoque opus iustitiæ: quandoque opus indulgentiæ: & quandoque potest esse opus adulterij. Nam quando talis coniunctio fit principaliter causa procreandæ proles, dato quod concurrat delectatio, est opus gratiæ & meritorium. Quando vero fit causa reddendi debitum, tunc est opus iustitiæ, quia reddere alicui quod suum est, debitum est iustitiæ. Corpus namque viri est vxoris, & econverso. Ideo altero petente reddendum est, tamquam suum. Quando vero fit causa explendæ

explendæ libidinis, stando infra limites matrimonij, quod sic cum vxore quod non cum alia, tunc enim est opus indulgentiæ, & est peccatum veniale. Vnde cum Apostolus dixisset: Vnusquisque suam habeat vxorem propter fornicationem, scilicet vitandam. Statim subdit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Sed quando fit causa libidinis explendæ extra limites matrimonij, ita quod consensum suum ita extenderet, & ita faceret cum alia, sicut cum sua, cum meretricalibus impudicitis finem suum in illa brutali voluptate ponendo, tunc est opus adulterij, & est peccatum mortale vt dicit S. Hieronymus, & communiter ceteri doctores. 1. Cor. 2.

S E P T I M A C H O R D A

Septimo legis Præcepto respondens. Exo. 20.

Deposuit potentes de sede: & exaltauit humiles. Septima Chorda psalterij est: Non furtum facies. Ad vitandum autem furtum duo præcipue requiruntur. Primo, tyrannorum violentiæ depressio. Secundo, iustorum & innocentum exaltatio. Propter enim ista duo factæ sunt leges humanæ. Vnde dicit Isidorus: & ponitur in decretis, quarta distinctio: Factæ sunt autem leges vt metu earum humana coërceatur audacia, quantum ad tyrannorum, & prauorum violentiæ repressionem. Tutaq. sit inter reprobos innocentia, & quantum ad innocentum, & bonorum humilitatis exaltationem. Propter ista duo etiam beatus Petrus monet, omnes regibus & potestatibus esse subiectos in sua canonica: Subiecti autem estote Regi quasi præcellenti, & ducibus ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Propter quæ duo facienda, scilicet propter vindictam malefactorum & laudem & conseruationem bonorum decuit regiam potestatem armis esse decoratam, ad vindictam scilicet malefactorum, & legibus esse ornatam & armatam ad laudem & conseruationem bonorum, vt dicitur in principio institutionum. Et de istis duobus cõmendat se Iob dicens: Con- 1. Pet. 2. c.

Iob. 29.

terebar

terebā dentes iniqui, & a dentibus illius auferēbam prēdam quantum ad tyrannorum, & malorum depressiōem. Pater eram pauperum, & tamen quæ nesciebam diligenter inuestigabam quantum ad pauperum, & humilium subleuatiōem. Ista ergo duo, per quæ vitatur omne furtum & omne violentum & male ablatum, Beata Virgo tetigit in septimo versu sui Cantici dicens : *Deposuit potentes de sede*, quantum ad superborum & tyrannorum depressiōem : *Et exaltauit humiles*. Quantum ad pauperum & humilium subleuatiōem : Hoc, ut dicit Glossa, statim Dei filius in principio sui aduentus monstrauit. Quia Scribas & Phariseos aliena rapientes deposuit & damnauit, dicens eis : Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocrite, qui comeditis domos viduarum, orationes longas facientes. Propter hoc amplius recepistis iudiciū. Apostolos vero piscatores manu & arte humili atque deiecta, sibi quærentes victum, sublimauit & exaltauit. Et tunc impletum est illud : Liberauit pauperem a potente, & pauperem, cui non erat adiutor. Quia ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum, eo quod talia peccata incurrissent, si in mundo stetissent. Et honorabile fuit nomen illorum coram illo nomen, scilicet apostolatus, ut dicit Glossa. De ista ergo septima chorda quinque dubitationes esse possunt.

Matth. 23.

Psal. 71. c.

1. Vtrum furtum sit grauius peccatum quàm homicidium, vel adulterium.
2. Vtrum nomine furti prohibeatur vsura.
3. Vtrum nomine furti prohibeatur omne malum ablatum.
4. Vtrum nomine furti prohibeatur omne fraudulentè venditum, vel comparatum.
5. Vtrum furtum sit rem quamcumque inuentam non restituere.

*An furtum sit maius peccatum quàm homicidium,
vel adulterium.*

AD primam est dicendum, quòd aliud est quærere Quæstio 1.
an furtum sit grauius peccatum quàm homici-
dium vel adulterium: Et aliud, an sit periculosius.
Planum est enim quòd homicidium vel adulte-
rium grauius est quàm furtum ex parte illius, qui offendi-
tur. Et ista tria, homicidium, furtum, & adulterium in tâtum
sunt peccata in quantum per ea proximus offenditur. Pla-
num est autem quòd homo vel proximus magis offenditur
per homicidium quàm per adulterium, & magis per adulte-
rium quàm per furtum. Quia per homicidium offenditur in
propria persona, eo quòd tollitur vita eius: per adulterium
vero offenditur in persona sibi coniuncta, quæ est quasi vna
caro cum ipso: sed per furtum offenditur in rebus exteriori-
bus. Sed ex parte offendentis periculosius est furtum quàm
homicidium, vel adulterium. Quod tripliciter probatur. Pri-
mo, quia peccatum difficilius homini dimittitur. Secundo,
quia in plures deriuatur. Tertio, quia homicidio & adulte-
rio assimilatur. Primo sic: Nam peccatum non remittitur nisi
homo pœniteat satisfaciendo. De homicidio vero & adulte-
rio statim cessante ira & ranchore pœnitet & satisfacit, &
cessante libidine similiter. Sed de furto dato quòd homo
pœniteat, non facilius satisfacit, potissime cum homo te-
neatur reddere non solum quod furtiue recepit, sed etiam
damnum, quod proximus inde est consecutus, & super hoc
tenetur portare pœnitentiam de peccato. Ideo Spiritus san-
ctus imprecatur mala furtum facientibus, dicens: Væ qui
multiplicat non sua. Adde etiam, quòd non solum principa-
li s tenetur restituere, sed etiam omnes participantes. Vnde:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Mutus, non obstant mediator, non manifestans.

Secundo, faciens furtum non solum perdit ipse animam, sed
si non restituit, perdit animas filiorum, & suorum here-
dum quibus hoc dimittit, cum & ipsi teneantur resti- Notandum.
tuere.

tuere. Non autem sic est de homicidio vel adulterio, quia anima, quæ peccat tali peccato, ipsa moritur, nec in alios deriuatur, sicut furtum. Tertio furtum est causa homicidij & adulterij. Cum enim homo absque rebus exterioribus in hac vita sensibili non possit sustentari, si contingat aliquam vel aliquem exterioribus rebus expoliari; vita eius amittitur, vel homo cogitur facere homicidium, vt possit viuere. Et mulier cogitur facere adulterium, sicut videmus in tyrannorum, in quibus multi homines efficiuntur homicidæ expoliati per ipsos: & multæ mulieres efficiuntur adulteræ, & meretrices.

An furti nomine vsura item prohibeatur,

Quæstio 1.

D secundam est dicendum, quòd tria complent rationem furti. Primum est, quòd sit acceptio rei possessæ, vel exterioris, quia si quis acciperet alicui manum vel pedem, vel aliud membrum, faciens ad integritatem personæ, non diceretur proprie facere furtum. Similiter si sibi acciperet vxorem vel filiam, quæ sunt personæ sibi coniunctæ, non diceretur furari. Secundum est, quòd sit acceptio rei alienæ. Nam si quis deponeret rem suam apud aliquem, & postmodum reciperet, non diceretur furari, quia reciperet quod suum est, non alienum. Tertium est quòd sit receptio occulta inuito domino, & nesciente domino rei, vel vniuersaliter vel secundum aliquem modum. Nam proijcit merces in mari tempore tempestatis facit inuite, tamen secundum aliquem modum facit voluntarie vt saluetur. Vnde tale volitum Philosophus appellat mixtum, quia simpliciter & absolute inuoluntarium est, licet secundum aliquem modum sit voluntariū. Est igitur proprie furtum exceptio rei exterioris possessæ alienæ inuito domino & nolente. Quantum ergo ad ista tria, nomine furti prohibetur vsura. Primo, quia in vsura accipitur res exterior possessa. Nam proprie vsura committitur circa pecuniam & numismata: quorum vlus transfertur cum substantia & natura rei. Et planum est, quòd pecunia sic est res possessa, quòd non pertinet ad integritatem

gritatem personæ, vt manus, vel pes: nec ad personam coniunctam sibi, vt vxor, vel filia. Secundo, quia in vsura accipitur alienum. Si enim mutuo alicui pecuniam, sua est postquam mutuata est: totum enim periculum pertinet ad debitorem tanquam de re sua. Cuius signum est, quia si perderetur damnum eius esset cui est mutuata. Si ergo ego, qui mutuavi, volo accipere lucrum de tali pecunia mutuata, accipio alienum, qui accipio lucrum de re, quæ non est mea, sed alterius. Vnde vsura est acceptio rei alienæ. Tertio est ibi inuito domino, vel nolente. Licet enim dans vsura alicui pro pecunia mutuata det volens ratione necessitatis, quia indiget mutuo, vniuersaliter tamen dat nolens & inuitus, propter quod explicite propter ista tria nomine furti prohibetur vsura. Quia est acceptio rei alienæ exterioris, nolente Domino.

vsura quid sit.

An Furti nomine, omne male ablatum prohibeatur.

Ad tertiam est dicendum, quod accipere rem alterius, quinque modis potest contingere. Primo, per ignorantiam illius, a quo accipitur. Et sic proprie nominatur Furtum. Nam secundum Ildorum, furtum dicitur a furuo, quod est fuscū, eo quod noctis tempore accipitur, nesciente Domino rei. Cui concordat quod Christus dixit: Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret, ytiq; Secundo, per violentiam. Sic proprie vocatur rapina, sicut mali tyranni & mali principes inferentes violentiam aliis rapiunt aliena, de quibus dicitur in Scriptura: Omnes principes eius, quasi lupi rapientes prædam. Tertio per iniustitiam. Sic vocatur latrocinium. Tales enim sunt iudices & Domini terrarum vel rectores, qui condunt leges iniustas, & iniusta faciunt statuta ad extorquendam pecuniam pauperum hominum, qui volunt vti artibus suis. Talibus enim dicitur: Væ vobis, qui conditis leges iniquas, scribentes iniustitias vt opprimatis pauperes. Secundum enim Augustinum: Remota iustitia, regna & regimina non sunt aliud quàm quædam magna latrocinia. Vnde commendat

Quæst. 3.

Matth. 24.

Rapina quomodo intelligatur.

Ezech. 34. f.

Latrocinium quid.

Isa. 10.

Aug. 4. de ciuit. Dei, ca. 4. to. 5.

K

quendam

quendam pyratam mirabiliter & eleganter respondisse Alexandro Imperatori. A quo cum fuisset comprehensus & interrogatus ab eo, cur mare faceret infestum, Respondit: Et tu cur totum mundum facis infestum? Sed quia ego hoc patuo nauigio facio, vocor latro: tu qui magna præda, vocaris Imperator. Quarto, per illatam irreuerentiam. Et sic vocatur sacrilegium. Nam secundum Isidorum sacrilegus dicitur, eo quod legit, & furatur rem sacram. Accipere ergo res sacras, vestes, calices, cruces, vel alia Deo sacrata & cultui diuino dedicata, vocatur sacrilegium. Quinto, per negligentiam seu neglectam malitiam. Et sic est mercedis operariorum detentio. Scriptum fuit in lege: Non maneat merces operarij tui apud te vsque mane. Quicumque ergo non statim reddit mercedem suis operariis, siue laicus, siue clericus, siue subditus, siue prælatus, tenetur ad restitutionem damni, quod sui operarij consequuntur ex tali retentione, & de hoc debent portare pœnitentiam. Vnde dicitur: Plorate nunc diuites: ecce merces operariorum vestrorum, qui inessuerunt regiones vestras, quæ detenta est a vobis, clamat ad Dominum: Et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit: Omnia igitur ista sunt male ablata. Siue per ignorantiam, & vocetur furtum: siue per iniustitiam & vocetur latrocinium: siue per rei sacræ irreuerentiam, & vocetur sacrilegium: siue per negligentiam seu neglectam malitiam, & vocetur mercedis detentio. Hæc omnia prohibentur nomine furti cum dicitur: Non furtum facies.

An furti nomine omne fraudulenter venditum, vel comparatū prohibeatur.

Quæst. 4. c.

Quartam est dicendum, quod fraudulentia potest committi in venditione, emptione, & occupatione. In venditione quidem vel fraudulenter rem, quam quis vendit colorando vel fraudulenter mensurando, vel fraudulenter defectus, quos habet, occultando & pretium non diminuendo. In emptione autem fraus potest committi, dignitates pretio emendo temporales vel spirituales.

Nam

Nam cum omnis potestas sit a Deo, tam temporalis, quàm spiritualis, & omnis qui potestatem & dominium habet sit Dei minister, vt dicit Apostolus: Qui pretio vult dominium spirituale vel temporale habere, vult pretio esse minister Dei. Sed Deus suis ministris prohibuit accipere munera, dicens: Non accipietis munera neque personas, quia munera excæcant oculos sapientum, & peruertunt verba iustorum. Et: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, ille fur est & latro. In occupatione fraus cõmittitur quando iniusto titulo & dolo vel metu, quis villam, possessiones, castra, vel ciuitates, sicut tyranni vel diuites faciunt; de bonis pauperum trahentes eos ad iudicia, tam diu litigant cum eis, vel causam inueniunt contra eos, quousque occupant bona ipsorum. Sicut fecit Achab, qui inuenta causa, dolo & fraude, contra Naboth, possedit vineam suam, vt patet: Omnes enim tales tenentur ad restitutionem. Igitur omne fraudulenter emptum, & fraudulenter venditum, & fraudulenter occupatum prohibetur nomine furti, cum dicitur: Non furtũ facies.

An furti nomine, cuiuscunque rei inuenta detentio prohibeatur.

Quintam est dicendum, quòd de re inuenta ab aliquo triplex est distinctio faciēda. Prima est quòd res inuenta numquam fuerit in bonis alicuius, saltem de propinquo. Sicut gemme, & lapides pretiosi inuenti in littore maris, & sicut thesauri inuenti in agris, quorum nullus possessor existit. Tales res licite potest homo retinere, nec committit furtum: Excepto quòd secundum leges ciuiles, si homo inueniat res tales in agro alterius, tenetur dare medietatem domino agri. Secunda est quòd res inuenta de proximo fuerit in bonis alicuius, nec pro derelicta habetur a domino eius. Tunc si homo talem rem inuenit & recipit animo restituendi ei cuius est vel fuit, si sibi appareat vel notificetur absque peccato furti potest ipsam recipere & retinere tali intentione. Et si aliis pro elemosynis daret, hac intentione debet dare, & retinere. Quòd si ille, cuius fuit, appareat etiam post annos præscriptionis,

puto quòd secundum Deum, vel ipse vel ille, cui dedit, teneatur restituere, nisi forte esset res adeo modica, puta vnus denarius, vel aliquid tale, quod verisimiliter crederetur quòd ille, cuius erat, libenter dedisset pauperibus. Tertia est quòd si res inuenta fuit de proximo alicuius, & homo recipit ipsam non animo restituendi, etiam si appareret ille, cuius fuit, & sibi notificaretur, tunc rem sic inuentam retinere vel aliis dare furtum est & rapina, secundum quem modum loquitur Augustinus, & ponitur 14. q. 5. Si quid inuenisti & non reddidisti, rapuisti. Cuius causam subdit: Quia qui alienum negat, si posset etiam tolleret. Deus autem cor interrogat, non manum.

O C T A V A C H O R D A

Octauo legis Præcepto respondens. Exo. 20.

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Octaua Chorda psalterij, est: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Ad vitandum autem falsum testimonium & omne mendacium contra proximum, duo potissime requiruntur. Pri-

imum est veritatem & iustitiam diligere, & esurire. Sicut enim non vitatur malum & iniustum nisi per bonum & iustum, sic non euitatur falsum nisi per verum. Vnde dicitur: Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium, idest falsitatem, quæ hominem fallit. Secundum est diuitias & munera contemnere & odire, dicente Apostolo: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, idest falsitatem, & laqueos diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Nec mirum, quia scribitur: Nihil est iniquius quàm amare pecuniam, quia talis animam suam venalem habet, & multo magis habet venalem veritatem ipsam. Ista ergo duo, per quæ vitatur falsum testimonium contra proximum, tetigit beata Virgo in octauo versu sui Cantici, quia veritatis & iustitiæ esuriem & dilectionem tetigit cum dixit: *Esu-*

quies

rientes

Prou. 9.

1. Tim. 6.

Ezcl. 10.

rientes impleuit bonis. Replet enim Deus desiderium illorum, qui veritatem & iustitiam esuriunt, dicente Psalmista: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Respondet: Qui loquitur veritatem in corde suo, nec egit dolum in lingua sua. Sed diuitiarum & munerum odium, & despectionem tetigit cum ait: *Et diuites dimisit inanes.* Vere namque diuites dimittuntur inanes & vacui, quia vt dicitur: Diuitiæ conseruatae in malum domini sui: perdunt enim in afflictione pessima, quia sicut venit nudus, ita reuertetur, nihil secum præter peccata portans: Et maxime diuitiæ, quæ congregantur ex mendacijs & falsis testimonijs, & deceptionibus circa proximū. Inanes & inutiles sunt, quia de talibus non possunt fieri elemosinæ, nec sacrificia, propter quæ diuitiæ hominibus deseruiunt: immo diuitias sic congregantes tenentur ad restitutionem. De ista igitur octaua Chorda quinque dubitationes fieri possunt.

1. Vtrum nomine falsi testimonij prohibeatur falsa iudicis sententia.

2. Vtrum nomine falsi testimonij prohibeatur omnis inordinata locutio contra proximum.

3. Vtrum nomine falsi testimonij prohibeatur omne mendacium.

4. Vtrum dicere falsum testimonium semper sit peccatum mortale.

5. Vtrum testimonium alicuius in iudicio sit admittendum sine præstito iuramento.

An nomine falsi testimonij, falsa iudicis sententia prohibeatur.

AD primam est dicendum, quòd in omni iudicio quatuor personas necesse est esse, dicitur 4. q. 4. cap. 1. Nullus Iudices, scilicet electos, Accusatores idoneos, Defensores congruos, Et testes legitimos. Nam iudices debent vt iustitiæ æquitare, quia eis ore Domini præcipitur: Quod iustum est iudicate, siue ciuis siue peregrinus sit ille, non erit aliqua distantia personarum. Accusatores vero debent vt vitæ sanctitate & honestate, quia vt dicitur: Personæ

Psalm. 14.

Eccli. 5.

Eccli. 5.

Questio. 1.

Deut. 7.

sonæ infamēs, & criminōsæ accusare alios non possunt. Infamēs autem & criminōsas personas leges humanæ appellant vel ex sententia, vt quæ fuerunt sententiatae, & conuictæ de aliquo crimine, vel ex genere poenæ, vel ex genere delicti: Vnde præceptum fuit in lege Moyſi: Non eris susurro & criminator in populis. Defensores autem debent vtī causæ congruitate, vt non defendāt incongruum & iniustam causam, quia talibus dominus imprecatur malum: Vt qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes dulce in amarum, & amarum in dulce. Sed testes debent vtī veritate, quia testis falsus non erit impunitus, vt dicitur in Prouerbiis. Nomine igitur falsi testimonij, cum testimonium semper feratur in iudicio, prohibentur ista quattuor, scilicet: Iudicis falsa sententia-tio. Accusatoris falsa accusatio. Defensoris falsa defensio. Et testis falsa testificatio.

An omnis inordinata locutio contra proximum nomine falsi testimonij prohibeatur.

Quæst. 2.

Num. 12.

Psal. 100.

Prou. 29.

D secundam est dicendum, quod quinque genera locutionū contra proximum specialiter prohibentur nomine falsi testimonij. Primo, locutio detractorum. Secundo, detractionū auditorum. Tertio, blanditorum. Quarto susurronū. Quinto murmuratorū. Nam detractores, dicēte Apostolo, sunt Deo odibiles, quia per detractionē fama hominis lēditur & perditur, quam si destruens non restituit, saluari non potest. Vnde Maria soror Moyſi & Aaron: quia Moyſi detraxit, percussa est a Deo lepra. Audiētes vero libenter verba detractionis, non minus peccāt quā loquentes, quia qui libenter detractores audiunt, detractioni consentire videntur. Vnde dicit Propheta: Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequer. Persequendi ergo sunt & fugiendi detractores & non audiendi. Vitanda similiter est locutio blanditorum, quia aut blanditur amico aut inimico. Si amico, cum ipse confidat, decipitur blandimento suo. Vnde dicitur: Homo qui blandis, ficitisq. sermonibus loqui-

loquitur amico suo, rete expandit pedibus eius. Si vero inimico, tunc benedicitur & laudatur, qui a te oditur. Et sic laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Susurratorum autem locutio vitanda est: quia Susurro & bilinguis maledictus multos perturbat pacem habentes. Differunt Susurriones a detractoribus, quia Susurriones non detrahunt, sed quidquid ab aliis audiunt, recitant, ut possint discordiam & litem seminare & inter proximos ponere. Tales (dicente Spiritu sancto) odit Dominus. Sex, inquit, sunt quæ odit Dominus, & septimum penitus detestatur, cum scilicet qui seminat inter fratres discordias. Sed locutio murmuratorum non minus est vitanda quàm aliæ supradictæ. Quia ut dicit Apostolus: Propter murmurationem multi perierunt & ceciderunt vna die 23. millia. Et potissime subditi & minores cōtra maiores, est magnum periculum murmurare. Quia cum omnis potestas sit a Deo: murmurare contra superiores, est murmurare cōtra Deum. Vnde dixit Moyses Filiis Israel: Audiui enim murmur vestrum cōtra Deum. Nos enim quid sumus quia iussistis contra nos? non enim contra nos, sed contra Deum est murmur vestrum. Omnia ergo ista genera locutionum cum sint contra proximum intelliguntur prohibita nomine falsi testimonij.

Susurro & detracto, in quo differat.

Prov. 6.

1. Cor. 10.

Exo. 6.

An omne mendacium nomine falsi testimonij prohibeatur.

AD tertiam est dicendum quòd nomine falsi testimonij, prohibetur omne mendacium propter quattuor. Primo, propter diaboli assimilationem. Secundo propter humanæ societatis dissolutionem. Tertio, propter famæ priuationem. Quarto, propter animæ perditionem. Nam sicut loquentes veritatem dicuntur filij Dei & assimilantur Deo, quia Deus veritas est: sic mendaces sunt filij diaboli & assimilantur diabolo, quia ipse mendax est, & pater eius. Primo namque ipse mentitus est homini: Nequaquam inquit moriemini. Ex loquela igitur vera vel falsa cognoscitur cui homo assimilatur, Deo vel diabolo: sicut ex loquela cognoscitur de qua gente vel patria

Quaest. 3.

tria est. Non debet ergo homo velle mentiri omne mendacium vt dicit Spiritus sanctus, quia ex mendacio homo diabolo assimilatur. Secundo, dissoluitur humana societas & violatur, quia naturaliter ad inuicem viuunt, & socialiter conuersantur, & si sibi ad inuicem mentirentur, socialiter ad inuicem non viuerent, nec ad inuicem conuersarentur. Vnde Petrus in canonica sua: Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Tertio ex mendacio fama hominis perditur: quia non creditur sibi, etiam si verum dicat. Vnde statim cum quis audit aliquid, querit, quis hoc dixit? quia si ab aliquo consueto mentiri audiat esse dictum, immediate deridet & falsum reputat sicut & auctorem, a quo dictum est. Quarto anima perditur, quia Propheta dicit: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Vnde non est putandum leue esse peccatum mendacium, ex quo pro ipso Deus hominem perdit & damnat.

Exemplum
Act. 5. De A-
nania & Sa-
phira qui pro-
pter menda-
cium mortui
sunt.

An dicere falsum testimonium semper sit peccatum mortale.

Quæstio 4.

D quartam est dicendum, quia tunc falsum testimonium est peccatum mortale, quando est contra iustitiam, & contra iustum iudicium. Et potest esse tripliciter: Quia potest homo ferre falsum testimonium contra iustitiam Dei. Sicut quando diceret quis falsum testimonium in ijs, quæ sunt fidei, & in ijs, quæ pertinent ad sacram scripturam, sicut multi faciunt; vt videantur sapientes. Contra quos scribitur in Iob: Numquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos. Secundo potest homo ferre falsum testimonium contra iustitiam proximi, vt ex tali testimonio iustitia proximi perdatur & occultetur. Quod prohibet Spiritus sanctus, cum ait: Noli mentiri aduersus proximum tuum. Tertio, potest homo facere falsum testimonium contra iustitiam suam. Et homo vel ex humilitate cum in confessione dicit se fecisse quod non fecit. De quo dicit Augustinus: Quod sicut summo opere cauendum est, ne homo doceat quod fecit, sic cauendum est ne homo dicat quod non fecit: est enim nequam talis

Iob 13. a.

Ecl. 7.

lis humilitas, de qua scriptum est: Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Vele x utilitate, cum mentitur alicui volendo aliquid consequi ab eo. Talis enim in mendacio ponit suam spem, vt dicit Isidorus. Omnibus istis modis falsum testimonium est peccatum mortale, quia semper est contra iustitiam & rectum iudicium, & prohibetur nomine falsi testimonij.

Eccl. 19.

An testimoniū alicuius in iudicio sine præstito iuramento sit admittendum.

D quintam est dicendum, quòd in iudicio testis debet admitti iurare propter tria. Primo, propter ipsius testis timorationem. Secundo, propter testimonij certificationem. Tertio, propter mendacij vitiationem. Plus namque timet homo peccare contra mandatum Dei, quàm peccare contra mandatum proximi. Et quia dicere falsum testimonium est contra proximum, periurium vero est contra Deum: ideo satis plus timet homo Deum vel periurium, quàm falsum testimonium. Vt igitur testis timeat falsum testimonium dicere contra proximum in iudicio, semper debet admitti iurare. Secundo hoc pater ex testimonij certificatione. Nam testimoniū hominis roboratur & certificatur veritate humana, quæ falli potest, & fallere. Iuramentum vero firmatur & certificatur veritate diuina, quæ nec fallit nec fallitur. Vt igitur testimonium testis sit infallibile, vt non fallat nec fallatur in iudicio, iuratus semper est admittendus. Tertio, declaratur homo ex mendacij vitiatione. Nam si alicui fieret iniustitia, & falso modo iudicaretur, posset quis sine peccato ad releuandam iustitiam eius falsum testimonium dicere, quia licet diceret falsum, non tamen diceret contra proximum, nec tolleretur iustitia proximi, immo conseruaret ei. Tamen quia iuratus admittitur vt dicat veritatem & in tali casu mentiri non debet: quia licet non peccaret, quia mendacium non dicit in nocumentum proximi, tamen peccaret quia periurium incurreret. Igitur in iudicio semper est iuramentum testimonio adiungendum.

Quæst. 5.

N O N A C H O R D A

Nono legis Præcepto respondens. Exo. 20.

*U*scipit Israel puerum suum, recordatus misericordiam suam. Nona Chorda psalterij est: Non concupisces domum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt. Ad vitandam autem inordinatam concupiscentiam rerum proximorum duo sunt potissime necessaria. Primo diuinorum dilectio & repletio. Fecit enim Deus cor humanum ad capiendum Deum: ideo nihil minus Deo potest humanum cor replere & satiare. Et hæc est causa quare nulla res creata, nec diuitiæ temporales, nec honores mundiales, nec delectationes carnales, possunt nostrum desiderium, & nostram concupiscentiam finire & terminare. Quia cum omnia ista sint minora Deo, ex quo nostrum desiderium, & nostrum cor factum est ad recipiendum Deum, nullo alio modo potest repleri & terminari vel finiri nisi receptione Dei. Et versa vice, quando cor & desiderium alicuius est plenum dilectione & receptione diuinorum, omnia tunc temporalia & mundialia concepta & desiderata despicit & contemnit. Vnde dicebat Apostolus: Deus replet desiderium nostrum secundum diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Et signanter dicit in Christo Iesu, quia ipse est (vt dicit Propheta) qui replet in bonis desiderium tuum. Secundum est misericordiæ proximorum rememoratio & recordatio. Nam qui memor est misericordiæ proximorum, res eius nequaquam inordinate concupiscit, sed suas proprias sibi elargitur. Vnde cum legis peritus quæsiuisset à Domino: Quis est meus proximus? Saluator parabolam de homine incidente in latrones, & vulnerato ab eis, introduxit: quæm cum pertransisset Sacerdos & Leuita, & solus Samaritanus curam eius peregrisset, ex ore legis periti iudicatum & sententiatum est quòd illorum trium solus Samaritanus proximus fuit hominis vulnerati, eo quòd solus misericordiam fecisset in eo. Ista igitur duo, per quæ vitatur
omnis

ad Phil. vii.

Psal. 103.

Luc. 10.

omnis inordinata concupiscentia proximorum, beata Virgo tetigit in nono versu sui Cantici dicens: *Suscepit Israel puerum suum*. Hoc quantum ad diuinorum dilectionem & repletionem. Quia tunc Iacob ab Angelo vocatus est Israel quando vidit Deum, & quando deuicta lucta & pugna rerum carnalium & temporalium & inordinata concupiscentia mundanorum. Vnde dicitur, quod vir qui luctabatur cum eo *vs. Gen. 33.* que mane, & videret quod eum superare non posset, benedixit eum & dixit: Nequaquam ultra vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Quia si contra Deum fortis fuisti, multo magis contra mundum & contra homines praualebis. Sed misericordiae proximorum rememorationem & recordationem tetigit Virgo sanctissima cum ait: *Recordatus est misericordiae suae*. Nam sic Deus recordatus est misericordiae suae, quia pro seruo redimendo filium tradidit, iuxta illud Gregorij: O ineffabilis dilectio charitatis, vt seruum redimeres filium tradidisti. Sic vnusquisque suorum proximorum misericordiae debet recordari, quod tunc fit quando aliena non concupiscit, & propria elargitur. Ideo Saluator dixit: *Estote misericordes sicut & pater vester misericors est. De Luc. 6. 36* ista igitur nona Chorda, quinque dubitationes esse possunt.

1. Vtrum lex Mosaica prohibuerit concupiscentiam rei alienae.

2. Vtrum lex humana & ciuilis puniat concupiscentiam animorum.

3. Vtrum solum lex Christi hanc concupiscentiam debuerit prohibere.

4. Vtrum nomine concupiscentiae domus proximi & omnis concupiscentiae inordinata prohibeatur.

5. Vtrum omnis concupiscentia rei alienae sit peccatum mortale.

An lex Mosaica prohibuerit concupiscentiam rei alienae.

Prima est dicendum, quod in lege Mosaica prohibita fuisse concupiscentiam rerum proximorum, dupliciter potest intelligi. Primo quantum ad

Quaestio. 1.

Exedizo.

Aug. lib. de
decem chor-
dis 10.9.Virtutū om-
nium forma.Iustus quis-
nam sit.Aug. in lib.
de decem chor-
dis 10.9.

Notandum.

legislatoris intentionem & expressionem. Secundo quan-
tum ad poenæ transgressorum taxationem & impositionem.
Primo modo planum est quòd lex Mosaica prohibet. Quod
tripliciter patet. Primo, quia lex illa a Deo data fuit, vt pa-
tet. Sed Deus plus diligit munditiā cordis quàm operis. Et
plus est quādo odit iniquam cogitationem quàm operatio-
nem. Ergo Deus in lege illa non solum alienæ rei adualem
acceptionem, verum etiam inordinatam cogitationem ac-
cipiendi vel concupiendi prohibuit. Vnde dicit Augustinus
in libro de decem chordis: Tangas nonam Chordam, & in-
terficitur bestia cupiditatis. Secundo, quia omnia præcepta
illius legis tam affirmatiua quàm negatiua inducunt homi-
nes ad operationem virtuosam, & maxime ad dilectionem
Dei & proximi. Quæ dilectio est forma omnium virtutum.
Sed dilectio virtuosa magis consistit in interiori intentione
& cogitatione quàm operatione exteriori. Non enim quis
dicitur iustus ex eo quòd iusta opera facit, sed si iuste & iu-
sto animo facit: nec dicitur misericors ex hoc quòd eleemo-
synam dat, sed si recto animo dat. Ergo necessarium est quòd
lex illa prohibeat inordinatam intentionem & concupiscen-
tiam interiorē, aliter virtutis opera non præcepisset. Ter-
tio, quia illud præceptum: Non concupisces domum proxi-
mi tui, inter alia præcepta illius legis numeratur. Et vult Au-
gustinus in libro de decem chordis, quòd non furari & non
concupiscere aliena sint duo præcepta legis: Quia sicut
aliud est alienam rem non furari & non accipere, & aliud est
ipsam non appetere vel non concupiscere, sic aliud est vnum
præceptum quàm aliud. Sed secundo modo verum est, quia
lex Moyfi non prohibuit concupiscentiam, nec cohibuit ani-
mum sed manum, quia pro peccato interioris concup-
centiæ & interioris cogitationis, poenam non taxauit nec impo-
suit sicut taxauit & posuit poenam pro peccato exterioris
operationis. Oculum pro oculo, dentem pro dente, quinque
boues pro vno boue, & quattuor oues pro vna oue. Et sic in-
telligitur quòd lex Moyfi prohibeat manum & non animum:

An lex Christi concupiscentiam debuerit prohibere.

AD secundam est dicendum quòd lex humana in puni-
niendo transgressores, in tribus videtur differre a
lege diuina. Prmo quantum ad punitionem, quia
lex diuina omnia mala vniuersaliter punit vel do-
cet esse punienda. Sed humana multa mala concedit, & mul-
ta impunita relinquit. Vnde dicit Augustinus quòd lex quæ
pro regendis ciuitatibus fertur, multa mala concedit, & mul-
ta impunita relinquit, quæ per diuinam legem punientur.
Secundo, quantũ ad modi puniendi explicationem. Quia lex
humana solum punit dicta & facta, non autem cogitata, quia
cogitata non possunt homini in iudicio esse nota, cum videat
quæ foris patent, solus autem Deus intuetur cor, vt scribitur.
Vnde in cogitationibus homo solũ subijcitur legi Dei: sed in
cogitationibus vt prorũpit in dicta vel facta, homo subiicitur
legi humanæ, vt ore duorũ vel trium possit conuinci vel iudi-
cari. Tertium quantum ad poenæ impositione: quia lex huma-
na imponit poenam solum temporalem: quia non potest plus
esse diuturna poena legis quàm ipsa lex: humana autem lex
non erit æterna, sed solum in hac vita sensibili & animali du-
ratura est, postmodum necessaria non erit. Diuina vero lex
imponit poenam æternam sicut ipsa est æterna: quia cælum
& terra transibunt, verba autem Dei, ex quibus est lex eius,
integra in æternum durabunt. Patet ergo quòd lex ciuiliſ pro
concupiscentiis & interioribus peccatis non punit
transgressores, nec prohibet. Et in hoc differt hu-
mana lex a lege Mõysi: quia licet illa non
taxaret poenam pro interioribus con-
cupiscentiis, saltem prohibuit
quando dixit: Non concu-
pisces. Quod lex
humana non
facit.

Quæst. e.

Lex humana
in punien-
do differt in
tribus a lege
diuina.
Aug. 1. de
lib. arb. 10. 1.

1. Reg. 16.

Luc. 11. &
Math. 24.

An nomine concupiscentia domus proximi, omnis concupiscentia inordinata prohibeatur.

Quæst. 3

M. h. 5.

Dei. 3.

AD tertiam est dicendum, quod lex Euangelica prohibet dicta, facta, & cogitata. Quia lata est ab illo qui est scrutator cogitationum & intentionum cordis. Et non solum prohibet, verum etiam punit, quod patet de homicidio pro quo taxauit lex Moyſi poenam talionis, vt occidens occideretur. Sed lex Christi pro interiori ira & rancore proximi taxat æternam poenam dicens: Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio, scilicet eterno: Vt sicut iudex istius legis æterna promittit in hac lege obseruantibus ipsam, sic transgressoribus æternam poenam taxat & imponit. Lex autem Moyſi solum bona temporalia promittebat obseruatoribus eius. Vnde solum poenam temporalem transgressoribus debebat taxare, ac per hoc cogitata & peccata interiora non poterat punire, quæ humana, & tēporali poena puniri non possunt, cum non sint in iudicio nota secundum probata & allegata. Conuenienter lex Christi prohibet & punit æterna poena inordinatam concupiscentiam rei alienæ & cupiditatem diuitiarum propter sex mala, quæ ex tali concupiscentia inordinata nascuntur. Nam primo ex hoc oritur appetitus infinitas. Stultum namque est incipere quod homo non potest finire: cupidus autem & avarus numquam impletur & numquam eius concupiscentia terminatur. Secundo oritur appetentis poenalitas, quia concupiscentia diuitis non sinit eum dormire, nec somnum capere, cuncti enim dies eius pleni sunt doloribus & ærumnis, vt dicitur. Tercio, rerum appetitarum inutilitas, quia cupidus non vtitur diuitiis nisi acquirendo & acquisita conseruando. Vnde nec sibi nec alijs sunt vtilis: homini enim cupido & tenaci sine ratione est substantia, vt dicitur. Quarto acquiritur iustitiæ peruersitas. Nihil est enim quod tātum peruerat reuerſitudinem iustitiæ sicut munera & diuitiæ. Addunt enim talia amicos diuiti & auferunt pauperi. Quinto, per cupiditatem necatur & suffocatur charitas, quia secundum Augustinū

venc-

venenū charitatis est cupiditas. Cum enim in aliquo augetur cupiditas, diminuitur charitas. Sexto sequitur ex ipsa omnis iniquitas, dicente Apostolo: Radix omnium malorum est cupiditas. Incidunt enim concupiscentes diuites in tentationem & in laqueos diaboli, & inferunt se in doloribus multis.

Aug. lib. 27.
99. 37. 10. 4

1. Tim. 6.

An omnis concupiscentia rei aliena sit peccatum mortale.

Quarta est dicendū, quòd sicut dicitur, scilicet in Ioāne, Concupiscibile est triplex. Delectabile, quod pertinet ad concupiscentiam carnis. Vtile, quod pertinet ad concupiscentiā oculorum. Et honorabile, quod pertinet ad superbiā vitę. Igitur concupiscentia inordinata boni delectabilis prohibetur in decimo mandato: Non concupisces vxorem proximi tui. Sed alia duo vt inordinata concupiscentia diuitiarum, & boni vtiles, & vt inordinata concupiscentia dignitatum & boni honoris prohibetur in hoc nono præcepto: Non concupisces domum proximi tui. Nam domus duo principaliter habet: Primo altitudinem, per quam significantur dignitates & superbę elationes: & latitudinem, per quam significantur diuitiarum congregationes, iuxta illud: Gloria & diuitiæ in domo eius. Omnis igitur inordinata concupiscentia honoris & dignitatis, & diuitiarum cupiditatis, nomine concupiscentiæ domus prohibetur.

Quest. 4.

1. Io. 2.

Psalm.

An lex civilis & humana puniat concupiscentiam animorum.

Quinta est dicendum, quòd concupiscentia quantum ad præsens, quattuor modis potest accipi. Primo, vt est nobis innata. Secundo, vt est rationabiliter ordinata. Tertio, vt est in nocuum proximi deliberata. Quarto, vt est opere consummata. Primo modo non est peccatum mortale, sed solum veniale: Nobis namque nolentibus caro concupiscit aduersus spiritum. Quia enim sensibilia & delectabilia mundi audita vel visa, aut imaginata semper se offerunt nobis ad cogitandum & imaginandum de eis, & caro statim surgit subito vt talia delecta-

Quest. 5.

delectabilia & cogitabilia seu imaginata, visa seu audita concupiscat, non expectando iudicium rationis & deliberationem voluntatis: ideo talis concupiscentia non potest esse peccatum mortale, quia non est voluntaria. Secundo concupiscentia potest esse rationabiliter ordinata, ut si quis concupiscit rem aliquam visam utilem vel delectabilem seu honorabilem secundum Dei mandatum & beneplacitum & propter bonum virtuosum & iusto titulo, non in nocumentum alterius, non est tunc peccatum sed forte veniale: quia eo ipso quod animus implicatur cogitatione temporalium retardatur a fervore spiritualium bonorum. Sed tertio & quarto modo concupiscentia si sit in nocumentum proximi deliberata, & si sit contra Dei mandatum & contra charitatem proximi opere consummata, peccatum mortale est. Nam ut dicitur: Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Consummatum intelligit omne peccatum non solum per operis executionem, verum etiam per consensus deliberationem.

D E C I M A C H O R D A

Decimo legis Traceto respondens, Exo. 20.

SICUT locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in saecula. Decima Chorda psalterij est: Non concupisces vxorem proximi tui. Ad vitandam autem carnalem concupiscentiam tria potissime nos debent inducere. Primum est antiquorum patrum imitatio.

Scribitur in Genesi quod cum vxor Phutipharis principis militiae Pharaonis videret Ioseph pulchrum facie, & decorum aspectu, & diceret sibi: Dormi mecum; ille abhorrens facinus, dixit: Dominus meus omnia mihi tradidit, & nihil est quod non sit in mea potestate, praeter te, quae vxor eius es. Quo modo ergo possum hoc malum facere? Tobiae vero quarto habetur, quod inter alia documenta quae Tobias dedit filio, hoc specialiter dixit: Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & praeter vxorem non patiaris crimen scire.

De

De hoc similiter gloriabatur beatus Iob, ubi ait: Si deceptum est cor meum super mulierem, & si ad ostium amici mei insidiatus sum seorsum, sit alterius vxor mea, & super illam incuruentur alij. Secundum est transgressorum correctio, scribitur in Genesi quod cum Abraham ingrederetur

Iob 31.

Gen. 20.

AEgyptum, dixit vxori suæ: Noui quod pulchra sis mulier: & cum viderint te AEgyptij, dicturi sunt: vxor eius est, & interficient me, & te reseruabunt. Dic ergo, obsecro, quod soror mea sis. Quod sic factum est: quia rex AEgypti concupiuit eam. Et sublata est vxor Abraham in domo Pharaonis. Cui Dominus apparens dixit: Morte morieris, quia vxorem alterius accepisti. Nec tamen mentitus est Abraham, quia vere soror eius, erat filia, scilicet fratris. Sed veritatem tacere voluit & mendacium non dicere, vt dicit Augustinus, & ponitur. 2. q. 2. Et hoc licet facere sine peccato, saltem extra iudiciū. In Daniele etiam scribitur quod illi duo senes, qui propter ardorem concupiscentiæ rem turpem voluerunt agere cum Susanna vxore Ioachim, iudiciali sententia a Deo interfecti sunt. Tertium est, Christi prohibitio: Vnde ait Saluator: Audistis quia dictum est: Non moechaberis. Sed ego dico vobis quod omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est in corde suo. Ista ergo tria, quæ nos debent inducere ad virandam concupiscentiam carnalem, tetigit beata Virgo in decimo versu sui Cantici: Quia antiquorum patrum imitationem tetigit cum ait: *Sicut locutus est ad patres nostros*. Nam locutio Dei in patribus antiquis nostra imitatio esse debet, iuxta illud apostoli ad Romanos: Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt. Transgressorum vero correctionem tetigit, cum ait: *Abraham*. Sicut dictum est in vxore Abraham patriarchæ, concupiscentia alterius vxoris est a Deo correctæ. Sed Christi prohibitionem tetigit cum ait: *et semini eius in sæcula*. Semen namque Abraham in sæculum duraturum, quo tam concupiscentia quam alia vitia fuerunt extirpata & virtutes omnes ac dona plantata, fuit Christus. De quo dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. De ista igitur de-

Veritas tace-
ri potest abs-
que menda-
cio & pecca-
to.

Math. 5. 27

. 11. 1. 7

. 2. 1. 1. 1

Rom. 15.

. 1. 1. 1. 1

Gen. 7 & 18.
R. 22.

. 2. 1. 1. 1

. 1. 1. 1. 1

M

cima

cima Chorda possunt esse quinque dubitationes.

1. Vtrum aliquis sanctorum post peccatum fuerit sine concupiscentia carnali.

2. Vtrum concupiscentia carnis fuerit per legē prohibita.

3. Vtrum consensus in carnalem copulam semper sit peccatum mortale.

4. Vtrum interior concupiscentia & morosa & diuturna sit peccatum mortale.

5. Vtrum concupiscentia aliquibus remediis possit iuari.

An aliquis sanctorum post peccatum fuerit sine concupiscentia carnali.

Quæst. 1.

D primam est dicendum, quòd quærere an aliquis sanctorum fuerit sine carnali concupiscentia, est quærere an fuerit sine peccato. Hanc ergo dubitationem mouet Augustinus dicens, quòd aliud est

quærere an aliquis sanctorum fuerit sine peccato, aliud an esse possit, & aliud an si possit esse, cur non sit. Nam ad primum articulum, an fuerit. Planum est quòd non, præter

Mat. 14.

Christum & Matrem eius. Quia vox sanctorum est illa: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Similiter vox sanctorum est illa: Dixi confitebor aduersum me: & tu remisisti impietatem peccati mei. Quod pater, quia statim subditur: Pro

Psal. 31.

hac orabit ad te, scilicet iusticia vel remissione peccati omnis sanctus in tempore opportuno. Etiam vox sanctorum est illa: Si dixerimus quòd peccatum non habemus, nos ipsos seducimus: Vnde dicit ibi Augustinus, quòd illa 144. millia, qui cū mulieribus non fuerunt coinquinati, qui sine macula fuerunt ante thronum Dei, scriptum est de eis, quòd in ore ipsorum non est inuentum mendacium. Et tamen si se ipsos dixissent fuisse sine peccato, mendacium in ore ipsorum fuisset. Ad

1. Ioan. 2.

aliud vero articulum. Si non fuerint, an possint esse, respondetur quòd per gratiam Dei posset, cooperante libero arbitrio: quia mandata Dei sine gratia Dei seruari non possunt. Vnde cum Propheta dixisset: Tu mandasti mandata tua cū-

Apoc. 14.

studiri

Psal. 118.

stodiri nimis. Statim adiunxit: Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Per quod dedit intelligere non esse in potestate eius custodire, vel obseruare mandata Dei, sine directione diuinæ gratiæ. Quia nemo optat obtinere quod est in sua potestate facere.

Sed quo ad tertium articulum: Si potest esse, cur non est, nec fuit? Respondet quòd Deus hoc permittit, quòd non sit propter reprehensionem humanæ superbiæ, & propter conseruationem diuinæ gratiæ. Post peccatum igitur nullus sanctorum præter Christum & Matrem eius carnalem concupiscentiam euadere potuit.

An concupiscentia carnis fuerit in lege prohibenda.

Ad secundam est dicendum, quòd concupiscentia potest accipi tripliciter. Primo, vt est inchoata, non est lege prohibita, nec prohibenda, quia talis concupiscentia surgit in nobis ex surreptione & naturæ corruptione: & inchoatur in nobis absque nostra voluntate, nec est in nostra potestate quòd resurgat. Vnde non potest lege aliqua prohiberi, quia lege prohibetur quod per nostram voluntatem vitare possumus. Est tamen concupiscentia inchoata, vel iniuncta cohibenda ne progressum faciat, & ne tantum insurgat, quòd iudicium rationis peruertat. Secundo vero concupiscentia quæ est per consensum rationis deliberata, bene est lege prohibita & prohibenda: quia lex semper datur habenti rationis vsum & liberum consensum. Vnde ex quo per rationis consensum concupiscentia quæ insurgit in nobis potest approbari & non approbari, & ei consentire & non consentire, potest similiter talis concupiscentia lege prohiberi ne per rationem sibi consentiatur & approbetur, secundum quem modum prohibetur quando dicitur: Non concupisces uxorem proximi tui, ac si diceret lex: Concupiscentiam insurgentem in vobis, de uxore proximi seu aliqua inordinata delectatione non deliberetis per rationis consensum esse faciendam: sed statim illam reprimatis, & sibi non

Quæst. 3.

consentiat per voluntatem, cuius velle Deus pro facto reputat. Sed concupiscentia opere exteriori consummata est puniendā: quia tūc potest esse nota in iudicio humano, quia iam per opus consummata est & completa, cum homo illa debeat punire quæ foris apparent & quæ sibi possunt esse manifesta in iudicio probationis & allegationis. Igitur concupiscentia inchoata est cohibenda. Concupiscentia deliberata est lege prohibenda. Sed concupiscentia opere consummata est lege humana & diuina puniendā.

An consensus in carnalem concupiscentiam sit semper peccatum:

Quæst. 3.

.Gr. 1.

AD tertiam est dicendum, quòd concupiscentia carnis quandoque est sine veniali & sine mortali peccato. Quandoque vero est solum cum veniali sine mortali. Sed quandoque est cum mortali. Nam si insurgat aliqua motio & calefactio in sola carne, non insurgente ex tali motione membrorum aliqua cogitatione in mente, nec complacentia in voluntate immo displicentia, sicut plerumque contingit, tunc talis concupiscentia est sine veniali & mortali peccato: quinimmo est meritoria: quia est materia & causa exercendæ virtutis: secundum quem modum loquebatur Apostolus: Virtus in infirmitate perficitur. Si vero talis motio & calefactio sic insurgat in carne quòd etiam cogitatio surgat in mente & complacentia in voluntate citra consensum rationis & deliberationem voluntatis, tunc talis concupiscentia est cum veniali peccato: quia non tollit nobis finem, nisi quòd est simpliciter voluntarium. Ex quo talis cogitatio & complacentia est citra consensum & deliberationem, non est omnino voluntaria, & per consequens non tollit finem. Sed si sic insurgat talis motio & calefactio, quòd insurgat cogitatio & complacentia voluntatis cum consensu rationis & determinatione liberæ voluntatis, tunc est cum mortali, quia tunc quantum in nobis est & in reputatione diuina, est peccatum consummatum & completum.

An concupiscentia carnis interior morosa sit peccatum mortale.

AD quartam est dicendum, quòd morosa concupiscentia & complacentia insurgens in carne vel potest dici morosa temporis duratione, vel consensus deliberatione. Primo modo non causat mortale peccatum: quia si duraret per vnum diem & homo semper dissentiret, & complacentiam illam non acceptaret per rationis iudicium, non esset tunc mortale peccatum. Isto modo loquitur Hieronymus de mora insurgentis concupiscentiæ in epistola ad Eustochium loquens de se ipso dicens: Memini me clamantem diem crebro cum nocte iūxisse, nec prius cessasse a pectoris verberibus quàm rediret increpante Domino in me tranquillitas. Vnde hac de causa (vt ait) cellulam suam tamquam malis cogitationibus consciam pertimescebat. Sed secundo modo quòd concupiscentia sit morosa, consensus deliberatione, ita quòd tamdiu duret complacentia illa donec sibi consentiatur, plene & deliberate per rationis iudicium, tunc puto quòd sit peccatum mortale quia plene completum est. Et quantum ad hominis deliberationem, & quantum ad diuinam reputationem, quæ velle hominis determinatum & deliberatum pro facto reputat.

Quest. 4.

Hieron. ad
Eustochium.
to. I. ep. 22.

An carnalis concupiscentia aliquibus remediis vitari possit.

AD quintam est dicendum, quòd quia carnalis concupiscentia tamquam hostis interius inclusus & familiaris inimicus difficillime vitatur. Ideo sancti multa remedia conati sunt inuenire ad reprimendam ipsam. Ad præsens tamen non adducemus nisi quattuor, quæ Hieronymus ad Eustochium in epistola ponit. Primum est, particulariter in cogitationibus operationum, animum non fingere: quia cum particularia desideria multum moueant, statim caro inflammatur & sensualitas tota incenditur, quæ incensa trahit rationem & voluntatem ad consensum, sicut sphaera trahit sphaeram. Secundum est, quòd statim cum cogitationes

Quest. 5.

Hieron. vbi
supra.

Psal. 136.

Hieron. ubi
supra.

Cantic. 3.

tationes carnis concupiscentiæ veniunt ad mentem, ipsas interficere debet. Vnde ait in prædicta epistola, quod ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui statim cum incipit cogitare, interficit cogitatus: & allidet eos ad petram: petra autem erat Christus. Tertium est, praua colloquia, consortia, & conuiuia mulierum fugere. Vnde ait idem Hieronymus mulierum colloquia, officia, consortia, salutationes, & conuiuia tamquam quasdam catenas fugias voluptatum. Quartum est discursus & vagationes ex toto spernere. Vnde ait in prædicta epistola: Caue ne domum ex eas: & velis videre feminas alienæ regionis sicut fecit Dina filia Iacob, quia quamuis fratres habeas Patriarchas, & Israel patre lateris sicut Dina lætabatur, quæ egressa tamen corrupta est & violata, & subdit: Nolo te querere Christum sponsum per plateas, & vicos, & angulos ciuitatis, ne forte inueniant te custodes & vigilēs, & percutiant te, & vulnerent, & tollant pallium tuum.

Epilogus Cantici.

Deut. 31.

Aug. de cant.
nouo 10.9.

1. Pet. 2.

Gen. 19.

Aug. lib. de
nouo Cant.
10.9.Aug. in psal.
143. 10. 2.

Cribite vobis Canticum istud, & docete filios vestros, vt memoriter teneant, & ore decantent. Et sit mihi Canticum istud pro testamento coram filiis Israel. Beatus Augustinus in libro de nouo Cantico ait: Volentes cum Virgine nouum Canticum decantare, debent corde credere, ore confiteri, & ipsum opere adimplere, quia dicente Apostolo Petro: Melius est viam veritatis non nouisse, quam post cognitionem retro aspicere. Vnde dicitur de vxore Loth liberata a Sodomis: Retrospectiens quod euaserat perdidit: quia versa est in statuam salis: & non immerito, vt suo exemplo fatuos condiret. Sunt autem quinque necessaria ad observationem meritoriam noui Cantici per beatam Virginem decantati. Primum est, vt Dei dilectio corde scribatur. Quia secundum Augustinum, qui dilectionem non habet, psalterium portare potest, cantare vero non potest. Secundum est, proximi

proximi charitatiua affectio, vt intellectum doceatur. Vnicuique autem Deus mandauit de proximo, vt eripiat eum Eccli. 5. ab omni iniquo. Et scribitur: Si tibi est intellectus, responde proximo, eum scilicet in diuina lege instruendo. Tertium est ipsius Cantici recordatio, vt memoriter teneatur. Vt simul cum propheta dicatur: Adhæreat lingua mea faucibus meis, Psal. 116. si non meminero tui. Quantum est vocis decantatio, vt ore confiteatur, dicente Apostolo: Corde creditur ad iustitiam, Rom. 10. sed ore confessio fit ad salutem. Quintum est operis testificatio vt Deus non decipiatur. Nam sicut dicit Ioannes: Si 1. Ioan. 1. quis dicit: Deum diligo, & mandata eius opere non seruat, mendax est, quia talis mentitur Deo & eum decipit quantum in se est. Ista igitur quinque fore necessaria ad obseruationem istius Cantici. Moyses spiritu prophetico repletus tetigit in persona Virginis verba supra posita in Deuteronomio. Nam vt Dei dilectio, in qua Virgo Canticum istud cantauit, corde scribatur, tetigit cum ait: *Scribite vobis Canticum istud.* Quod vero proximus intellectu doceatur, tetigit cum ait: *Docete filios vestros.* Quod autem memoriter teneatur, tetigit cum dixit: *Et memoriter teneant.* Quod vero ore confiteatur, tetigit cum dixit: *Et ore decantent.* Sed quod opere compleatur, tetigit, cum postposuit: *Vt sit mihi Canticum istud in testimonium coram filiis Israel.* id est coram Deum videntibus: Qui non solum istud Canticum ore cantauerunt, verum etiam opere impleuerunt, ac per hoc tantum videre meruerunt.

De obseruatione ergo, & digna decantatione Cantici Virginis glorioſæ, quinque dubitationes per modum Epilogi fieri possunt.

1. Vtrum istud Canticum cantare sine charitate, sit meritum.
2. Vtrum præceptum de charitate Dei sit distinctum a præceptis primæ tabulæ, quæ data sunt de Deo.
3. Vtrum ad obseruationem præceptorum Dei necessarium sit Deum ex toto corde diligere.
4. Vtrum præceptum de dilectione proximi, sit distinctum a præceptis secundæ tabulæ, quæ data sunt de proximo.
5. Vtrum

5. Vtrum ad obseruantiam de dilectione proximi necessarium sit proximum sicut nos ipsos diligere.

An Canticum sine charitate cantare sit meritorium.

Quæst. 7.

D primam est dicendum quod cantare istud canticum sine charitate esse meritorium dupliciter potest intelligi. Primo effectiue, quod quis cantando istud Canticum sine charitate possit mereri æternum præmium, & meritum efficere, & sic non potest: quia qui non habet charitatem manet in morte. Planum est autem quod mortuus motionem vitæ habere non potest. Est enim charitas secundum Augustinum vita animæ, & sic anima est vita corporis. Et secundum hunc modum intelligitur dictum Augustini quando ait: Quod sine charitate potest quis psalterium portare, sed non cantare. Secundo modo, potest intelligi dispositiue quod quis cantando istud Canticum possit se ad merendum disponere & præparare. Et sic patet: Continentur ista quattuor principaliter in hoc Cantico, quæ disponunt hominem ad merendum & diligendum. Primum est, exultatio, & magnificatio, & auditio diuinorū. Secundum est memoratio & recordatio Dei beneficiorum. Tertium est, separatio & contemptio temporalium bonorum. Quartum est toleratio & supportatio aduersorum, & firma expectatio promissorum præmiorum. Experimur enim in nobis quod cum audimus aliquem hominem laudari & commendari & magnifica ac virtuosa de eo nunciari, accendimur statim in amorem eius: & plerumque contingit vt quem prius odiebamus, propter audita verba diligere incipiamus. Et si hoc contingit de homine de quo notum est homini, quod falsa esse possunt quæ dicuntur, multo magis contingit de Deo. Vnde scribitur in actibus Apostolorum, quod loquente Petro verba Dei, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Frequenter enim accidit quod in prædicationibus multi peccatores charitate carentes, audientes prædicari verbum Dei, & nunciari eius magnifica & mirabilia, dicta & facta, accenduntur in
eius

Actuum 16.

eius amore, & accipiunt charitatem, quam per peccatum amiserant: potissime quia sciunt quòd ea, quæ de Deo dicuntur, falsa esse non possunt. Est enim secundum Prophetam ignitum eloquium Domini, & penetrat intima cordis. Vnde scribitur in Actibus quòd cum rex Agrippa audiret Act. 16. Paulum diu prædicantem Christum, dixit ad Paulum: In modico (inquit) Paule persuades me fieri Christianum. Et Paulus respondit: Opto apud Deum in modico & in magno, non tantum te, sed omnes, qui audiunt fieri Christianos. Secundo ad recipiendam charitatem disponunt nos, meditari beneficia Dei, quæ nobis contulit. Multum enim durus est & lapideus animus hominis, quando cogitat quòd a Deo est creatus, recomparatus, gubernatus, & de multis periculis liberatus, si in eius amorem non accenditur: Immo totus homo interior deberet liquefieri, modo quo dicebat Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et dato quòd homo nolleret diligere Deum propter se, ad minus propter illa, quæ sibi fecit, deberet ipsum diligere. Vnde dicit Augustinus quòd durus est animus hominis, quòd si dilectionem Deo non vult impendere, si nolit respondere. Bonæ igitur cogitationes & meditationes beneficiorum Dei multum nos disponunt ad diligendum Deum, sicut malæ, multum nos a Deo separant. Vnde dicitur: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Psal. 38. Tercio, ad diligendum Deum disponimur per contemptum & separationem temporalium bonorum. Naturale namque est quòd quanto quis separatur ab vno contrariorum, tanto plus coniungitur reliquo, ut quanto plus receditur a nigro, tanto plus approximatur albo. Amor autem mundi & Dei contrarij sunt. Ideo quanto magis animus separatus est a mundo, tanto magis accenditur Dei amore. Vnde dicitur in Machabæis quòd sol refulsit, qui prius erat in nubilo: 1. Machab. & accensus est ignis magnus. Quod exponens Augustinus ait: Sol refulgens in homine est intellectus & affectus eius, qui tunc est in nubilo, cum terrenorum amore est implicatus: & tunc accenditur ignis magnus, quando Dei amore

Gen. 8.

inflammatur, & a temporalibus separatur. Quarto, tolerantia aduersorum, & expectatio præmiorum bonorum multum nos disponunt ad diligendum Deum, quia cum homines multa aduersa patiuntur & patienter tolerant, credentes talia sua peccata mereri, eleuantur & accenduntur in amorem Dei ad expectandum bona promissa. Vnde dicitur in Genesi, quòd aquæ multiplicatæ sunt, & eleuauerunt arcam in sublime. Quod spiritualiter secundum Augustinum tunc fit quando aduersitates & persecutiones patienter portant arcam, id est Ecclesiam, vel animam cuiuslibet fidelis eleuant ad amorem & contemplationem diuinorum. Primum istorum continetur in hoc Cantico, cum dicitur: *Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Secundum, cum dicitur: *Respexit humilitatem ancille suæ: & misericordia eius a progenie in progenies.* Tertium, cum dicitur: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis.* Sed quartum, cum dicitur: *Suscepit Israel puerum suum. Et sicut locutus est ad patres nostros.*

An præceptum de Charitate Dei sit distinctum a præceptis prima tabula, quæ data sunt de Deo.

Quæst. 1.
Aug. lib. de
decem chor.
disto. 10.

Matth. 22.

D secundam est dicendum, quòd Augustinus in libro de decem chordis hanc dubitationem determinat, ostendens tripliciter præceptum de dilectione Dei non distingui a præceptis primæ tabulæ datis de Deo. Primo ex Christi probatione. Nam cum quæsitum fuisset a Christo per legisperitum, quod esset magnum mandatum in lege. Respondit: *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum.* Et statim subdit: *In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.* Præcepta ergo legis data de Deo in dilectionis mandato includuntur. Secundo, hoc ostendit ex charitatis perfectione. Nā si Deus debet perfecte diligere a nobis oportet quòd diligatur fideliter, veraciter, & reuerenter, aliter non esset perfecta dilectio. Si ergo fideliter. Sic non habebis Deos alienos. Non enim Deus patitur societatem in corde hominis, sicut vir non

non patitur in vxore quando zelat, & de qua zelotipiam habet, nullam patitur societatem. Vnde statim dato hoc mandato: Non habebis deos alienos, dixit in Exodo: Ego sum Deus zelotes. Si vero veraciter: Sic non assumes nomen Dei tui in vanum: falsitas autem & periurium quædam vanitas est, iuxta illud: Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Si autem reuerenter: Sic memento vt diem Sabati sanctifices: Multum est enim irreuerens Deo ille, qui nullo tempore vult sibi honorem impendere. Perfecta igitur dilectio illa tria præcepta includit. Tertio, ostendit hoc ex præceptorum præmiatione. Nam obseruantibus præcepta Dei, vita æterna pro præmio datur, iuxta illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Sed nulli operi, nec alicui mandato debetur præmium vitæ æternæ nisi in quantum includit charitatem. Ergo dilectionis mandatum non ponitur in numerum cum aliis mandatis, datis de Deo, sed includitur. Itaque in eis diuersa mandata de Deo non sunt nisi diuersi modi diligendi Deum.

An ad obseruationem præceptorum Dei necessarium sit Deum ex toto corde diligere.

D tertiam est dicendum, quòd quattuor debemus Deo dare, si perfecte ipsum diligimus. Quolibet illorum deficiente, non est perfecta dilectio. Primo, totum cor. Secundo, totam animam. Tertio, totam mentem. Quarto, totam fortitudinem. Vnde legis perito dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua, & ex tota virtute tua. Secundum autem Augustinum cor sumitur pro intentione. Nam intentio tantæ virtutis est vt omnia opera nostra trahat ad se. Ita quòd si bona opera & mala intentione fiant, conuertantur in malum. Vnde Saluator dixit: Si oculus tuus, id est intentio tua, simplex fuerit & rectus, totum corpus tuum (id est congeries operum) lucidum erit. Cor ergo id est intentio nostra recta & simplex est Deo primo danda, aliter perfecte non diligitur. Propter quod singulariter de

- intentione recta gloriabatur Apostolus, quando dicebat:
3. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Anima vero sumitur pro recta voluntate. Potest enim quis rectam intentionem habere, & tamen deficit ei bona voluntas. Vt si fureretur ut pascat pauperes: intentio quidem bona est, & voluntas mala. Vnde dicit Apostolus, quod iusta est damnatio illorum qui dicunt: Faciamus mala ut eueniant bona.
- Rom. 7. Anima igitur, id est bona voluntas Deo est danda, ut diligatur. Pro mente autem accipitur intellectus. Multi enim non peccant in opere, tamen placet eis mala cogitare in agibilibus, & proterui ac superbi sunt in speculabilibus, cum omnem intellectum debeat homo dirigere in Deum & obsequium Christi. Vnde utrumque prohibetur & malorum intellectus cogitatio, cum dicitur: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Et proterua ac superba elatio, cum dicitur: Ne inniteris prudentie tuæ. Mens ergo id est intellectus dandus est Deo, ut vere diligatur. Sed virtus accipitur pro fortitudine. Multi enim sunt fortes, non quidem ad virtutum operationem, sed ad peccatorum perpetrationem.
- 1sa. 1. De quibus dicitur: Væ qui fortes estis ad bibendum vinum, & viri potentes ad miscendam ebrietatem. Tota igitur virtus, id est fortitudo, est Deo danda, ut perfecte diligatur. Debemus ergo Deum diligere si præcepta eius volumus implere. Ex toto corde, id est ex tota intentione, sine nequitia. Ex tota anima, id est ex tota voluntate, sine malitia. Ex tota mente, id est ex toto intellectu, sine malorum complacentia & proterua superbia. Ex tota virtute, id est ex tota fortitudine, sine boni operis negligentia.

*An præceptum de dilectione proximi sit distinctum a præceptis
secundæ tabulæ, quæ data sunt de proximo.*

Quest. 4.
Aug. in lib.
de decem
chordis. 10.

D quartam est dicendum, quod Augustinus in libro de decem chordis dicit, quod si Christus dixisset solum: Diliges Dominum Deum tuum: & non dixisset, & proximum tuum sicut te ipsum, non esset tunc psalterium decachordum, sed trichordum. In dilectione

ne

ne igitur proximi omnia septem præcepta data de proximo includuntur, quia aliter non esset psalterium de cachordum. Vnde dicit Apostolus: Qui diligit proximum, legem impleuit, & postea concludit: Plenitudo legis est dilectio. Rom. 13. Facit autem secundum Augustinum dilectio Dei in nobis quatuor, propter quæ omnia præcepta data de proximo in tali dilectione includuntur. Primo, diuini amoris integrationem. Nam qui Christum integraliter diligit, oportet quòd diligat filios & membra eius. Stultum esset dicere alicui: Diligo te, & filios tuos, & membra tua odio. Sed filij Dei & membra Christi sunt omnes fideles. Ergo non integraliter diligit Christum, qui proximum in aliquo mandato a Christo dato odit vel non diligit. Secundo, facit eius discipulatus cognitionem. Nam per nihil aliud cognoscimur quòd sumus Christi discipuli, nisi per mutuam ad inuicem dilectionem. Nec propter mortuorum suscitationem, nec cæcorum illuminationem, seu aliorum membrorum operationem. Vnde Ioannes Io. 14. sic ait: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Non dixit: Si mortuos suscitaueritis, vel cæcos illuminaueritis. Sed planum est quòd discipuli Christi eius mandata seruauerunt, iuxta illud: Si præcepta mea seruaueritis, vere discipuli mei eritis. Ioan. 15. In mutua ergo dilectione proximi, omnia mandata includuntur, quæ de proximo data sunt. Tertio, facit in nobis naturæ communicationem. Nam quorum est vna comunicatio in natura, eorum mutua est dilectio, quia naturaliter omne aliud diligit simile sibi in natura, & non diligere repugnat naturali dilectioni vel inclinationi. Sed per omnia illa septem mandata data de proximo naturalis communicatio destruitur. Ideo in dilectione mutua illa omnia includuntur. Quarto, facit vtilitatis consecutionem. Nam per dilectionem mutuam, quæ sunt vnius, communicantur omnibus. Et hæc est maxima vtilitas, quòd quilibet est particeps omnium bonorum sanctorum, sicut dicebat Propheta: Particeps ego sum omnium timentium te. Psal. 118. Sed talem vtilitatem non consequitur aliquis præcepta data de proxi-

proximo non seruando. Igitur in dilectione proximi omnia illa præcepta includuntur.

An ad obseruantiam de dilectione proximi necessarium sit proximum diligere sicut nos ipsos.

Quæst. 5.

Psal. 19.

Matt. 10.

Prou. 17.

D quintam est dicendum, quòd homo tenetur diligere se ipsum veraciter, sapienter, efficaciter, & perseueranter. Veraciter quidem, vt nò diligit se ad opera vitiosa. Talis enim qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Nam dilectio boni utilis & delectabilis vera non est, quia decipit hominem. Sed dilectio boni utilis & virtuosus vera est, quia diligentem non decipit. Secundo, homo debet se diligere sapienter: vt non diligit se plusquam Deum, nec aliquid sicut Deum. Tertio, debet se diligere efficaciter, vt diligenter vitet omnia nociua animæ & corpori, & procuret omnia proficua. Quarto, debet se diligere perseueranter: quia perfecta dilectio non est quæ deserit in aduersis: ijs ergo quattuor modis homo tenetur diligere proximum sicut se ipsum, aliter non impleret præcepta de Dei & proximi dilectione. Primo veraciter, vt quilibet diligit suum proximum in operibus virtuosis & non vitiosis. Nec propter bonum utile vel delectabile, quorum dilectio hominem decipit. Sed propter bonum honestum & virtuosum. Secundo, sapienter, vt non diligit proximum plusquam Deum, vel tamquam Deum, quia qui diligit patrem aut filios plusquam me, non est me dignus. Tertio, efficaciter vt sic homo diligenter & attente procuret bona, & remoueant mala circa proximum sicut circa se ipsum. Quarto, perseueranter: quia omni tempore diligit, qui amicus est. Perseuerantia autem dilectionis inter proximos potissime operatur patientia in aduersis, & humilitas in prosperis, quia inter superbos & impatientes perseuerantia esse non potest.

Sicut ergo in Dei dilectione istud Canticum Virginis gloriosæ fuit initiatum & est terminatum, sic ad eius dilectum Filium precibus eius, in hora mortis anima nostra perducatur. **A M E N.** **F I N I S.**

